

FONTES IURIS

Az Igazságügyi Minisztérium szakmai folyóirata | 2. évfolyam, 4. szám

„Magára az igazságra pedig nem annyira természet, mint ismeret útján jutunk,
még pedig azon ismeret útján, melyet nekünk a törvény- és jogtudomány szolgáltat.”

WERBŐCZY ISTVÁN

**152/2014. (VI. 6.) Korm. rendelet
a Kormány tagjainak
feladat- és hatásköréről**

„82. § (1) A miniszter az igazságügyért való felelőssége keretében felel a Kormány igazságügy-politikájának kialakításáért és az alkotmányos szervekkel együttműködve annak végrehajtásáért.”

**Magyarország
Alaptörvénye
R) cikk**

„(1) Az Alaptörvény
Magyarország
jogrendszerének alapja.”

Fontes Iuris – az Igazságügyi Minisztérium szakmai folyóirata

Megjelenik negyedévente

Kiadja: Igazságügyi Minisztérium, H-1055 Budapest, Kossuth Lajos tér 2–4., tel: +36 (1) 795-1000.

Felelős kiadó: Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Köves Béla ügyvezető

Főszerkesztő: Dr. Trócsányi László

Főszerkesztő-helyettes: Dr. Molnár Zoltán

Felelős szerkesztő: Dr. Salgó László Péter, peter.laszlo.salgo@im.gov.hu

Olvasószerkesztő: Dr. Pintér Katalin

Szerkesztők: Dr. Bodzási Balázs, Dr. F. Tóth Gábor, Dr. Hajas Barnabás, Dr. Juhász Hajnalka, Dr. Dobrotka-Mayer Annamária, Dr. Miskolczi Barna, Dr. Nemessányi Zoltán, Dr. Raisz Anikó

ISSN 2416-2159 (Print)

ISSN 2786-4057 (Online)

Tartalom

Bevezető

Miniszteri beköszöntő	3
-----------------------------	---

Interjú

Interjú Prof. Dr. Trócsányi László igazságügyi miniszterrel	5
---	---

Tanulmányok

Közjog

Hajas Barnabás–Kurunczi Gábor

Az Alaptörvény megjelenése a bírósági határozatokban	8
--	---

Büntetőjog

Kara Ákos–Tóth Csenge

A jogi személlyel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedések alkalmazási feltételeinek alakulása a nemzetközi ajánlások tükrében	15
---	----

Magánjog

Szombati Zoltán

A jogi segítségnyújtásról szóló 2003. évi LXXX. törvény T/12719. számú törvényjavaslattal történő módosításáról	22
--	----

Horváth Bence Dániel

A polgári törvénykönyv értékpapírjogi szabályainak változása, kitekintéssel az értékpapír keletkezésével kapcsolatos felfogásra	28
---	----

Európai és nemzetközi jog

Peresztegi-Nagy Imola

A digitális egységes piac kihívásai: online értékesített árukhoz és szolgáltatásokhoz való diszkriminációmentes hozzáférés az Európai Unióban	35
---	----

Jogértelmezés	42
----------------------------	----

Konferencia-összefoglaló	45
---------------------------------------	----

Hírek, események

Közéleti események	47
--------------------------	----

Emlékezés Nizsalovszky Endrére	50
--------------------------------------	----

120 éve született Flachbarth Ernő, a kisebbségi jog legnagyobb hazai alakja	51
---	----

Horváth Barna élete és munkássága	52
---	----

200 éve született a kiegyezés korának neves jogtudósa, „az utolsó észjogász magyar földön”	
--	--

Emlékezés Pauler Tivadarra	53
----------------------------------	----

Kihirdetett törvények és az Igazságügyi Minisztérium tevékenységét közvetlenül érintő fontosabb jogszabályok	56
--	----

Miniszteri beköszöntő

Kedves Olvasó!

A *Fontes Iuris*nak ezúttal nincs kiemelt témája. A zene-művekben sincs mindig főtéma, mint egy Beethoven-szimfóniában, hanem esetleg több vezérmotívum, mint Wagnernél. Vagy mondjuk azt: a fő üzenet most legyen az, hogy ezzel a számmal kívánok Boldog Karácsonyt és Új esztendőt az Olvasónak.

Ebben a lapszámban ismét végigjárjuk azokat a területeket, amelyek jellemzik az Igazságügyi Minisztérium főbb tevékenységeit. A közjogot Hajas Barnabás és Kurunczi Gábor közös cikke képviseli. Az aktualitást az Alaptörvény idén ünnepezt fél évtizedes születésnapja adja. A szerzők abból indulnak ki, hogy az Alaptörvény a bíróságokat illetően több új rendelkezést is bevezetett, s ezáltal a bírósági ítélezés megváltozott közjogi környezetbe került. Bizonyos alkotmányos elveknek akár egy polgári, akár egy büntetőjogi, egy munkajogi vagy egy közigazgatási jogi ügyben is közvetlenül érvényesülniük kell. Ehhez hozzá szoktam tenni, hogy az Alaptörvénynek kultúrává, nyilván elsősorban jogi kultúrává kell válnia. Ez időbe telik, de öt év után már lehet mérleget vonni. (Érdekes statisztikai elemzések is vannak a tanulmányban, amelyek az Alaptörvényre hivatkozás gyakoriságát és jellegét mutatják be ügyszakonként.)

Büntetőjogi tárgyú Kara Ákos és Tóth Csenge „A jogi személlyel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedések alkalmazási feltételeinek alakulása a nemzetközi ajánlások tükrében” c. tanulmánya. Hogyan haladta meg a magyar büntetőjog a *societas delinquere non potest* korábban szinte teljes konszenzust élvező elvét? A hazai jogrendszer konzervativizmusára utal, hogy nálunk ez a lépés még a kontinentális Európához képest is meglehetősen későn következett be. (Az angolszász jogban ugyanis régóta ismert volt a társaságok büntetőjogi felelőssége.) Ez nem is csoda, hiszen az egyéni felelősség a büntetőjogban civilizációs alapkövetelmény. Itt éppen ezért nem is a kollektív felelősség rehabilitálásáról van szó. De hogy miről, az kiderül a cikkből.

A magánjog világába kalauzol Szombati Zoltán tanulmánya „A jogi segítségnyújtásról szóló 2003. évi

LXXX. törvény T/12719. számú törvényjavaslattal történő módosításáról” címmel. A jogi segítségnyújtás léte és minősége alapvető jelentőségű az igazságszolgáltatás iránti közbizalom szempontjából egy olyan korban, amelyre nem a tyúkpercek, hanem tényállásukban és jogi megítélésükben egyaránt összetett, az ügy valamennyi szereplőjétől nagyfokú specializációt feltételező ügyek jellemzők. A társadalmi egyenlőtlenségek és a törvény előtti egyenlőség eszményei közötti ellentmondás feloldása vagy legalább enyhítése minden jogalkotó és jogalkalmazó feladata. Ennek egyik eszköze a jogi segítségnyújtás.

Horváth Bence Dániel a Polgári Törvénykönyv értékpapírjogi szabályainak változásáról ír, kitekintéssel az értékpapír keletkezésével kapcsolatos felfogásra. A cikk apropóját a Ptk.-nak az a 2017. január 1-én hatályba lépő novellája szolgáltatja, amely az értékpapírjog szabályait módosítja. A módosítás irányait, tartalmát elemzi a cikk, mindezt gazdag jogtörténeti és dogmatikai összefüggésbe helyezve. Az értékpapírok, és annak újabban megjelenő, egyre összetettebb, szofisztikált formái sohasem voltak könnyen emészthetők, sem a jogi szabályozás, sem a gazdaság számára. A pénz dematerializálódik, vagy spiritualizálódik, ami nem más, mint az elme fokozatos benyomulása az anyagba az újkor végén, ahogyan arról Oswald Spengler vagy John Lukacs írtak. Ha a szabályozás nem ér fel a kihíváshoz, az akár pénzügyi összeomláshoz is vezethet, amint annak 2008 körül világszerte tanúi lehettünk.

Az uniós és nemzetközi jog sem maradhat ki a karácsonyi számból. Peresztegi-Nagy Imola „A digitális egységes piac kihívásai: online értékesített árukhoz és szolgáltatásokhoz való diszkriminációmentes hozzáférés az Európai Unióban” címmel közöl tanulmányt. Megtudhatjuk tőle, hogy a Tanácsban megszületett az első-olvasatos megállapodás az ún. geo-blocking rendeletről. A jelenleg hivatalban lévő Bizottság egyik prioritása az egységes digitális piac megteremtése. A tervezett szabályozás célja, hogy az Unió belső piacán elősegítse a határokon átnyúló árukereskedelmet és szolgáltatásokhoz való hozzáférést annak megakadályozása révén, hogy a kereskedők a vevő állampolgársága,

lakóhelye vagy székhelye alapján közvetlen vagy közvetett megkülönböztetést alkalmazhassanak. A gyakorlat ugyanis azt mutatja, hogy a más tagállamokban működő kereskedőktől a vevők nem minden esetben tudnak egyenlő feltételekkel árut vásárolni, vagy szolgáltatást igénybe venni. A szerző bemutatja a rendelettervezet főbb elemeit. Az európai integrációnak ez a területe azért is fontos, mert a legkevésbé vitatottak közé tartozik. A belső piac kiteljesítése széles körű támogatást élvez azon tagállamok részéről is, amelyek egyébként kétkedéssel viszonyulnak pl. újabb közös intézmények létrehozásához.

E számban is jelentkezik a Jogértelmezések és a konferenciákról beszámoló rovat. Közel áll szívemhez a lapnak az a küldetése, hogy régi, olykor elfeledett, nagy magyar jogtudósokra emlékezzen. A mostani számból különösen is az Olvasó figyelmébe ajánlom a liberális, extravagáns, már-már anarchista jogbölcse Horváth Barna személyét és munkásságát, akit hosszú emigrációja miatt idehaza szinte teljesen elfeledtünk. Tanítványai, mint például Bibó István és Szabó József tartották életben emlékét és osztottak meg kincseket szellemi hagyatékából.

Trócsányi László

Interjú Prof. Dr. Trócsányi László igazságügyi miniszterrel

„Alapkérdés volt számomra, hogy az Igazságügyi Minisztérium nagy jelentőségű kodifikációs feladatok elvégzésére alkalmas legyen.”

A magyar jogtörténetben most olyan pillanatnak lehetünk szemtanúi, amikor szinte egyszerre születik négy új kódex, megváltozik a polgári, a büntető, valamint a közigazgatási hatósági és bírósági eljárás rendje. Az eljárásjogi rendszerváltozásért felelős igazságügyi minisztert a kodifikáció háttéréről kérdeztük.

Miniszteri felkérésekor azt a feladatot kapta a Miniszterelnöktől, hogy a 2014–2018-as időszakban újítsa meg az eljárási kódexeket. Hogyan értékeli az eddig elvégzett munkát?

Mire a Kedves Olvasók a Fontes Iurist kézbe veszik, a polgári perrendtartás és az általános közigazgatási rendtartás kihirdetésre került. A közigazgatási perrendtartás vonatkozásában majd január elején az Alkotmánybíróság fogja kifejteni álláspontját, erre a későbbiekben még kitérek. A büntető-eljárási kódex tekintetében pedig megkezdődnek az ötpárti tárgyalások, így azt mondhatom, hogy az Igazságügyi Minisztérium teljesítette azt a feladatot, amelyet a kormányfőtől kapott.

Már miniszteri megbízatása kezdetén is hangsúlyozta annak fontosságát, hogy önálló igazságügyi tárca jött létre, azt remélve, hogy ezzel egy kodifikációs szellemi műhely alakulhat ki a minisztériumban. Mennyire valósult meg a jogalkotás módjáról alkotott elképzelései?

Szükségesnek láttam, hogy újfajta munkamódszerrel kerüljenek elfogadásra az eljárásjogi kódexek. A magam részéről alapvető fontosságúnak tartottam, hogy a kodifikáció az Igazságügyi Minisztériumon belül folyjon, ahol komoly szaktudás koncentrálódik. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy ne kerestük volna a kapcsolatot a hivatásrendekkel, illetve a jogtudomány képviselőivel, mindazonáltal rögzítettem, hogy 2014. június 6-ától egy teljesen más munkamódszerrel fogunk dolgozni. Ez azt jelentette, hogy a jogszabály-előkészítésnek a koncepció elfogadásától a törvények megszövegezéséig az Igazságügyi Minisztériumon belül kell megvalósulnia. Alapkérdés volt számomra, hogy a tárca nagy jelentőségű feladatok elvégzésére is alkalmas legyen; azt nem tudom elfogadni, hogy a házon kívül szülessenek kódexek, és az Igazságügyi Minisztérium pusztán „postási” feladatot lásson el.

A jogtudomány, a hivatásrendek képviselőit és a jogkereső közönséget is bizonyára érdekli, hogyan születnek meg a kódexek.

A négy kodifikációt egymás mellett indítottuk meg, tehát nem vártuk meg az egyik befejezését a következő elindításához, hanem úgy gondoltuk, hogy a négy kodifikáció párhuzamosan folyhat egymás mellett. Az első lépés mindig a koncepció kialakítása volt, amelyhez vízió kellett: melyek azok az üzenetek, célok, amelyeket a kódexszel el akarunk érni. A koncepció elkészítésénél is nagy segítséget kaptunk a tudomány képviselőitől és a hivatásrendektől. A polgári perrend esetében 2014. július 30-án megkaptam a Németh János által vezetett bizottság anyagát, amely egyfajta munkanyagnak is volt tekinthető. Ebben különböző verziók voltak arra vonatkozóan, hogy milyen irányban induljon el a kodifikáció, és lehetőséget adott arra, hogy átgondoljuk a koncepció irányvonalát, és azt a kormány elé terjesszük. A büntetőeljárásról szóló törvény esetében hivatalba lépésemkor már létezett egy koncepció, amelyet az Erdei Árpád által vezetett bizottság készített el, és jó alapul szolgált, amelyet azonban – elsősorban a Kormány büntetőpolitikai megfontolásai, a jogalkalmazók jelzései és a nemzetközi jogfejlődés vívmányai mentén – jelentősen módosítanunk kellett. A közigazgatási perrend és az általános közigazgatási rendtartás esetében a koncepció kidolgozása a kezdetektől az Igazságügyi Minisztérium feladata volt. Mind a két esetben bizottságot állítottam fel, melybe külső szakértőket – a hivatásrendek és a jogtudomány képviselőit – is felkértünk. A kodifikáció további részében a nagy létszámú kodifikációs bizottságok mellett úgynevezett belső, kisbizottságok is működtek, amelyek fejezetenként, lépésről lépésre vizsgálták, mit és hogyan lehet megvalósítani. A Pp. kidolgozása során 14 munkabizottság is felkérést kapott véleményezésre, anyagukat megvizsgáltuk, alaposan elemeztük, és a javaslatok nagy mértékben hasznosulni tudtak a munka folyamán. Ezek formai kérdésnek tűnnek, de ez a munkamódszer volt jellemző a négy nagy kódexből három kodifikációjára (a Be-re jellemző sajátosságok miatt ott a miniszteri biztos úr némileg eltérő munkamódszert választott), és jól mutatja, hogyan folyt a jogalkotási munka a gyakorlatban.

Hogy látja, mi a miniszter szerepe, feladata a jogalkotási folyamatban? Mennyire tudott Ön részt venni a napi kodifikációs munkában?

A miniszter alapvető feladata az, hogy szakmai műhelyt hozzon létre. Úgy gondolom, hogy jó úton haladunk, nagyon motivált jogász közösség dolgozik a minisztériumon belül, és az ajtónk mindig nyitva áll. Mint említettem, magunk is keressük a kapcsolatot a hivatásrendek és a tudomány képviselőivel, akik a kodifikációban részt tudnak venni, de azt is látni kell, hogy annak az irányítása az igazságügyi miniszter kezébe tartozik. El kellett döntenem ugyanakkor, hogy ki vezesse közvetlenül a kodifikációt. Mivel a miniszternek nincs lehetősége arra, hogy a kodifikáció minden egyes pillanatában részt vegyen, ezért felelősöket kellett kijelölnöm mind a négy kódex elkészítésére. Igyekeztem kívülről hozni szakembereket, hogy friss szemmel lássák a kodifikáció menetét. Így esett Wopera Zsuzsára a választásom, a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának egyetemi tanárára, a polgári eljárásjogi tanszék vezetőjére, aki miniszteri biztosként irányította a kodifikációt. Ami a büntetőeljárás kodifikációját illeti, Miskolczi Barnát jelöltem ki, aki egyébként korábban a Büntető Törvénykönyv kodifikációját is irányította, és a Legfőbb Ügyészségről került át az Igazságügyi Minisztériumba mint miniszteri biztos. Az általános közigazgatási rendtartás kodifikációjának vezetésére Hajas Barnabás főosztályvezetőt kértem meg, aki egyébként a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának tanára, a közigazgatási perrendtartás esetében pedig Rozsnyai Krisztinát, az ELTE Állam- és Jogtudományi Karának tanárát kértem fel, hogy miniszteri biztosként a kodifikáció irányítója legyen. Olyan szakembereket igyekeztem tehát bevonni, akik nem feltétlenül a minisztériumban dolgoztak, nem kodifikátorok, de alkalmasak arra, hogy a koncepció elkészítésében közreműködjenek, és vezetői, motorjai tudjanak lenni a kodifikációnak. Ehhez persze szükséges, hogy a vezetők mellett gyakorló jogalkalmazók álljanak (mint a büntetőeljárás kódex esetében), vagy megfelelő bizottságok működjenek; ezért hoztuk létre három kódex esetében is az előbb említett kodifikációs bizottságokat. Nagyon fontosnak tartom, hogy mind a négy eljárási kódexnél szakmai műhely alakult ki az Igazságügyi Minisztériumon belül, olyan külső szakemberek bevonásával, mint Szabó Imre, a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának tanára, aki a polgári perrend kodifikációs bizottságának szerkesztőbizottsági elnöki feladatait látta el a Minisztériumon belül; vagy mint Patyi András, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem rektora, a Nemzeti Választási Bizottság elnöke, aki aktívan közreműködött a kodifikációban a közigazgatási perrendtartás megalkotására létrehozott nagy és kis bizottság elnökeként. A közigazgatási hatósági eljárás koncepciójának kidolgozásában többek között Bércesi Ferenc vett részt, aki Baranya megyében dolgozott az államigazgatásban, és címzetes egyetemi docens a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán, továbbá Szalay László, aki a Közigazgatási és Elektronikus Közszolgáltatások Központi Hivatalának elnökhelyetteseként látta el a kodifikációs bizottságok elnöki feladatait. A büntetőeljárás reformjáért felelős miniszteri biztos munkáját szintén szakértők segítették. A személyi kör,

amelyet most meghatároztam, azért fontos, mert jól jelzi azt, hogy milyen sokan vettek részt ebben a munkában.

A miniszter ugyanakkor igyekszik a kodifikáció irányát, menetét nyomon követni. Ez azt jelenti, hogy személy szerint én is nagyon sok kodifikációs ülésen részt vettem mind a négy kódex esetében, és fontosnak tartottam, hogy a vitás kérdések eljussanak hozzám. Úgy gondolom, hogy a jelentősebb kérdéseket a miniszternek ismernie kell. Nyilvánvaló, hogy van egyfajta bizalom a kodifikációban részt vevő munkatársak iránt, de ez nem azt jelenti, hogy a miniszter elengedné a kodifikációt. Arra törekedtem, hogy mind a négy törvény esetében tisztában legyek a kodifikáció menetével, illetve azal, hogy ami készül, az megfelel-e az alapkoncepciónak; van-e esetleg olyan eltérés, vagy olyan jelentőségű kérdés, dilemma, amelyet a kormány elé kell terjeszteni. Amennyiben egy kérdés nálunk dőlt el, igyekeztem a döntésben aktív módon részt venni.

Mely vitás kérdések jutottak el ilyen módon Önhöz, és igényelték miniszteri döntést?

Például a polgári perrendtartás esetében a látszólagos keresethalmazat, a csoportos keresetindítás kérdése, a büntetőeljárásról szóló törvény kapcsán az iratismertetés problematikája, a leplezett eszközök jogi szabályozása, a közigazgatási perrend esetében a generálklauzula, az általános közigazgatási rendtartás megalkotása esetében a függő hatály kérdése és a jogorvoslat rendszere.

Mennyire volt rugalmas az Igazságügyi Minisztérium szakmai álláspontja, mennyiben tudták befogadni a hivatásrendek és a jogtudomány képviselői részéről érkező javaslatokat?

Annyiban tudtuk befogadni, amennyiben azok szakmailag indokoltak voltak és megfelelték a Kormány és az Igazságügyi Minisztérium szakpolitikai elképzeléseinek. Ha a javaslat pusztán hivatásrendi érdekeket kívánt védelmezni, akkor megfontolás tárgyává tettük, de nem biztos, hogy elfogadtuk. Egy kodifikáció óhatatlanul is magában hordoz feszültségeket, érdek-összeütközéseket, de azt is hozzá kell tenni, hogy a minisztériumnak nem a hivatásbeli érdekek képviselete a feladata, hanem az, hogy meghallgassa a hivatásrendek képviselőit, mindazonáltal a jogtudomány fejlesztésében is közreműködjön. Ennek megfelelően az újítások irányába is kell mennünk, és amikor így tettünk, akkor – az észrevételeket megfontolva – kénytelenek voltunk bizonyos döntéseket meghozni. Ez egy partnerség, de nem azt jelenti, hogy együtt kodifikálunk. A partnerség nagyon fontos, minden véleményt meg kell hallgatni, de a jogalkotás nem a hivatásrendeké, hanem a Parlamenté, az igazságügyi miniszter pedig a jogszabályok előkészítéséért felelős.

Milyen újításokat emelne ki, amelyek a jogtudomány fejlesztését szolgálhatják?

A büntetőeljárásról szóló törvényben fontos novumnak tartom, hogy a bűnüldözési célú leplezett eszközök teljes körét beemeljük a kódexbe, ezzel biztosítjuk a hatékonyság és

a transzparencia, valamint az eljárási garanciák érvényesülését. Ehhez kétharmados parlamenti támogatottság szükséges. Újdonságot hoz az is, hogy nem a nyomozó hatóság jelöli ki a kirendelt védőt, hanem az ügyvédi kamaráknak kell egy órán belül döntést hozniuk a kirendelt védő személyéről; ez is egy jogállami garancia. Igyekeztünk egyensúlyt kialakítani az eljárás szereplői között: egyrészt biztosítani kell a terheltnek a jogait, szemben a rendszerváltás előtti időszakokkal, amikor a terhelt jogai háttérbe szorultak, másrészt Magyarország az áldozatok pártján áll, megfelelő jogokat biztosítunk a sértettnek az eljárás folyamán. Megfelelő arányt kellett tehát találni a sértett jogai és a terheltet megillető védelem között; komoly viták folytak e körül. Az új kódextól a büntetőeljárások lényegi, látható, mérhető felgyorsulása várható a garanciák szintjének csökkenése nélkül.

A hatékony és gyors eljárást lehetővé tevő eszközök bevezetése mind a négy kódex esetében hangsúlyt kapott. A polgári perben ezt az osztott perszerkezettel, és az alaposan előkészített tárgyalásokkal kívánjuk elérni, ahol a felekre és a bíróra is nagyobb felelősség hárul, de ez – véleményem szerint – nagyban hozzájárul ahhoz, hogy a perben jó ítélet születessen. Fontosnak tartjuk a szakértői bizonyítás átalakítását, igyekeztünk elkerülni a felesleges szakértői bizonyítékokat, és mederbe terelni a konkuráló szakértői vélemények kérdését. További újdonságként szolgál a csoportos perindítás a környezetvédelmi és fogyasztóvédelmi perekben.

Az általános közigazgatási rendtartás egy olyan általános hatályú kódex, amelyet egyrészt az állampolgárok könnyen megértenek, másrészt a szakma is szívesen fogad. Önmagában is figyelemre méltó, hogy a Ket. egyharmadának felel meg, és csak azokat a szabályokat tartalmazza, amelyeknek valamennyi eljárásban érvényesülni kell. Az eljárások gyorsítását itt a három eljárás fajta szolgálja: az automatikus 1 napos, a sommás 8 napos, a függő hatályú döntés pedig 60 napos határidővel fejeződik be. Az egyablakos ügyintézés lehetőségét szélesíti ki a kapcsolódó eljárások modellje, de több olyan szabályt is tartalmaz az új törvény, amely a hatóság belső bürokráciájának csökkentését szolgálja. Nagy viták voltak a kivételekről általában, így nemcsak a kivett eljárásokról, hanem például arról is, mikor nincs helye függő hatályú döntésnek, és ugyanígy sok kérdés merült fel a jogorvoslati rendszer átalakításával kapcsolatban is.

Ami a közigazgatási bírósági eljárást illeti, nagyon hosszú és szenvedélyes vita eredményeképpen, a sarkalatos törvények módosításához szükséges parlamenti többség hiányában azt értük el, amit egy sima törvénnyel lehet, egy önálló közigazgatási perrendet, amely a közigazgatási perjog önálló, koherens rendszerének megteremtése mellett a bírósági jogvédelem hatékonyságának növelésére törekszik: a bírói út kiszélesítése, az ideiglenes jogvédelmi eszközök differenciálása, a közigazgatási cselekmények természetéhez illeszkedő döntési jogkörök mind ezt szolgálják, akárcsak a koncentrált pervitelt elősegítő szabályok. A magam részéről üdvözlöm azt, hogy a Köztársasági Elnök Úr az Alkotmánybírósághoz fordult a közigazgatási perrendtartásról szóló elfogadott törvénnyel kapcsolatban. Közigazgatási perrendtartás első ízben került megkodifikálásra a magyar jogrendszerben, ezért csak a szakmai legitimitását erősíti az, ha az Alkotmánybíróság visszaigazolja azt a szakmai irányvonalat, amelyet a jogszabály előkészítés során a tárca követett. Remélem, hogy az Alkotmánybíróság megerősít minket abban a nézetünkben, hogy az európai jogfejlődés szerves része az önálló közigazgatási perjog bevezetése, és kellő szakmai támogatást nyújt majd abban, hogy a következő kormányzati ciklusban felkerüljön az i-re a pont, azaz létrejöhessen az önálló közigazgatási bíróság és a közigazgatási felsőbíróság.

A jogász társadalom életére nagy hatást gyakorol ez a négy kódex, sikerült egy jól működő eljárásjogi rendszert felépíteni?

Az ember igyekszik a tökéletességre, de tudjuk, hogy nem vagyunk tökéletesek. Kétségtelen előnynek tekintem, hogy a kódexek egymásra tekintettel, összehangoltan készültek. Ugyanakkor nyilvánvalóan rendkívül fontos mind az igazságügyi miniszter, mind a hivatásrendek részéről azok nyomon követése: mindannyiunknak igyekeznie kell, hogy ez egy jól működő rendszer lehessen. A törvények parlamenti elfogadását követően sem állhatunk tehát meg, folyamatosan figyelemmel kell kísérnünk a kódexeket, hogy a gyakorlatban hogyan tud megvalósulni mindaz, amit a kodifikáció során jónak gondoltunk.

Az interjút készítette: Dobrotka-Mayer Annamária
Budapest, 2016. december 16.

Hajas Barnabás*–Kurunczi Gábor**

Az Alaptörvény megjelenése a bírósági határozatokban¹

Az Alaptörvény R) cikkének (1) bekezdése kimondja, hogy az Alaptörvény Magyarország jogrendszerének alapja. Már önmagában az Alaptörvény öndefiníciója is indokolná, hogy a bíróságoknak törvénykezési gyakorlatuk során nem csak az egyes ügyekre vonatkozó anyagi és eljárási szabályokat kell alkalmazniuk, hanem magát az Alaptörvényt is értelmezniük és alkalmazniuk kell a határozat meghozatala során. Mindemellett azonban a jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény 3. §-a azt is kimondja, hogy „a jogszabályban nem ismételtethető meg az Alaptörvény vagy olyan jogszabály rendelkezése, amellyel a jogszabály az Alaptörvény alapján nem lehet ellentétes”. Ebből a mondatból azonban egyértelműen következik az is, hogy bizonyos alaptörvényi szinten rögzített alkotmányos elveknek akár egy polgári, akár egy büntetőjogi, akár egy munkajogi és természetesen egy közigazgatási jogi ügyben is közvetlenül érvényesülniük kell (hiszen az Alaptörvény elvei nem ismételtethetők meg egy jogszabályban, így nem lesz elegendő a bíróságnak csak a jogszabályra hivatkoznia), csak azok figyelembevételével hozhat döntést a bíróság. Ezért különösen is fontos megvizsgálni, hogy a bíróságok gyakorlatában hogyan jelenik meg az Alaptörvény rendelkezése. KALAS Tibor – a Kúria Közigazgatási- Munkaügyi Kollégiumának kollégiumvezetője – egy tanulmányában kifejezetten úgy fogalmaz, hogy az Alaptörvény a bíróságokat illetően több új rendelkezést is bevezetett, s ezekből eredően nem túlzás azt állítani, hogy a rendes bírósági ítélezés megváltozott közjogi keretek közé került. Mindez pedig álláspontja szerint természetesen szükségessé teszi a bíróság helyzetének újragondolását, a bírói gondolkodás fokozatos átalakítását, illetve a bíraskodás egész rendszerének alapjogi irányba történő elmozdulását.²

KALAS Tibor fenti tanulmányában kiemelte azt is, hogy a bíróság előtti jogvitákban az Alaptörvény egyes konkrét rendelkezései, a bírói értelmezés, valamint konkrét alkalmazás során nagy jelentőséggel bírhatnak.³ Ezen összefüggéseket észlelve és felismerve a Kúria elnöke egy tárgybeli témával foglalkozó joggyakorlat-elemző csoportot állított fel. Jelen tanulmány e joggyakorlat-elemzés keretében rendelkezésre bocsátott bírósági határozatokat elemezve mutatja be az Alaptörvény megjelenésének tendenciáit a bíróságok gyakorlatában.

I. A JOGBIZTONSÁG ELVE ÉS ANNAK SZEREPE A BÍRÓSÁGI JOGALKALMAZÁSBAN

A bírósági eljárásokban (is) alapvető fontossággal bír, hogy az abban résztvevő személyek ügyében eljáró szervek, az eljárásuk során az Alaptörvény szellemében, a vonatkozó jogszabályi keretek között folytassák tevékenységüket. Ez az Alaptörvény B) cikkéből is következő, a jogállamiság elvével szorosan összefüggő jogbiztonság követelményéből is fakad.

A jogbiztonság a jogállamiságtól elválaszthatatlan fogalom, hiszen a jog uralma a közjó eléréséhez önmagában kevés. Az embereknek ugyanis olyan jogszabályok szerint kell élniük, amelyek a közösség által elismert értékek hordozói s egyben megvalósítói. Herbert KÜPPER szerint a jogállamiság – legalapvetőbb szinten – úgy határozható meg, hogy a jogállamban a jog minden társadalmilag jelentős életviszonyban a legmagasabb és legmagasabb zsinórmértéke.⁴ Az Alkotmánybíróság gyakorlatában a kezdetektől fogva kitűnik, hogy a jogállamiság nélkülözhetetlen elemének tekinti a jogbiztonságot.⁵ A kontinentális jogban a jogbiztonság kifejezi azt az „alapelveket”, hogy elsődlegesen a jogban, tartalmában és stabilitásában lehet bízni.⁶ Az Alkotmánybíróság több határozatában is foglalkozott a jogbiztonság fogalmával. A 9/1992. (III. 5.)

* Főosztályvezető, Igazságügyi Minisztérium, egyetemi docens, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog- és Államtudományi Kar.

** Szakmai tanácsadó, Igazságügyi Minisztérium, megbízott oktató, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog- és Államtudományi Kar.

1 A Kúria által jelen tanulmány tárgyában felállított joggyakorlat-elemző csoport, Igazságügyi Minisztérium által delegált tagja Hajas Barnabás főosztályvezető. A Kúria, a joggyakorlat-elemzés keretében bocsátotta rendelkezésre a tanulmány megírása során elemzett bírósági határozatokat. Jelen írás e határozatok tanúságait összegzi és elemzi.

2 KALAS Tibor: Az Alaptörvény érvényesülése a bírósági ítélezésben, *Forum Sententiarum Curiae*, 2016/1. szám, 18. p.

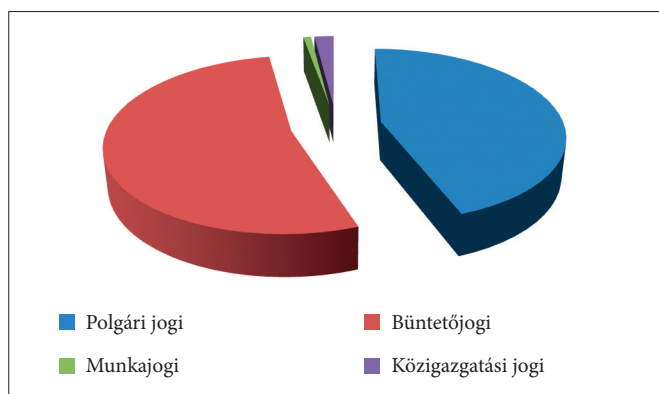
3 Uo. 18. p.

4 Herbert KÜPPER: A jogállam követelményei az Európai Unióban és Magyarország Alaptörvénye. *Jura*, 2011/2. szám 97. p.

5 BÁNÁTI János–RÉTI László–TÓTH Ádám: A jogbiztonság kirívóan súlyos sérelme. *Ügyvédek lapja*, 2010/2. szám 19. p.

6 KÜPPER: i. m. 102. p.

határozatában kimondta: „a jogállam nélkülözhetetlen eleme a jogbiztonság; a jogbiztonság az állam kötelességévé teszi [...] hogy az egyes jogszabályok világosak, egyértelműek, működésüket tekintve kiszámíthatóak és előreláthatóak legyenek a norma címzettjei számára. [...] a jogbiztonság [...] az egyes jogintézmények működésének kiszámíthatóságát is megköveteli. Ezért alapvetőek a jogbiztonság szempontjából az eljárási garanciák. Csak formalizált eljárás szabályainak követésével keletkezhet érvényes jogszabály, csak az eljárási normák betartásával működnek alkotmányosan a jogintézmények”. A jogbiztonság tehát az állam kötelességévé teszi annak biztosítását, hogy a jog egésze és egyes részterületei is megfeleljenek ezen alkotmányos elvnek.⁷ Az irányadó Alkotmánybírósági tétel szerint a jogállamiság elvéből adódó alapvető követelmény, hogy a közhatalommal rendelkező szervek a jog által megállapított működési rendben, a jog által a polgárok számára megismerhető és kiszámítható módon szabályozott korlátok között fejtsék ki tevékenységüket.⁸ Vagyis a jogbiztonság nem csupán az egyes normák egyértelműségét követeli meg, de az egyes jogintézmények működésének kiszámíthatóságát is.⁹ Ezt erősíti meg az Alkotmánybíróság 11/1992. (III. 5.) AB határozata is, amely kimondja, hogy „a jogállamiság és jogbiztonság elvéből fakadnak az eljárási garanciák; ezek alapvető jelentőségűek az egyes jogintézmények működésének kiszámíthatósága szempontjából. Csak a formalizált eljárás szabályainak követésével keletkezhet érvényes jogszabály, csak az eljárási normák betartásával működik alkotmányosan a jogszolgáltatás”. Tehát már magában a jogalkotási folyamatba is olyan intézményes garanciák beépítése szükséges, amelyek képesek hatékonyan megakadályozni az alkotmánnyal összhangban nem álló normák megszületését. Hasonlóan vélekedik Kocsis Miklós is, aki – TAMÁS András gondolataival egyetértve – a jogbiztonság általános elemének tekinti a társadalmi viszonyok szabályozottságát, a jogi szabályozás egyértelműségét, a jogszabályok tényleges alkalmazhatóságát, az indokolatlan változtatások elkerülését, a jogalkalmazás egységességét és kiszámíthatóságát, valamint a jogalkalmazói döntések végrehajtottságát.¹⁰

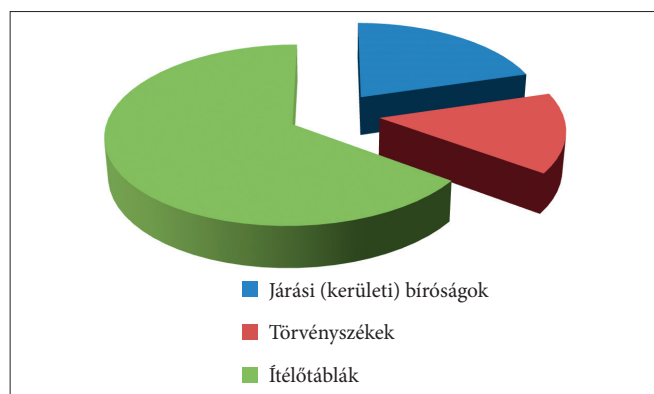

A korábban citált Alkotmánybírósági döntésekből is látható tehát, hogy a jogbiztonság nem csupán az egyes normák egyértelműségét követeli meg, hanem az egyes jogintézmények működésének kiszámíthatóságát is. Az Alkotmánybíróság külön hangsúlyozta, hogy az Alkotmányban szereplő jogállamiság elvének sérelme önmagában – azaz más alkotmányos alapjog sérelme nélkül is – megalapozza valamely jogszabály alkotmányellenességét.¹¹ A jogállamiság ugyanis lényegében nem állapot, hanem folyamat. A jogállamiságnak minden állami döntésben, cselekvésben, mulasztásban újból érvényesülnie kell.¹²

Mindezekből egyértelműen következik, hogy a bíróságoknak törvénykezési gyakorlatuk során a vonatkozó jogszabályokra maradéktalanul támaszkodva kell meghozniuk döntésüket. Ezen jogszabályok közé pedig (még ha az Alaptörvény annak T) cikke szerint nem is tekinthető jogszabálynak) egyértelműen az Alaptörvényt is be kell sorolni, hiszen a bíraskodás minden területén megjelennek olyan alkotmányos alapelvek, amelyek az Alaptörvény szintjén kerülnek rögzítésre. Így az olyan ítélkezési gyakorlat, amelyben nem érvényesülnek az Alaptörvény rendelkezései, azok figyelmen kívül hagyásával születik döntés, többek között a jogbiztonság követelményét is sérteni fogja – mind amellet, hogy az Alaptörvény rendelkezéseinek az ítélkezés során való figyelmen kívül hagyása önmagában is súlyos törvénykezési hibákhoz vezet.

II. ELŐKÉRDÉSEK, ÁLTALÁNOS MEGÁLLAPÍTÁSOK

A fenti állítás megvizsgálása érdekében szükséges egy joggyakorlat elemzést végezni. KALAS Tibor fentebb említett tanulmányában arra hívja fel a figyelmet, hogy ennek a joggyakorlat-elemzésnek a célja annak feltárása, hogy az Alaptörvény rendelkezései milyen módon jelennek meg a konkrét bírósági ítéletekben, és ehhez kapcsolódóan a bírósági döntésekben mennyire érvényesül az alapjogi szemlélet.¹³

⁷ KÜPPER: i. m. 19. p.

⁸ Az Alapvető Jogok Biztosának AJB-2302/2012 számú indítványa az Alkotmánybírósághoz, az Alaptörvény átmeneti rendelkezéseinek (Ár.) megsemmisítésére.

⁹ BÁNÁTI-RÉTI-TÓTH: i. m. 19. p.

¹⁰ KOCIS Miklós: Jogállam és jogbiztonság. In: WELLER Mónika (szerk.): *Jogállam és jogbiztonság*, Emberi Jogok Központja Közalapítvány, Budapest, 2005. 50. p.

¹¹ BÁNÁTI-RÉTI-TÓTH: i. m. 19. p.

¹² KÜPPER: i. m. 93. p.

¹³ KALAS i. m. 18. p.

A Kúria által – a vizsgálat lefolytatásához, az Igazságügyi Minisztérium részére – rendelkezésre bocsátott összesen 500 bírósági határozat (ítélet és végzés, a továbbiakban: határozat) áttekintése alapján az alábbi általános megállapításokat tehetjük.¹⁴ A határozatok közül 222 polgári ügyszakban, 264 büntető ügyszakban, 4 munkajogi ügyszakban, 10 pedig közigazgatási ügyszakban született. A bírósági határozatok közül 102 született járási (vagy kerületi – elsősorban a Pesti Központi Kerületi Bíróságon, illetve a Budai Központi Kerületi Bíróságon), 73 törvényszéki és 325 db ítélőtáblai szinten (azaz a vizsgált ügyek túlnyomó része ítélőtáblai szintű volt).

Általánosságban megfigyelhető volt, hogy a különböző bírósági határozatokban az alábbi irányok rajzolódni ki (az összes ügyszám és az egyes csoportokban megjelölt számok közötti eltérés oka, hogy több olyan határozat is volt, amelyet két csoporthoz is hozzá lehetett számítani):

(1) A vizsgált határozatok egyáltalán nem hivatkoztak és nem is utaltak semmilyen formában az Alaptörvényre. (Ez a vizsgált határozatok közül 222 esetben volt jellemző, azaz közel a vizsgált ügyek felében.)

(2) A vizsgált határozatok tételesen citálták az Alaptörvény egyes rendelkezéseit, de azokból nem vontak le további összefüggéseket. (Ez a vizsgált határozatok közül mindössze 7 esetben volt megfigyelhető.)

(3) A vizsgált határozatok tételesen hivatkoztak az Alaptörvény egyes rendelkezéseire, és azokat valamilyen egyéb törvénnyel (pl. Polgári Törvénykönyvvel, a Büntető Törvénykönyvvel, vagy épp a választási eljárási törvénnyel) hozták összefüggésbe, azok rendelkezéseit az Alaptörvény idézett cikkéből vezették le. (Ez a vizsgált határozatok közül 26 esetben merült fel.)

(4) A vizsgált határozatok tételesen hivatkoztak az Alaptörvény egyes rendelkezéseire, és azokat elemezve, tartalmukat kifejtve indokolták döntésüket. (Ez a vizsgált határozatok közül 177 ügyben volt megfigyelhető.)

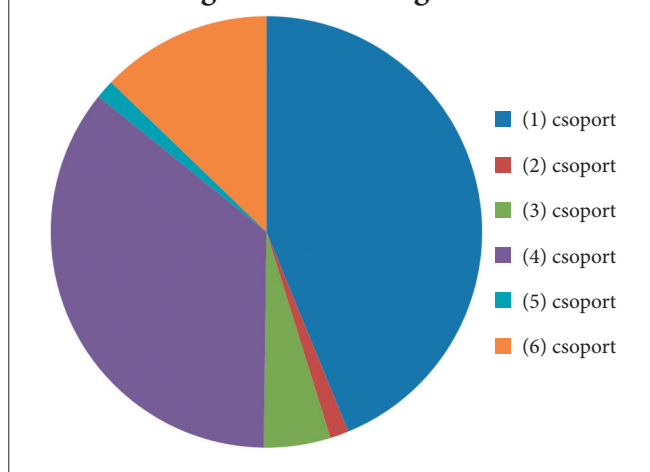
(5) A vizsgált határozatok utaltak az Alaptörvény egyes rendelkezéseire (pl. véleménynyilvánítás szabadsága, sajtószabadság stb.), de azokat tételesen nem citálták. (Ez a vizsgált határozatok közül 7 esetben volt jellemző.)

(6) Egy további „csoportként”, de inkább egy általános irányként kell megjegyezni, hogy a bírósági határozatokban többször megjelent az Alaptörvény 28. cikkére való hivatkozás. E szerint: „A bíróságok a jogalkalmazás során a jogszabályok szövegét elsősorban azok céljával és az Alaptörvénnyel összhangban értelmezik. Az Alaptörvény és a jogszabályok értelmezésekor azt kell feltételezni, hogy a józan észnek és a közjónak megfelelő, erkölcsös és gazdaságos célt szolgálnak”. E rendelkezést azonban sok esetben a határozatok csak tényként rögzítették, és nem vontak le belőle további következtetéseket. Még más esetekben e rendelkezésből levezetve kötötték össze az Alaptörvénnyel, vagy éppen adtak egyfajta értelmezést a vizsgált törvényi §-nak. (Ez a vizsgált határozatok közül 63 ügyben volt megfigyelhető.)

Jól látható tehát – a következő ábrából is –, hogy a kutatás során vizsgált 500 határozat közel felében (222 db, ami a vizsgált ügyek 43%-a) a bíróságok egyáltalán nem hivatkoztak az Alaptörvényre, és semmilyen formában nem is jelenítették

14 Fontos megjegyezni, hogy a Kúria által rendelkezésre bocsátott bírósági határozatok kiválasztásának, összetétele megállapításának módszerét nem ismerjük.

A vizsgált határozatok kategóriánkénti megoszlása

meg azt. A vizsgált ügyek 35%-ában (177 ügy) a bíróságok tételesen hivatkoztak az Alaptörvény egyes rendelkezéseire¹⁵, és azokat elemezve, tartalmukat kifejtve indokolták döntésüket (ez többségében a polgári jogi ügyszakban a személyiségi jogi perek során volt jellemző). A harmadik jelentősebb csoport azon ügyek köre volt, ahol a bíróság az Alaptörvény 28. cikkére mint *értelmezési klauzulára* hivatkozott, ez az ügyek 12%-ában volt jellemző. Érdemi hivatkozásra és elemzésre¹⁶ a vizsgált ügyek összesen 43%-ában került sor, de ebből a (4)-es csoport a 43%-nak 82%-át tette ki.

Általánosságban meg kell jegyezni továbbá, hogy a határozatok túlnyomó többségében *ugyanazon érvelésre építenek*, ugyanazon fordulatokat alkalmazzák, így azok között nincs releváns különbség – ami szintén nem az Alaptörvénynek a markáns megjelenését és érvényesülését mutatja.

Általános előkérdésként fontos kiemelni azt is, hogy a Pécsi Törvényszéktől több olyan összefoglaló levél is megjelent az elemzett határozatok között, amelyben kifejezetten arra utalt a bíróság elnöke, hogy a bíróság határozataiban egyáltalán nem hivatkozik az Alaptörvény rendelkezéseire.¹⁷

III. A VIZSGÁLT HATÁROZATOK ÜGYSZAKONKÉNTI ELEMZÉSE

A részletesebb vizsgálat és elemzés érdekében az alábbiakban érdemes ügyszakonként megvizsgálni az egyes határozatok Alaptörvényhez való viszonyát.

15 Lásd (4)-es csoport.

16 Lásd: (2)-es, (3)-as, (4)-es és (5)-ös csoport.

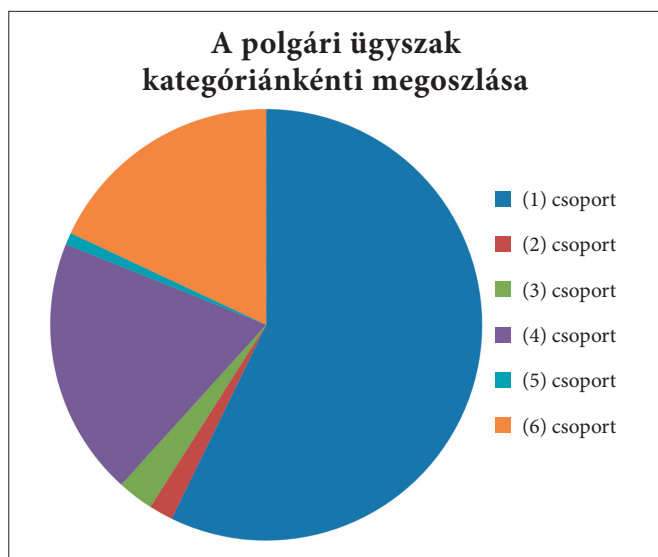
17 Így pl. a 2016.EI.II.E.37. ügyszámú levélben a pécsi törvényszék tanácselnöke és polgári bírái úgy nyilatkoztak, hogy a jogerősen elbírált ügyekben nem történt hivatkozás az Alaptörvény egyetlen rendelkezésére sem. A 2016.EI.II.E.11. ügyszámú levélben pedig a mohácsi járásbíró elnöke nyilatkozta azt, hogy az Alaptörvény XXIII. cikk (6) bekezdésére (választójog korlátozása) hivatkoztak csak az ügyekben, más alaptörvényi rendelkezésre azonban egyáltalán nem. A 2016.EI.II.E.37. ügyszámú levélben pedig a pécsi törvényszék büntető kollégiumának vezetője nyilatkozta, hogy 2012-től számítva, büntető ügyekben közvetlen hivatkozás az Alaptörvényre egyáltalán nem történt.

A) POLGÁRI ÜGYSZAKBAN HOZOTT HATÁROZATOK¹⁸

A polgári ügyszakban született határozatok között az alábbi megoszlás volt jellemző: a 222 polgári ügyszakban született ítélet vagy végzés közül 10 ügyben járási szinten, 51 ügyben törvényszéki szinten és 161 ügyben ítéltáblai szinten született határozat.

A 222 polgári ügyszakban meghozott határozat közül a csoportok szerinti megoszlás alapján az alábbi kép rajzolódott ki: 127 ügyben, azaz a polgári ügyek 57%-ában a bíróságok egyáltalán nem hivatkoztak az Alaptörvényre. 43 esetben, azaz az ügyek 19%-ában (lásd (4)-es csoport) a bíróságok tételesen hivatkoztak az Alaptörvény egyes rendelkezéseire, és azokat elemezve, tartalmukat kifejtve indokolták döntésüket.

18 A polgári ügyszakban vizsgált ügyek az Alaptörvény számos rendelkezésére hivatkoztak valamilyen formában (így pl. az Alaptörvény B) cikkére, L) cikkére, Q) cikkére, R) cikkére, továbbá I. cikkére, II. cikkére, III. cikkére, IV. cikkére, VI. cikkére, VIII. cikkére, IX. cikkére, XIII. cikkére, XVI. cikkére, XX. cikkére, XXIII. cikkére, XXIV. cikkére, XXVIII. cikkére, valamint 24. cikkére, 26. cikkére, 28. cikkére, és 39. cikkére).

40 ügyben (az esetek 18%-ában) a bíróságok az Alaptörvény értelmezési klauzulájára hivatkoztak (Alaptörvény 28. cikke). Érdemi hivatkozásra és elemzésre 55 esetben, azaz az ügyek 25%-ában került sor, de ebből a (4)-es csoport a 25%-nak a 78%-át teszi ki.

Ahol a bíróság érdemi hivatkozást tett az Alaptörvényre¹⁹, ott elsősorban az Alaptörvény I. cikkére (pl. elsősorban kártérítési ügyek, személyiség védelmi ügyek), II. cikkére (elsősorban kártérítési ügyek, személyiség védelmi ügyek, közigazgatási jogkörben okozott kár), VI. cikkére (pl. elsősorban személyiség védelmi ügyek, közérdekű adat kiadása iránti per), IX. cikkére (pl. személyiség védelmi ügyek, ideértve a jóhírnév sérelmét, és a képmással való visszaélés esetét is), valamint XXIV. cikkére és XXVIII. cikkére (tisztességes eljárás és jogorvoslathoz való jog) hivatkozott. Az Alaptörvény 28. cikkére való hivatkozás az alábbi ügyben fordult elő elsősorban: közüzemi díj megfizetése, parkolási ügy, kártérítési ügy, gondnokság alá helyezés, pénz követelés megfizetése, közgyűlési határozat hatályon kívül helyezése, szerződés érvénytelenségének megállapítása, tagi felelősség megállapítása, igazolás kérelem, felszámolási eljárás, csődeljárás, jótállás érvényesítése stb.

B) BÜNTETŐ ÜGYSZAKBAN HOZOTT HATÁROZATOK²⁰

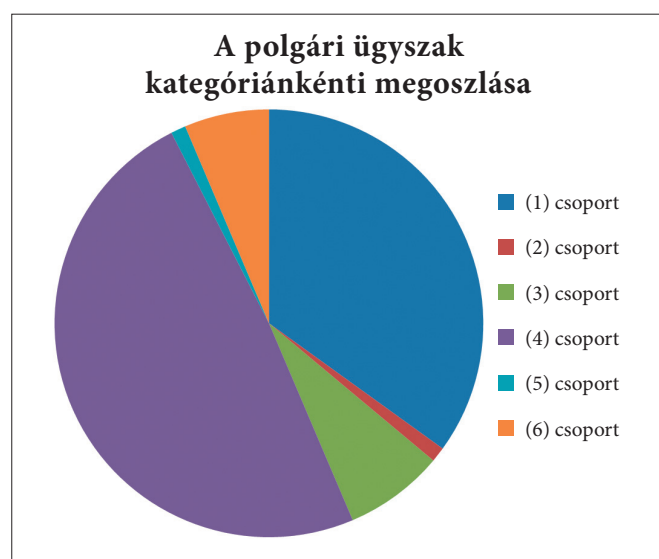
A büntető ügyszakban született határozatok között az alábbi megoszlás volt jellemző: a 264 büntető ügyszakban született ítélet vagy végzés közül 90 ügyben járási szinten, 16 ügyben törvényszéki szinten és 158 ügyben ítéltáblai szinten született határozat.

19 Lásd: (2)-es, (3)-as, (4)-es és (5)-ös csoport.

20 A büntető ügyszakban vizsgált ügyek az Alaptörvény számos rendelkezésére hivatkoztak valamilyen formában (így pl. az Alaptörvény C) cikkére, LT) cikkére, , továbbá I. cikkére, II. cikkére, IV. cikkére, VII. cikkére, VIII. cikkére, IX. cikkére, X. cikkére, XV. cikkére, XXIII. cikkére, XXIV. cikkére, XXVII. cikkére, XXVIII. cikkére, valamint 25. cikkére, 26. cikkére, 28. cikkére, 29. cikkére, 31. cikkére, 32. cikkére, 33. cikkére, 34. cikkére, 38. cikkére és az 51. cikkére).

A 264 büntető ügyszakban meghozott ítélet vagy végzés közül (ahol tehát az összes ügyszám és a csoportok között eltérés abból fakad, hogy volt olyan határozat, amelyet több csoportba is be lehetett sorolni) a csoportok szerinti megoszlás alapján az alábbi képrajzolódott ki: 93 ügyben, azaz a büntetőjogi ügyek 34%-ában a bíróságok egyáltalán nem hivatkoztak az Alaptörvényre. 130 esetben, azaz az ügyek 48%-ában (lásd (4)-es csoport) a bíróságok tételesen hivatkoztak az Alaptörvény egyes rendelkezéseire, és azokat elemezve, tartalmukat kifejtve indokolták döntésüket. 17 ügyben (az esetek 6%-ában) a bíróságok az Alaptörvény értelmezési klauzulájára hivatkoztak (Alaptörvény 28. cikk). Érdemi hivatkozásra és elemzésre 156 esetben, azaz az ügyek 58%-ában került sor, de ebből a (4)-es csoport az 58%-nak a 83%-át teszi ki.

Ahol a bíróság érdemi hivatkozás tett az Alaptörvényre²¹ ott elsősorban az Alaptörvény II. cikkére (pl. rágalalmazási és becsületsértési ügyek), IX. cikkére (elsősorban becsületsértési, rágalalmazási ügyekben), valamint XXIV. cikkére és XXVIII. cikkére (tisztességes eljárás, önvádra kötelezés tilalma, „nulla poena sine lege” elv, jogorvoslathoz való jog) is gyakran hivatkozott a bíróság (pl. kábítószerrel visszaélés, emberölés, hűtlen kezelés, rablás, testi sértés, vesztegetés, lopás stb.). Az Alaptörvény 28. cikkére való hivatkozás az alábbi ügyben fordult elő elsősorban: csalás, lopás, kábítószerrel való visszaélés, becsületsértés, rágalmazás, testi sértés, vesztegetés, szabálysértési eljárások.

C) MUNKAJOGI ÜGYSZAKBAN HOZOTT HATÁROZATOK

Munkajogi ügyszakban 4 db, a Fővárosi Munkaügyi Bíróság előtt született ítélet került megvizsgálásra:

- Két ügyben a felmentés jogellenességének megvizsgálása tárgyában született közbenső ítélet, amelyben a bíróság a (4)-es csoportba tartozó ügyek ismérveként az Alaptörvény 26. cikkére hivatkozott a bírák felmentésére

vonatkozó szabályok tekintetében, az (5)-ös csoportba sorolható ismérveként az Alaptörvény öregségi nyugdíjkorhatárra vonatkozó részére utalt (annak citálása nélkül), még a (6)-os csoportba sorolható módon az Alaptörvény 28. cikkét hívta fel értelmezési klauzulaként.

- Egy ügyben a munkabér és járulékai iránt indult perben a (6)-os csoportba sorolható módon az Alaptörvény 28. cikkét hívta fel értelmezési klauzulaként.
- Egy ügyben pedig a jogellenes felmondás jogkövetkezményeinek alkalmazása, valamint végkielégítés megfizetése miatt indított perben a (6)-os csoportba sorolható módon az Alaptörvény 28. cikkét hívta fel értelmezési klauzulaként.

D) KÖZIGAZGATÁSI ÜGYSZAKBAN HOZOTT HATÁROZATOK

Közigazgatási ügyszakban 10 db ítélet került megvizsgálásra.

Mindenekelőtt azonban fontos kiemelni, hogy az elemzésre megküldött határozatok között nem szerepelt a Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság 20.Kpk.45.353/2013/2. számú végzése, holott annak a téma szempontjából különös jelentősége lett volna. A fenti ügyben a Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság J. S. magánszemély kérelmező által, a Budapest Rendőr-főkapitánya által meghozott közigazgatási határozat bírósági felülvizsgálata iránt indított nemperes eljárásban 2013. április 15-én hozott végzést. A bíróság a kérelmező felülvizsgálati kérelmét elutasította. A bíróság döntésének meghozatala során ugyanis csak azt a kérdéskört vizsgálhatta, ami a kérelemben szerepelt, azaz, hogy a gyülekezési jogról szóló 1989. évi III. törvény (Gytv.) 8. § (1) bekezdésében szereplő két tiltási okon kívül, van-e lehetősége a rendőrségnek arra, hogy a demonstráció célját, nevét vizsgálva tiltó határozatot hozhasson. A kérelmező kérelmében nem sérelmezte, hogy a rendőrség a bejelentés benyújtását követő 48 órán belül nem hozott határozatot, majd a 48 órát meghaladóan ugyanazon kérelem tárgyában a demonstráció megtartását megtiltotta. A bíróságnak ezért ebben az eljárásjogi jogkérdés vonatkozásában nem nyílt lehetősége az érdemi felülvizsgálatra. A bíróságnak jelen eljárás során a kereseti kérelemhez kötöttség elvére tekintettel kizárólag abban a jogkérdésben kellett döntenie, hogy a rendőrség a Gytv. 8. § (1) bekezdésében szereplő két indokon kívüli okból, azaz a Párizsi Békeszerződésben, a Római Egyezményben foglaltakra, valamint a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányára tekintettel a rendezvény megtartását megtilthatta-e. A demonstráció elnevezését és útvonalát, – figyelemmel az aznap tartandó Élet Menete demonstrációra – a rendőrség egyfajta vélemény-nyilvánításnak értékelte, amivel a bíróság is egyetért. A bíróság döntése meghozatala során a 2013. április 1-én hatályba lépett Alaptörvény IX. cikkelyének módosítását vette alapul, mely akként rendelkezik, hogy a véleménynyilvánítás szabadságának a gyakorlása nem irányulhat mások emberi méltóságának, a magyar nemzet, a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási közösségek méltóságának megsértésére. Köztudomású tény, hogy a Dohány utcai Zsinagóga épülete a magyarországi zsidó közösség vallásgyakorlásának színhelye, egyben

21 Lásd: (2)-es, (3)-as, (4)-es és (5)-ös csoport.

kiemelkedő jelentőségű szimbóluma és az is, hogy a perbeli bejelentett rendezvény megtartásával egy napon a holokauszt áldozataira emlékezve az Élet Menete Alapítvány tart demonstrációt Budapest, V. Carl Lutz rakparton. A bíróság egyetértett azzal a rendőrségi állásponttal, hogy a bejelentett rendezvény elnevezése („Adj gázt”), valamint bejelentett útvonala, amely elhalad a Zsinagóga mellett, asszociációra ad alapot az Auschwitzban mérges gázzal meggyilkolt magyarországi zsidók kínhalálára, s egyben annak megismétlésére való felhívásként is értelmezhető, ami egyértelműen sérti az emberi méltóságot, faji, vallási közösségek méltóságát.

A vizsgálatra bocsátott határozatokat megvizsgálva megállapítható, hogy ezek közül a *Budai Központi Kerületi Bíróság*

- egy ügyben – egy harmadik országbeli állampolgár idegenrendészeti őrizetének meghosszabbítása tárgyában – a (4)-es csoportba sorolható módon hivatkozott az Alaptörvény XIV. cikkére a megkülönböztetés nélküli alapjog érvényesítés okán;
- egy másik ügyben – amiben szintén egy harmadik országbeli állampolgár idegenrendészeti őrizetének meghosszabbítása tárgyában ítélt a bíróság – szintén a (4)-es csoportba sorolható módon hivatkozott az Alaptörvény XIV. cikkére a megkülönböztetés nélküli alapjog érvényesítés okán.

E két ügy tekintetében azt is ki kell emelni, hogy a bíróság ügy bíralt el eljárásjogi kérdéseket, hogy sem hatáskörét nem határozta meg, sem pedig az eljárási törvényeket nem elemezte kellő mértékben.

A Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság mint elsőfokú bíróság gyakorlatában négy ügy került megvizsgálásra

- egy nyilvántartásba vétel ügyében hozott közigazgatási határozatot, felülvizsgálata során, a bíróság a (6)-os csoportba sorolható módon az Alaptörvény 28. cikkét hívta fel értelmezési klauzulaként;
- egy helyi adó ügyében hozott közigazgatási határozatot, felülvizsgálata során, az (1)-es csoportba sorolható módon a bíróság nem hivatkozott az Alaptörvényre;
- egy szerencsejáték ügyben hozott közigazgatási határozatot, felülvizsgálata során, az (1)-es csoportba sorolható módon a bíróság nem hivatkozott az Alaptörvényre;
- egy NAV által hozott közigazgatási határozatot, felülvizsgálata során, a bíróság a (6)-os csoportba sorolható módon az Alaptörvény 28. cikkét hívta fel értelmezési klauzulaként.

A Miskolci Törvényszéken mint másodfokú bíróságon egy ügy megvizsgálására került sor, amelyben a bíróság egy ingatlan-nyilvántartási ügyben hozott közigazgatási határozatot vizsgált felül, és a (6)-os csoportba sorolható módon az Alaptörvény 28. cikkét hívta fel értelmezési klauzulaként. *A Fővárosi Törvényszéken* mint másodfokú bíróságon is egy ügy megvizsgálására került sor, amelyben a bíróság egy közbeszerzési ügyben hozott közigazgatási határozatot vizsgált felül, és a (6)-os csoportba sorolható módon az Alaptörvény 28. cikkét hívta fel értelmezési klauzulaként.

A Fővárosi Ítéltáblán mint másodfokú bíróságon három kényszertörlési ügy került megvizsgálásra

- az egyik ügyben az (1)-es csoportba sorolható módon a bíróság nem hivatkozott az Alaptörvényre;
- a másik ügyben a (4)-es csoportba sorolható módon hivatkozott a bíróság az Alaptörvény XIV. cikkére és XVIII. cikkére, a (6)-os csoportba sorolható módon pedig az Alaptörvény 28. cikkét hívta fel értelmezési klauzulaként;
- a harmadik ügyben a (6)-os csoportba sorolható módon az Alaptörvény 28. cikkét hívta fel értelmezési klauzulaként.

IV. AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁGNAK A BÍRÓSÁGOK ÍTÉLKEZÉSÉRE GYAKOROLT HATÁSA

A fentiekén túl – az Alaptörvény és a bírósági határozatok közötti viszony vizsgálatához – elengedhetetlen röviden kitérni az Alkotmánybíróságnak a tevékenységére, az ítéltetésre gyakorolt hatás vonatkozásában. Az Alkotmánybíróság hatáskörében elsősorban az Alaptörvény és az új alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény (Abtv.) hatálybalépését követően megjelent ún. valódi alkotmányjogi panasz intézményének, és az ilyen ügyekben hozott alkotmánybírósági döntéseknek van jelentős hatása a bíróságok tevékenységére. Az Alkotmánybíróság az 57/1991. (XI. 8.) AB határozatában – az Alaptörvény hatálybalépése előtt is létező és működő, mai szóhasználatával élve „rég” alkotmányjogi panasszal összefüggésben – kifejtette, hogy az alkotmányjogi panasz a bírói jogértelmezés alkotmányos szempontú felülvizsgálatát is megteremtheti. Kiemelte azonban a testület, hogy az Alkotmánnyal való összhang megteremtése a bíróságoknak is fontos feladata.²² PACZOLAY Péter egy írásában kifejezetten arra hívta fel a figyelmet, hogy az Alkotmánybíróság legfontosabb feladata továbbra is az, hogy ügyről-ügyre haladva „*érvényt szerezzen az alkotmányosság követelményeinek*”.²³ Fontos kiemelni, hogy a magyar rendszerben a Kúria és az Alkotmánybíróság között nincs hierarchikus viszony. Bár az Alkotmánybíróság megsemmisítheti a bíróságok, így a Kúria egyedi ügyben hozott döntéseit és a legfelsőbb bíróságunknak a bírói jogalkalmazás egységét biztosító, bíróságokra kötelező jogegységi határozatait is, ez kizárólag alaptörvény-ellenesség miatt történhet.²⁴ A viszony jellegét mutatja, hogy a magyar Alkotmánybíróság következetes álláspontja szerint nem fogadható be a Kúria feladatai között megjelenített, az egységes bírói jogalkalmazás követelményéről rendelkező részre hivatkozva alkotmányjogi panasz. Ez az előírás nem tekinthető a személyek Alaptörvényben biztosított jogának. A testület kijelentette: „a bírósági joggyakorlat egységének biztosítása

22 DARÁK Péter: Az Alkotmánybíróság és a rendes bíróságok együttműködésének 25 éve. *Alkotmánybírósági szemle*, 2014/1. 82. p.

23 PACZOLAY Péter: Az Alkotmánybíróság új hatásköreiről egy év elteltével. *Alkotmánybírósági Szemle*, 2013/1. 73. p.

24 JAKAB András: A „valódi” alkotmányjogi panasz és elbírálásának főbb jellemzői. *Alkotmánybírósági Szemle*, 2011/2. 64. p.

nem az Alkotmánybíróság, hanem a bíróságok, kiemelten a Kúria feladata”.²⁵ Fontos tehát megjegyezni, hogy az *alapjogok érvényre juttatása valamennyi bíróság feladata*, ami a szubszidiaritás elvéből is következik.²⁶ Az alkotmányjogi panasz ugyanis kivételes lehetőség. Az egyes bírósági döntések alkotmányossági felülvizsgálatának lehetősége nem korlátlan, az indítványok kiszűrésekor a testületnek szem előtt kell tartania a panasz egyéni jogsérelem orvoslására és az alapjog szélesebb körű biztosítására irányuló feladatait.²⁷ A jogszabályokat a *bíróságoknak kell értelmezniük*, az Alkotmánybíróság csak az értelmezési tartomány alkotmányos kereteit jelölheti ki. A testület nem avatkozhat be minden olyan esetben a bíróságok tevékenységébe, amikor az indítványozó szerint jogszabálysértő jogalkalmazásra került sor. Az Alkotmánybíróság feladata tehát, hogy a jogszabályok értelmezésének alkotmányos keretét kijelölje, amellyel elősegíti az egységesebb jogalkalmazás kialakítását, azaz az alkotmánykonform jogértelmezést.²⁸

V. ÖSSZEGZÉS, KÖVETKEZTETÉSEK

A fenti elemzés alapján megállapítható, hogy minden vizsgált ügyszakban a meghozott határozatok alig több mint fele része hivatkozott valamilyen formában az Alaptörvény rendelkezésére a döntés indokolása során. Ezen hivatkozások ráadásul többségében nem érdemi hivatkozások voltak, hanem

csak általános elvek megjelenítését tartalmazták. Fontos megjegyezni továbbá, hogy az egyes vizsgált határozatok között számos olyan határozat volt található, amelyeknek az indokolása szinte szó szerint megegyezett, ami egyértelműen azt igazolja, hogy a bíróságok nem alkalmazzák és elemzik részletesen az Alaptörvény rendelkezéseit törvénykezési gyakorlatuk során, amely végső soron a jogbiztonság követelményét is sérti.

Megállapítható tehát, hogy a Kúriának egyértelműen arra kell törekednie, hogy erősítse, illetve kiépítse azt a gyakorlatot, amely a bíróságok ítélkezési tevékenységében meghonosítja, illetve erősíti az Alaptörvény szellemét és fogalmi kultúráját. Nem lehet a bíróságoknak arra „támaszkodniuk”, hogy majd az Alkotmánybíróság biztosítja az Alaptörvény érvényesülését. Az Alkotmánybíróság ugyanis a valódi alkotmányjogi panasz alapján indult eljárásaiban elsősorban az Alaptörvény szellemiségének, alkotmányos elveinek, valamint az alapjogoknak a megjelenését vizsgálja (a bírósági határozatok vonatkozásában). Ezért különösen is fontos, hogy a bíróságok ítélkezési gyakorlatukban megjelenítsék az Alaptörvény szemléletét, mert az Alkotmánybíróság ez alapján teszi mérlegre a bíróságok döntéseit. Hiszen az alkotmányozó hatalomnak is az volt az egyértelmű célja (az Alaptörvény 28. cikkében rögzített elv megfogalmazásával), hogy *a bíróságok a jogalkalmazás során a jogszabályok szövegét elsősorban azok céljával és az Alaptörvénnyel összhangban értelmezzék*.

25 GÁRDOS-OROSZ Fruzsina: A bírói döntések ellen benyújtott alkotmányjogi panaszok befogadhatósága I. *Alkotmánybírósági Szemle*, 2013/1. 86. p.

26 Az elvet a spanyol Alkotmánybíróság is érvényesíti: csak akkor jár ez, ha más bíróság előtt az indítványozó a jogorvoslati lehetőségeit kimerítette. A bírói döntésnek az alapjog terjedelmét indokoltan és ésszerűen kell meghatározni. (NASZLADI Georgina: *Alkotmányjogi panasz a magyar alapjogvédelem rendszerében*. PhD értekezés, Pécs, 2016. 76. p.)

27 GÁRDOS-OROSZ Fruzsina: A bírói döntések ellen benyújtott alkotmányjogi panaszok befogadhatósága II. *Alkotmánybírósági Szemle*, 2013/1. 87. p.

28 BRAGYOVA András: *Az Alkotmánybíráskodás jövője (Fórum)*. *Fundamentum*, 2010/1. 60. p.

Kara Ákos*–Tóth Csenge**

A jogi személlyel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedések alkalmazási feltételeinek alakulása a nemzetközi ajánlások tükrében

I. A JOGI SZEMÉLLEL SZEMBEN ALKALMAZHATÓ BÜNTETŐJOGI INTÉZKEDÉSEKRŐL SZÓLÓ 2001. ÉVI CIV. TÖRVÉNY ELFOGADÁSÁHOZ VEZETŐ ÚT

A jogi személlyel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedésekről szóló 2001. évi CIV. törvényt (a továbbiakban: Jszbt.) – annak indoklásából, és hatályba léptetésének különleges módjából is kiolvashatóan – elsősorban nem belső, magyar jogalkalmazói, jogpolitikai igények hívták életre. A törvény előkészítésekor hatályos magyar Büntető Törvénykönyv (1978. évi IV. törvény; a továbbiakban: régi Btk.) szerint bűncselekményt csak természetes személy követhet el, és ez az elv a hatályos Büntető Törvénykönyvben, a 2012. évi C. törvényben (a továbbiakban: Btk.) sincs másként. A büntetőjogi felelősség egyéni felelősség. Ezt a jogi helyzetet a magyar jogi irodalom általában elfogadja, és a mértékadó szerzők egészen a legutóbbi időkig egyetértéssel idézték a „*societas delinquere non potest*” elvet.

Ezzel kapcsolatban ugyanakkor érdemes kiemelni – ahogy azt dr. Nagy Zoltán András egy 2009-ben a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának tudományos lapjában megjelent, a témánkkal kapcsolatos cikkben is megteszi –, hogy a századforduló egyik legnagyobb büntetőjogi szaktekin-télye, Finkey Ferenc már az 1914-es „A magyar büntetőjog tankönyve” című művében a kérdéssel kapcsolatban mai szemmel nézve is igen rugalmasnak tekinthető álláspontot foglalt el. Amellett, hogy az előbb említett művében Finkey leszögezi, hogy „Az összemély (társaság, intézet), vagy a közön-ségesen ún. jogi személy, büntetendő cselekmény alanya nem lehet, s mint ilyen büntetéssel nem sújtható. ...az elkövetett

büntetendő cselekmény alanyai azok az egyes személyek lesznek, akik a jogsértő határozatot hozták, vagy akik a társaság nevében cselekedtek.”, nem mulasztja el művében ismertetni azon jogtudósok (Prins, Merkel, Liszt, Leverkühn) munkáit, akik szerint a jogi személy nem fikció, nem költött jogalany, és ha különböző kereskedelmi, közigazgatási, magánjogi jogviszonyokban joghatásokkal járó magatartást képes tanúsítani, akkor – ebből következően – a büntetőjogban is el kellene ismerni a jogi személyek felelősségét. Erre tekintettel Finkey – ugyancsak az előző kijelentéséhez fűzött lábjegyzetben – megjegyzi, hogy a maga részéről sem elméletileg, sem gyakorlatilag nem tartja lehetetlennek a jogi személyek büntetőjogi jogalanyiságát, mivel „Egy testületi határozat ép olyan bűnös motívumokból indulhat ki s így ép olyan alanyi bűnösséget tartalmazhat, mint az egyes ember akarata és elhatározása.”¹

A Jszbt. 2000–2001-es előkészítésekor a jogi személy büntetőjogi felelősségét már régóta elfogadó angolszász országok mellett a kontinentális Európa országai közül Hollandia 1976-ban², Norvégia 1991-ben³, Izland 1993-ban⁴,

- 1 NAGY Zoltán András: *A jogi személy büntetőjogi felelősségét megállapító törvényről*, JURA 2009/1, 94–95. p., http://jura.ajk.pte.hu/JURA_2009_1.pdf [2014.06.11.]
- 2 B. F. KEULEN & E. GRITTER: *Corporate Criminal Liability in the Netherlands*, *Electronic Journal of Comparative Law*, vol. 14.3 (December 2010), 3. p., <http://www.ejcl.org/143/abs143-9.html> [2014.06.11.]
- 3 Simon O'CONNOR: *Corporations, international crimes and national courts: a Norwegian view*, *International Review of the Red Cross*, Volume 94, Number 887, Autumn 2012, 1016. p., <file:///C:/Users/TothCsD/Downloads/irrc-887-oconnor.pdf> [2014. 06. 11.]
- 4 Susanne BECK: *Corporate Criminal Liability in: The Oxford Handbook of Criminal Law* (ed. Markus D. Dubber, Tatjana Hörnle), 564. p., https://books.google.hu/books?id=eE1VBQAAQBAJ&pg=PA564&dq=1993+iceland+criminal+legal+persons&source=bl&ots=JV6Waj-uef&sig=yFpC1SS216bv3GmE9soMJDALKHI&hl=hu&sa=X&ved=0ahUKewj7jNPm8K_QAhXC_ywKHRKkBIwQ6AEIUTAH#v=onepage&q=1993%20iceland%20criminal%20legal%20persons&f=false [2014. 06. 11.]

* Kara Ákos: főosztályvezető-helyettes, Igazságügyi Minisztérium.

** Tóth Csenge: jogi szakreferens, Igazságügyi Minisztérium.

Franciaország 1994-ben⁵, Finnország 1995-ben⁶, Belgium 1999-ben⁷ vezette be a jogi személy büntetőjogi szankcionálhatóságát. Anglia és Wales 2000-ben szélesítette a jogi személy büntetőjogi felelősségének a körét. Svédország 1986-ban⁸, Spanyolország 1995-ben⁹ vezetett be sajátos szankciót a jogi személyekkel szemben. Közigazgatási jogi szankciókat alkalmaztak a jogi személyekkel szemben Németországban, Olaszországban, Portugáliában és Svájcban.

Érdekes adalékként szolgál, hogy a jogi személy büntetőjogi felelőssége Franciaországban a Code Penale módosítására vonatkozó tervezetekben 1934-től kezdődően megjelent, azonban tényleges bevezetésre csak az 1994-ben hatályba lépett Nouveau Code Pénalban került sor.¹⁰

A Jszt. megalkotását egyértelműen nemzetközi jogi, és európai uniós elvárások, kötelezettségek indokolták. 2001-ben ezek a következők voltak:

- a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) tagállamai, valamint Argentína, Brazília, Bulgária, Chile és Szlovákia által Párizsban, 1997. november 21-én elfogadott – a külföldi hivatalos személyek megvesztegetése elleni küzdelemről szóló – Egyezmény (kihirdette a 2000. évi XXXVII. törvény),
- az Európa Tanács 1999. január 27-én kelt Korrupció Elleni Büntetőjogi Egyezménye [megerősítette a 67/2000. (IX. 13.) OGY határozat, kihirdette a 2002. évi XLIX. törvény],
- az Egyesült Nemzetek Szervezete keretében létrejött, a határokon átnyúló szervezett bűnözés elleni Egyezmény, valamint kiegészítő jegyzőkönyvei [aláírva 2000. december 14. napján a 2282/2000. (XI. 29.) Korm. határozat alapján, kihirdette a 2006. évi CI. törvény],
- az 1997. július 19-én felvett második jegyzőkönyv az Európai Közösségek Pénzügyi Érdekeinek Védelméről szóló Egyezményhez, (ez akkor az ún. aquis része volt, amely azokat az uniós jogi aktusokat tartalmazta, amelyeknek való megfelelés Magyarországnak az Európai Unióhoz való csatlakozásának a feltétele volt, kihirdette a 2009. évi CLIX. törvény).

Itt kell megemlíteni, hogy az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága 1988-ban a tagállamoknak No.R. (88) 18 számmal

ajánlást¹¹ tett a jogi személyiséggel rendelkező vállalatok felelősségéről a tevékenységük során elkövetett bűncselekményekért.

A már említett az Európai Közösségek pénzügyi érdekeinek védelméről szóló egyezmény második kiegészítő jegyzőkönyvén túl az Európai Unió következő aktusai rendelkeztek akkor a jogi személyek felelősségre vonhatóságáról:

- az 1997. február 24-én elfogadott együttes fellépés az emberkereskedelem és a gyermekek szexuális kihasználása ellen¹²,
- az 1998. december 21-én elfogadott együttes fellépés a bűnszervezetben való részvétel bűncselekménnyé nyilvánításáról¹³,
- az 1998. december 22-én elfogadott együttes fellépés a korrupció ellen a magánszektorban¹⁴,
- a 2000. május 29-én elfogadott kerethatározat az Euro bevezetésével kapcsolatos hamisítások elleni fokozott védelemről, büntetések és más szankciók alkalmazásával¹⁵.

A Jszt. elfogadása óta számos nemzetközi egyezmény, és európai uniós kerethatározat, illetve irányelv tartalmaz a jogi személlyel szemben alkalmazandó hatékony, arányos és visszatartó erejű szankciókkal kapcsolatos rendelkezéseket. Ezek a teljesség igénye nélkül a következők:

- a jogellenes be- és átutazáshoz, valamint a jogellenes tartózkodáshoz történő segítségnyújtás elleni küzdelem büntetőjogi keretének megerősítéséről szóló, 2002. november 28-i tanácsi kerethatározat (2002/946/JHA)¹⁶,
- az Európai Parlament és a Tanács 2008/99/EK irányelve (2008. november 19.) a környezet büntetőjog általi védelméről (EGT-vonatkozású szöveg)¹⁷,
- a Tanács 2008/841/IB kerethatározata (2008. október 24.) a szervezett bűnözés elleni küzdelemről¹⁸,
- a Tanács 2008/913/IB kerethatározata (2008. november 28.) a rasszizmus és az idegengyűlölet egyes formái és megnyilvánulásai elleni, büntetőjogi eszközökkel történő küzdelemről¹⁹,

⁵ Susanne BECK: Uo. 564. p.

⁶ Susanne BECK: Uo. 564. p.

⁷ Susanne BECK: Uo. 564. p.

⁸ OECD Working Group on Bribery in International Business Transactions: Corporate Liability Rules in Civil Law Jurisdictions, 2. p., <https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/seminar2002/HeineOLIS.pdf> [2014. 06. 11.]

⁹ OECD Working Group on Bribery in International Business Transactions: Uo. 2. p.

¹⁰ Kovács Zsuzsa Gyöngyvér: *A jogi személy büntetőjogi felelőssége*, Debreceni Jogi Műhely, http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/4_2007/a_jogi_szemely_buntetojogi_felelossege/ [2014. 06. 11.]

¹¹ [https://www.coe.int/t/dg4/epas/resources/texts/Rec\(88\)8_en.pdf](https://www.coe.int/t/dg4/epas/resources/texts/Rec(88)8_en.pdf) [2014. 06. 11.]

¹² HL L 63. szám, 1997. 3. 4., 2. p.

¹³ HL L 351., 1998. 12. 29., 1–3. p.

¹⁴ HL L 358., 1998. 12. 31., 1–3. p.

¹⁵ HL L 140., 2000. 6. 14., 1. p.

¹⁶ HL L 328., 2002. 12. 5., 1. p.

¹⁷ HL L 328., 2008. 12. 6., 28–37. p.

¹⁸ HL L 300., 2008. 11. 11., 42–45. p.

¹⁹ HL L 328., 2008. 12. 6., 55–58. p.

- az Európai Parlament és a Tanács 2009/123/EK irányelve (2009. október 21.) a hajók által okozott szennyezésről és a jogsértésekre alkalmazandó szankciók bevezetéséről szóló 2005/35/EK irányelv módosításáról²⁰,
- az Európai Parlament és a Tanács 2011/36/EU (2011. április 5.) irányelve az emberkereskedelem megelőzéséről, és az ellene folytatott küzdelemről, az áldozatok védelméről, valamint a 2002/629/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról²¹,
- az Európai Parlament és a Tanács 2011/92/EU irányelve (2011. december 13.) a gyermekek szexuális bántalmazása, szexuális kizsákmányolása és a gyermekpornográfia elleni küzdelemről, valamint a 2004/68/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról²².

Ki kell azonban emelni, hogy e jogforrásoknak való megfelelést a Jsztb. hatályos rendelkezései biztosítják, a kiszabható, de a Jsztb. által nem szabályozott szankciók meghatározása e jogi aktusokban csupán példálózó jellegű.

Azt is fontos hangsúlyozni, hogy a törvény elfogadásakor sem volt, és azóta sem keletkezett Magyarországnak olyan nemzetközi kötelezettsége, amelynek alapján a jogi személy büntetőjogi felelősségét kellett volna, illetve kellene megteremteni a belső jogban.

A Jsztb. megalkotásakor három út állt a jogszabály-előkészítő, illetve a jogalkotó előtt. Az első az ún. „beszámítási modell”, amelyben az individuális bűnelkövető egyéni bűnösségét meghatározott kritériumok, kapcsolódási pontok alapján a jogi személynek beszámítják. Magának a szervezetnek a büntetőjogi felelősségén, büntetőjogi jogalanyiságán alapul a második modell, amelyben a szankcióval az „üzem vitele” kapcsolatban jelentkező „szervezeti bűnösség”-et büntetik. A harmadik modell az ún. „intézkedési modell”, amely a jogi személlyel szemben alkalmazandó jogkövetkezményt nem büntetésként szabályozza, amelynek feltétele lenne a büntetőjogi bűnösség, hanem a jogi személlyel szemben a büntetőjogi intézkedések sajátos, önálló fajtáját alakítja ki, amelynek célja lehet a bűncselekménnyel szerzett vagyoni előny, a gazdagodás elvonása és a további jogsértések megelőzése.

A Jsztb. megalkotásakor – és ez a később ismertető jelentős módosítások eredményeként sem változott – a kiindulópont az előbb ismertített harmadik modellnek megfelelően az volt, miszerint a jogi személynek nincs önálló büntető anyagi jogi jogalanyiséga, tehát a jogi személy nem válik – a Büntető Törvénykönyv értelmében – elkövetővé.

A Büntető Törvénykönyv minden jogintézménye az egyéni büntetőjogi felelősség elvén alapul, erre tekintettel a jogi személy büntetőjogi szankcionálásáról külön törvény rendelkezik.

Ezt a megoldást a jogtudomány is helyesnek tartja: „A magyar törvény-előkészítés – és törvényhozás érett bölcsességről tett tanúbizonyságot azzal, hogy az »intézkedési modell« talaján építette ki a jogi személyek büntetőjogot érintő felelősségét. Egy külön jogszabályban helyezte el, utalva arra, hogy a klasszikus bűnösségi felfogásba (dogmába) a jogi személyek felelőssége nem tartozhat.”²³

Vitathatatlan tény, hogy a jogi személy büntetőjogi felelőssége olyan, elsősorban gyakorlati célokat szolgáló, a (nemzetközi) büntetőpolitika eredményeként a világon egyre inkább elterjedt jogintézmény, amely a klasszikus jogelveken alapuló dogmatikába nehezen illeszthető be. A Jsztb. által alkalmazott intézkedési modell azonban ebből a szempontból is talán – a jogszabály előkészítőinek szándékai szerint biztosan – a legkisebb mértékű szétfeszítést kívánja a büntetőjogi dogmatika zárt kereteinek.

Nagy Zoltán András a már hivatkozott cikkében két, a jelenlegi büntetőjog-tudományt meghatározó jogi iskolát is ismertet, amely dogmatikai alátámasztását jelenti a Jsztb.-t meghatározó intézkedési modellnek. Nagy Ferenc professzor szerint „a személyes bűnösséghez való merev kötődés és kötöttsége azonban a fejlődés nyomán csak az elsődleges büntetőjogi szankciónál, nevezetesen csupán a büntetésnél konstitutív, és így rendszerfüggő nélkülözhetetlen feltétel. (...) az intézkedés legitimitációja és alkalmazhatósága nem a bűnösséghez, hanem általában a veszélyességhez kapcsolódik. A veszélyesség pedig nem csupán a természetes, hanem a jogi személy sajátja is lehet.”²⁴

Annak az elvnek a figyelembevétele, hogy a jogi személy nem válik – a Büntető Törvénykönyv értelmében – elkövetővé, határozta és határozza meg mind a mai napig azokat a sajátos eljárási rendelkezéseket, amelyek szabályozzák, hogy a jogi személlyel szemben milyen eljárási keretek között alkalmazhatóak a Jsztb. szerinti intézkedések.

A jogi személy a büntető anyagi jog szerint nem elkövető, a büntetőeljárási jog szerint sem lehet terhelt. A Jsztb. II. Fejezetében található eljárásjogi rendelkezések ezért a jogi személyt nem terhelteként, vagy – ami még következhetne a büntetőeljárás dogmatikája szerint – egyéb érdekelteként kezelik, hanem teljesen új konstrukciót hoznak létre a büntetőeljárási jogban is. E rendelkezések – tényként kezelve, hogy a jogi személy csak képviselője útján képes jogviszonyokban részt venni – nem a jogi személy jogállásáról rendelkeznek, hanem a jogi személy törvényes képviselőjét, illetve a büntetőeljárás során az érdekében kötelezően eljáró ügyvédet, mint perbeli képviselőt ruházzák fel büntetőeljárási jogosultságokkal, mégpedig úgy, hogy a jogi személy törvényes, illetve perbeli képviselőjének büntetőeljárási helyzete leginkább a védő eljárási helyzetéhez hasonlítható.

A Jsztb. a legutóbbi módosításáig kiindulási alapként kezelte azt a tételt, hogy a jogi személy sajátos büntetőjogi

20 HL L 280., 2009. 10. 27., 52–55. p.

21 HL L 101., 2011. 4. 15., 1–11. p.

22 HL L 335., 2011. 12. 17., 1–14. p.

23 NAGY Zoltán András: Uo. 97. p.

24 NAGY Zoltán András: Uo. 95. p.

felelőssége főszabályként nem önálló, hanem származékos: büntetőjogi szankcionálására – a törvényben meghatározott kivételekkel – csak akkor nyílik lehetőség, ha van olyan természetes személy, akivel szemben büntetőeljárás lehet folytatni, és e természetes személy hagyományos értelemben vett büntetőjogi felelősségéhez kapcsolható a jogi személy büntetőjogi szankcióval sújtása.

Ebből következik, hogy a büntetőeljárás a természetes személlyel szemben folyik, az eljárásnak a természetes személy az alanya, így a jogi személlyel szemben a hagyományos értelemben vett büntetőeljárás nem folyik: a jogi személy az eljárásban nem terhelt, vele szemben nyomozást elrendelni, folytatni, megszüntetni, vádat emelni, vádemelés helyett más ügyészi jogkörbe tartozó szankciót alkalmazni nem lehet.

A Jszbt. megalkotásakor határozott volt az az álláspont, miszerint a jogi személy a büntetőeljárásban főszabályként annak a természetes személynek az eljárási helyzetét osztja, akire tekintettel a jogi személlyel szemben az intézkedés szükségessége, lehetősége felmerül: ha e természetes személy terhelt elleni büntetőeljárás bármilyen okból megszűnik, a büntetőeljárás a jogi személlyel szemben sem folyhat tovább.

E szabály alól a Jszbt. két kivételt fogalmazott meg. Ezek értelmében a jogi személlyel szemben büntetőjogi intézkedés abban az esetben is alkalmazható, ha a bűncselekmény elkövetése a jogi személy javára vagyoni előny szerzését eredményezte, de az elkövető a kóros elmeállapota miatt nem büntethető, vagy az elkövető halála miatt a büntetőeljárás megszüntették.

A jogi személlyel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedés és a természetes személy elkövetővel szemben folyó büntetőeljárás közötti ilyen szoros kapcsolatot a Jszbt. következőkben ismertetésre kerülő módosításai egyre lazábbá tették.

II. A JSZBT. FONTOSABB MÓDOSÍTÁSAI

A Jszbt. első átfogóbb módosítását a jogi személlyel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedésekről szóló 2001. évi CIV. törvény módosításáról szóló 2008. évi XXVI. törvény (a továbbiakban: 2008. évi XXVI. törvény) jelentette. A módosítások célja elsősorban egyes vonatkozó nemzetközi egyezmények tagállami hatályosulását ellenőrző nemzetközi szervezetek, mint az Európa Tanács Korrupció Elleni Államok Csoportja (GRECO)²⁵, illetve az OECD Korrupció elleni munkacsoportja ajánlásainak²⁶ való megfelelés volt. Az ajánlások a Jszbt. gyakorlati alkalmazásának a megkönnyítését célozták.

25 [https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round2/GrecoRC2\(2008\)4_Hungary_EN.pdf](https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round2/GrecoRC2(2008)4_Hungary_EN.pdf) [2014. 06. 11.]

26 <http://www.oecd.org/daf/anti-bribery/anti-briberyconvention/39991723.pdf> [2014. 06. 11.]

Az OECD Korrupció elleni munkacsoportja a Jszbt. 2. §-a (1) bekezdése vonatkozásában felhívta a kormányt, hogy „*módosítsa a jogi személyek büntetőjogi felelősségére vonatkozó jogszabályokat úgy, hogy megszűnjék továbbá az a követelmény, amely szerint a vesztegetéssel a jogi személynek »vagyoni« előny elérésére kell törekednie, illetve a vesztegetésnek ilyen előny elérését kell eredményeznie.*”

A módosítás eredményeként lehetővé vált, hogy a vagyoni előny mellett a jogi személy számára elért vagy elérni kívánt más előny is megalapozza az intézkedés alkalmazását. Ez azért jelentős, mert különösen a közélet tisztasága elleni bűncselekmények esetében az elért vagy elérni kívánt előny nem mindig ölt vagyoni jelleget. A versenytársak kiszorítása, vagy a törvény által egyébként kötelezően előírt eljárás lefolytatásának meggyorsítása például nem alapozta meg minden esetben az intézkedés alkalmazását, tekintettel arra, hogy az elért, vagy elérni kívánt előny azonnal nem számszerűsíthető, illetőleg pénzben közvetlenül nem fejezhető ki. Az előny a Btk. közélet tisztasága elleni bűncselekmények tényállásaiban már használt fogalom, és a kialakult bírói gyakorlat szerint egyaránt lefedti mind a vagyoni, mind a nem vagyoni előnyt.

A 2008. évi XXVI. törvénnyel történt módosítás kis mértékben ugyan, de megkezdte a jogi személlyel szemben büntetőjogi intézkedés alkalmazásának feltételét jelentő, a természetes személlyel szemben folytatott büntetőeljárással fennálló szoros kapcsolat lazítását. A jogi személlyel szemben büntetőjogi intézkedés a módosítás előtt akkor is alkalmazható volt, ha természetes személy elkövető a halála vagy a kóros elmeállapota miatt nem volt büntethető. Ugyanakkor a módosítás előtt hatályban volt szabályozás szerint nem volt lehetőség az eljárás alapjául szolgáló bűncselekmény és a jogi személy kapcsolatának felderítésére, ha az utóbbi helyzet a büntetőeljárás megindítása után következett be. A 2008. évi XXVI. törvény – a Jszbt. könnyebb és hatékonyabb alkalmazása érdekében – ezt a rendelkezést kiegészítette azzal, hogy a Jszbt. 3. §-ának (1) bekezdése szerinti intézkedések akkor is alkalmazhatók, ha a természetes személlyel szemben a büntetőeljárás a bűncselekmény elkövetése után bekövetkezett elmebetegsége miatt függesztették fel.

A Jszbt. 2008. szeptember 1. előtti hatályos szövege szerint:

„12. § (1) *Ha a nyomozás során adat merül fel arra, hogy a büntetőeljárás során jogi személlyel szemben intézkedés alkalmazásának lehet helye, a nyomozó hatóság erről haladéktalanul tájékoztatja az ügyészt.*

(2) *Az ügyész rendelkezik arról, hogy a nyomozás kiterjedjen-e az eljárás alapjául szolgáló bűncselekmény és a jogi személy kapcsolatának felderítésére. ...*”

Ez a rendelkezés áttörte a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvényben (a továbbiakban: Be.) az alapvető rendelkezések között szereplő hivatalból való eljárás elvét, mivel az ügyész diszkrecionális jogává tette annak eldöntését, hogy a nyomozás kiterjedjen-e az eljárás alapjául szolgáló bűncselekmény és a jogi személy kapcsolatának felderítésére, ha adat

merül fel arra, hogy a jogi személlyel szemben a büntetőeljárás során intézkedés alkalmazásának lehet helye. A Jszt. gyakorlati alkalmazását és tényleges hatályosulását ez a rendelkezés nem szolgálta. Ezért a Jszt. úgy módosult, hogy ebben az esetben a nyomozó hatóságnak ki kell terjesztenie a nyomozást a jogi személy és az eljárás alapjául szolgáló bűncselekmény közötti kapcsolat felderítésére. Tekintettel azonban az ilyen eljárás összetettségére, indokolt, hogy erről az ügyész azonnal értesüljön, ezzel biztosított a szoros ügyészi felügyelet az ilyen jellegű nyomozások felett.

A Jszt. következő – megint csak a már említett nemzetközi monitoring szervezetek ajánlásaira figyelemmel történt – módosítását a Btk. hatálybalépéséhez kapcsolódó átmeneti rendelkezésekről és egyes törvények módosításáról szóló 2012. évi CCXXIII. törvény (a továbbiakban: 2012. évi CCXXIII. törvény) tartalmazta.

Az Európa Tanács Pénzmosás Elleni Bizottsága (MONEYVAL) 2009–2010 között folytatta le Magyarország „negyedik körös” országértékelését²⁷, amelynek során megvizsgálta, hogy a hazai jogszabályok és intézményrendszer mennyiben felelnek meg a pénzmosás és terrorizmus-finanszírozás elleni nemzetközi követelményeknek. A MONEYVAL vizsgálat mellett utalni kell arra is, hogy az OECD keretében 2012 márciusában fejeződött be Magyarország „harmadik körös” országértékelése²⁸.

A MONEYVAL jelentés megállapítja, hogy amíg a jogi személyek a magyar büntetőjog szerint elméletileg széles körben, valamennyi szándékos bűncselekmény miatt felelősségre vonhatók, az értékelés során megkérdőzött gyakorlati szakemberek szerint a Jszt. alkalmazása a gyakorlatban nehézkes, ezért ritkán kerül sor intézkedés alkalmazására jogi személyekkel szemben.

A Jszt. hatékony alkalmazásának egyik akadálya a jelentés szerint az a feltétel, amely szerint ahhoz, hogy a jogi személy büntetőjogi felelőssége megállapítható legyen, meg kell állapítani a természetes személy elkövető (vezető tisztségviselő, képviselőre feljogosított tag stb.) büntetőjogi felelősségét. Ez utóbbi azonban nem állapítható meg minden esetben. A jelentés szerint a Jszt. hatékony alkalmazásának másik akadálya az a feltétel, amely szerint a szándékos bűncselekmény elkövetése esetén is csak akkor alkalmazhatók intézkedések a jogi személlyel szemben, ha a bűncselekmény elkövetése a jogi személy javára előny szerzését célozta vagy eredményezte.

Az OECD Korrupció elleni munkacsoportja ajánlása szerint is Magyarországnak módosítania kell a Jszt.-t úgy, hogy ne álljon fenn az a követelmény, amely szerint jogi személlyel szemben a törvényben meghatározott intézkedések akkor

alkalmazhatók, ha a bűncselekmény elkövetése a jogi személy javára előny szerzését célozta vagy eredményezte.

A két országértékelés tehát hasonló megállapításokat tartalmaz a jogi személyekkel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedések alkalmazási feltételeivel kapcsolatban. Tekintettel arra, hogy Magyarországnak e nemzetközileg vállalt kötelezettségeit teljesítenie kellett, a Jszt.-t a fenti ajánlásoknak megfelelően módosította a 2012. évi CCXXIII. törvény.

A Jszt. 2. §-ának módosítása azon a korábban elsőként említett nemzetközi ajánlás miatt vált indokolttá, miszerint túlzottan korlátozó az a feltétel, hogy a jogi személlyel szemben akkor alkalmazhatók intézkedések, ha a bűncselekmény elkövetése a jogi személy javára előny szerzését célozta vagy eredményezte. A jogi személlyel szemben a büntetőjogi intézkedés alkalmazhatóságához a jogi személyt logikailag valamilyen módon kapcsolni kell a bűncselekményhez. Ez a kapcsolódási pont 2012-ig kizárólag a jogi személy érdeke volt, ami nyilvánvalóan valamilyen előnyt jelent számára.

A fent említett nemzetközi ajánlások azonban megjegyzik, hogy vannak olyan bűncselekmények (pl. a terrorizmus finanszírozása), amelyek a jogi személy számára nem feltétlenül járnak előnnyel. Erre tekintettel a 2012-es törvénymódosítás – az előnyszerzéssel kapcsolatos rendelkezések fenntartása mellett – egy új logikai kapcsot illesztett a törvénybe, ez pedig a jogi személy felhasználásával történő elkövetés. A terrorizmus finanszírozása kapcsán pl. elképzelhető, hogy a jogi személyt arra használja fel az elkövető, hogy az anyagi eszközöket rajta keresztül gyűjtse, szolgáltatassa stb.

A nemzetközi vizsgálatok által jelzett, fentebb másodikként említett probléma megoldása érdekében a 2012. évi CCXXIII. törvény lényegesen kitágította azon esetek körét, amikor a jogi személlyel szemben intézkedés alkalmazásának helye lehet akkor is, ha a bűncselekményt elkövető természetes személy büntetőjogi felelőssége nem állapítható meg, bár az hogy bűncselekmény történt, egyértelmű.

Ezen esetek a következők:

- az elkövető kiléte a nyomozásban nem volt megállapítható, ezért a nyomozó hatóság vagy az ügyész a nyomozást felfüggesztette,
- az ügyész a nyomozást azért szüntette meg, mert nem a gyanúsított követte el a bűncselekményt, vagy a nyomozás adatai alapján nem volt megállapítható, hogy a bűncselekményt a gyanúsított követte el,
- a bíróság a felmentő ítéletében megállapította, hogy nem a vádlott követte el a bűncselekményt, vagy az eljárás adatai alapján nem volt megállapítható, hogy a bűncselekményt a vádlott követte el,
- az elkövető a halála, kóros elmeállapota, tevékeny megbánása, illetve kényszer vagy fenyegetés miatt nem büntethető, vagy

27 [https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/MONEYVAL/Evaluations/round4/HUN-MERMONEYVAL\(2010\)26_en.pdf](https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/MONEYVAL/Evaluations/round4/HUN-MERMONEYVAL(2010)26_en.pdf) [2014. 06. 11.]

28 <http://www.oecd.org/daf/anti-bribery/Hungaryphase3reportEN.pdf> [2014. 06. 11.]

- az elkövető ismeretlen helyen tartózkodása, illetve tartós, súlyos betegsége vagy a bűncselekmény elkövetése után bekövetkezett elmebetegsége miatt vele szemben az eljárást felfüggesztették.

Mindegyik fent felsorolt esetben az intézkedés alkalmazásának feltétele, hogy a jogi személy és a bűncselekmény között a két logikai kapocs (előny vagy a jogi személy felhasználásával történő elkövetés) közül az egyik fennálljon.

Az ismertetett módosítások eredményeként elmondható, hogy a Jszt. 2001-es megalkotásakor az a szilárd alapelv – az eredményesebb jogalkalmazás érdekében és erős nemzetközi nyomásra – meghaladottá vált, miszerint a jogi személy a büntetőeljárásban főszabályként annak a természetes személynek az eljárási helyzetét osztja, akire tekintettel a jogi személlyel szemben az intézkedés szükségessége, lehetősége felmerül: ha e természetes személy terhelt elleni büntetőeljárás bármilyen okból megszűnik, a büntetőeljárás a jogi személlyel kapcsolatban sem folyhat tovább.. A hatályos Jszt.

azonban a módosítások eredményeként sem szól a jogi személy büntetőjogi felelősségéről, ugyanakkor a jogi személlyel szemben a büntetőjogi intézkedés alkalmazásának lehetőségét olyan mértékben kitágítja, amennyire egyes Btk.-beli intézkedések alkalmazásának (elkobzás, vagyonelkobzás) a Be. 569. §-a szerint a természetes személlyel szemben „indult” büntetőeljárásban helye lehet.

A Jszt. előbb ismertetett legutóbbi módosítása 2013. július 1-jével lépett hatályba, így alkalmazásának gyakorlati tapasztalatai még nem igazán ismerhetők meg.

Az ügyészségi ügyviteli rendszerben csak 2008. II. félévétől kerültek rögzítésre a jogi személlyel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedésekhez kapcsolódó kivezetések.

A Legfőbb Ügyészségtől az alábbi adatok állnak rendelkezésre a jogi személlyel szemben folytatott nyomozásról, valamint vádiratban indítványozott jogi személyekkel szembeni intézkedések számáról:

	Összesen	Nyomozó hatóságtól érkezett tájékoztatás az intézkedés alkalmazásának lehetőségéről	Az ügyész a lehetséges intézkedéssel kapcsolatos nyomozás-felügyeleti utasítást adott	Az ügyész értesítette a cégbírószágot vagy más illetékes felügyeleti hatóságot az eljárással kapcsolatosan	Az intézkedéssel összefüggésben alkalmazható zár alá vétellel kapcsolatos ügyészi döntés	Az intézkedéssel összefüggésben alkalmazható biztosítási intézkedéssel kapcsolatos ügyészi döntés	Az ügyész a vádiratban a jogi személlyel szemben intézkedés alkalmazását indítványozza
2008	28	8	4	6	4	0	6
2009	47	15	6	15	5	0	6
2010	53	19	10	12	4	0	8
2011	65	25	3	13	19	1	4
2012	50	16	1	17	9	3	4
2013	71	20	1	25	13	2	10
2014	111	16	8	64	15	0	8
2015	182	32	9	78	25	1	37

Jogi személy megszüntetésére, illetve jogi személy tevékenységének korlátozására egyetlen vizsgált ügyben sem került sor a 2014. május 1. és 2015. december 31. napja közötti időszakban. Ugyanezen időszak alatt 7 ügyben került sor pénzbírság kiszabására jogi személlyel szemben, jogerős bírósági határozat azonban csupán 5 ügyben született.

Az ügyek csekély száma alapján nincs lehetőség általános következtetések levonására a bírósági gyakorlatról. Célszerű megjegyezni, hogy a Kúria eddig egyetlen felülvizsgálati ügyben (Bfv.III.527/2014/5.) foglalkozott a jogi személlyel szemben alkalmazott pénzbírság feltételeinek megállapíthatóságával, és fejtette ki álláspontját az előnyszerzési céllal kapcsolatban akkor, ha a jogi személynél nem következett be vagyoni előny. Jelenleg egy további ügyben folyamatban van a Kúria előtt (Bfv.1456/2015.) egy felülvizsgálati eljárás, ahol az OTP Bank Nyrt. kifejezetten a terhére megállapított pénzbírsággal összefüggésben vitatja az intézkedés törvényi feltételeinek fennállását.

A Legfőbb Ügyészség az elmúlt években két alkalommal vizsgálta a jogi személyekkel szembeni büntetőjogi intézkedések alkalmazásával kapcsolatos gyakorlatot. A vizsgálatok eredményei nyomán került sor a 5/2014. (XI. 3.) LÜ körlevél kiadására, aminek 4. pontja előírja, hogy minden esetben vizsgálni kell a jogi személlyel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedések törvényi feltételeinek fennállását, és azok megléte esetén a kényszerintézkedéseket, valamint a vádiratokban a szükséges ügyészi indítványokat meg kell tenni.

III. KÖVETKEZTETÉSEK

Figyelembe véve, hogy a Jszt. legutóbbi átfogó és nemzetközi követelményeknek való megfelelést biztosító módosítása csupán három éve lépett hatályba, valamint a módosítások gyakorlatban történő hatékony érvényesülését szolgáló, a Legfőbb Ügyészség által kiadott körlevél még két éve sem került elfogadásra, így a rendelkezésre álló gyakorlati tapasztalatokból

egyelőre, nem vonhatók le olyan következtetések, amelyek a Jszbt. újabb, a hatékony alkalmazásához feltétlenül szükséges módosítását megalapoznák.

Ugyanakkor a rendelkezésre álló adatok alapján az megállapítható, hogy a Jszbt. legutóbbi módosításának hatálybalépése óta a jogi személyekkel szemben indult eljárások és vádemelések száma folyamatosan növekszik. Így különösen figyelemre méltó adat, hogy a 2013-as esetszám 2015-re 2,5-szeresére növekedett. A statisztikai adatokból megfigyelhető, hogy a Jszbt. utolsó átfogó módosítása által bevezetett új, szigorítást is jelentő szabályok egyértelműen segítik a jogi személyekkel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedések gyakorlati alkalmazását.

Elmondható, hogy a 2012. évi CCXXIII. törvény által bevezetett módosítások alapján szélesebb körben nyílik lehetőség a jogi személyekkel szemben büntetőjogi jogkövetkezmények alkalmazására. Ugyanakkor ahhoz, hogy megállapíthassuk, hogy a módosítások maradéktalanul teljesítik-e a jogalkotói és a nemzetközi elvárásokat, további gyakorlati adatok gyűjtése és vizsgálata szükséges. Az azonban meggyőződéssel állítható, hogy a jogi személlyel szemben büntetőjogi intézkedés alkalmazása lehetőségének feltételei tovább nem tágíthatók vagy annak feltételei tovább nem lazíthatóak anélkül, hogy az ne jelentene teljes szakítást a büntetőjog dogmatikájával.

Szombati Zoltán*

A jogi segítségnyújtásról szóló 2003. évi LXXX. törvény T/12719. számú törvényjavaslattal történő módosításáról

A jogi segítségnyújtásról szóló 2003. évi LXXX. törvény elfogadása óta számos módosításon keresztül nyerte el azt a hatályállapotát, amely a jogi segítségnyújtásról szóló 2003. évi LXXX. törvény és egyes törvények eljárásjogi kérdésekkel összefüggő módosításáról szóló T/12719. számú törvényjavaslatban foglalt módosító rendelkezések kiindulópontját képezi. E módosítások alapvetően három csoportba rendezhetőek, melyek közül a terjedelmében legrövidebb, pusztán egy §-t felölelő, a jogi segítségnyújtói névjegyzék differenciált vezetését lehetővé tévő módosítás minősíthető a legjelentősebbnek, bár a jogharmonizációs és a jogi segítők névjegyzék vezetésével kapcsolatos fogalmi pontosításokat tartalmazó módosítások szükségességéhez szintén kétség sem férhet.

Mielőtt bővebben kitérnék az említett módosításokra, röviden érdemes pár szót ejteni a jogi segítségnyújtásról szóló 2003. évi LXXX. törvény (a továbbiakban: Jst.) által biztosított szolgáltatásokhoz hasonló, azokkal funkciójukban megegyező egyéb törvényi rendelkezésekről, a jogi segítségnyújtás közösségi vonatkozásairól, valamint a törvényt alkalmazó szervezetrendszerrel, illetőleg annak fejlődéstörténetéről.

I. JOGI SEGÍTSÉGNYÚJTÁST ÉRINTŐ EGYÉB RENDELKEZÉSEK ÉS KÖZÖSSÉGI JOGI KITEKINTÉS

A jogi segítségnyújtás kifejezés a Jst. elfogadását követően jelent meg a magyar jogrendszerben. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a különböző eljárásokkal kapcsolatba kerülő, kellő jogi ismeretekkel nem rendelkező személyek jogi segítése teljesen előzmények nélküli lenne jogrendszerünkben.

Elég csupán utalni az államigazgatási eljárás általános szabályairól szóló 1957. évi IV. törvény 22. § (3) bekezdésére, mely már a törvény elfogadásakor is úgy rendelkezett, hogy

„az ügyintéző köteles az ügyfelet meghallgatása előtt a szükséges tájékoztatással ellátni, továbbá jogaira és kötelességeire figyelmeztetni. Az államigazgatási szerv az eljárás során gondoskodik arról, hogy az ügyfelet a jogszabályok ismeretének hiánya miatt hátrány ne érje”.¹ Ez a hatósági ügyfélkitanítási kötelezettség természetesen tovább élt a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvényben is.²

Ugyan a hatósági eljáráshoz képest relatíve későn, de magában a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvényben (a továbbiakban: Pp.) is megjelent a felek joggyakorlásának elősegítése,³ amely bizonyos szempontból szintén felfogható a jogi segítségnyújtás előképeként.⁴

A fenti, csupán szemelvényes példák ellenére tény, hogy a jelenleg jogi segítségnyújtás fogalmába tartozó szolgáltatások és szolgáltatói rendszer előzményének kialakítására a határon átnyúló vonatkozású jogviták esetén az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés megkönnyítése érdekében az ilyen ügyekben alkalmazandó költségmentességre vonatkozó közös minimumszabályok megállapításáról szóló 2003/8/EK tanácsi irányelv átültetése keretében került sor. Itt érdemes megjegyezni, hogy a megfelelő jogi segítségnyújtás – az európai fogalomhasználatnak megfelelően angolul „legal aid” – biztosítására irányuló közösségi jogalkotás a személyek szabad mozgásának közösségi elvével összhangban az évek folyamán egyre kiterjedtebb

1 Lásd a Magyar Közlöny 64. száma, 1957. június 9. 361. oldal: http://ec.europa.eu/internal_market/finances/docs/actionplan/transposition/hungary/d15.3-hu.pdf (Utolsó letöltés: 2016. november 20.)

2 A közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény hatályos szövege szerint: „5. § (1) A közigazgatási hatóság az ügyfél és az eljárás egyéb résztvevője számára biztosítja, hogy jogaikról és kötelezettségeikről tudomást szerezzenek, és előmozdítja az ügyféli jogok gyakorlását.”

3 Lásd a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvényben: „7. § (1) A bíróság - jogszabályban előírt esetekben - kérelemre segítséget nyújt ahhoz, hogy a fél jogai, illetve törvényes érdekei védelmében bírósághoz fordulhasson.”

4 A megjelölt példák mellett akár a valamennyi eljárási kódexünkben jelen lévő nyelvhasználati, tolmácsoláshoz való jogot is értelmezhetjük úgy, mint az adott személy eljárási jogainak kiteljesedését, jogainak gyakorlását biztosító, ily módon a jogi segítségnyújtáshoz kapcsolódó, annak érvényesülését kiegészítő rendelkezéseket.

* Szombati Zoltán: jogi szakreferens, Igazságügyi Minisztérium.

vált. Utóbbi megállapítás alátámasztására érdemes összevetni a Jst. jogharmonizációs rendelkezéseinek hatályos állapotát a törvény eredeti, kihirdetése kori normaszövegével. Fontos kapcsolódási pont továbbá az európai normák vizsgálatakor, hogy a jogi segítségnyújtás az egyik legfontosabb olyan szolgáltatásként szerepel, amely a bűncselekmények áldozatává vált személyeket megilleti. A közelmúltban Európában végrehajtott, közösség elleni támadások eredményeképpen jelenleg is folyamatban van egy, a terrorizmus elleni küzdelemről szóló irányelv előkészítése. Még egy ilyen, alapvetően más szabályozási célra irányuló normában is szerepel a megfelelő jogi segítségnyújtásról való gondoskodás, mint tagállami felelősség.⁵

II. A JOGI SEGÍTSÉGNYÚJTÁS SZERVEZETÉNEK RÖVID TÖRTÉNETE

A Jogi Segítségnyújtó Szolgálat a Jst. rendelkezései alapján került felállításra és kezdte meg a működését 2004. április 1-jén. Szervezetileg előbb a Pártfogó Felügyelői Szolgálathoz integrálva, majd 2006. január 1-jétől az Igazságügyi Hivatal keretében végezte tevékenységét. Az Igazságügyi Hivatal területi szervei Igazságügyi Szolgálat néven 2011. január 1. napjával a létrejött fővárosi, megyei kormányhivatalokba integráltan folytatták tovább a tevékenységüket, melyek szakmai irányító szervévé a Központi Igazságügyi Hivatal alapjain létrejött Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Igazságügyi Szolgálata (a továbbiakban: KIMISZ) vált. A KIMISZ-t a kormányhivatalokkal történő hatékony szakmai együttműködés biztosítása érdekében 2011. február 17-től 2011. június 17-ig miniszteri biztos vezette. A szervezeti átalakítások 2012-ben is folytatódtak, amelynek részeként a KIMISZ 2012. augusztus 15-én beolvadt a Wekerle Sándor Alapkezelőbe és a *Közigazgatási és Igazságügyi Hivatalról* szóló 177/2012. (VII. 26.) Korm. rendelet alapján a KIMISZ jogutóda 2012. augusztus 16. napjától a Közigazgatási és Igazságügyi Hivatal lett. A vonatkozó honlap⁶ tájékoztatása alapján a Közigazgatási és Igazságügyi Hivatal látta el az igazságügyi szolgálatok feletti szakmai irányító szerv jogköreit, míg a megyei és fővárosi igazságügyi szolgálatok a kormányhivatalok szakigazgatási szerveiként működtek.

2014-ben a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium által addig ellátott feladatkörök több tárca közötti felosztását követően a jogi segítségnyújtásért való felelősség az Igazságügyi Minisztériumhoz került. Ennek megfelelően a megyei igazságügyi szolgálatok munkájának módszertani irányítására, valamint egyes hatósági feladatkörök gyakorlására létrehozták az (új) Igazságügyi Hivalt. 2015-ben az addig a fővárosi és megyei kormányhivatalok szakigazgatási szerveiként működő Igazságügyi Szolgálatokat is integrálták a fővárosi és megyei kormányhivatalokba, a szolgálatok által ellátott feladatokra te-

kintettel a gyámügyi igazgatási szervezeti egységekkel közös szervezeti egységként.⁷

2016-ban a Kormány elfogadta a *központi hivatalok és a költségvetési szervek felülvizsgálatával kapcsolatos intézkedésekről* szóló 1312/2016. (VI. 13.) Korm. határozatot. Az ebben foglaltak megvalósítása keretében több minisztériumi háttérintézmény mellett az Igazságügyi Hivatal is megszüntetésre kerül azzal, hogy az általa ellátott módszertani-szakmai irányító feladatokat 2017. január 1-jétől az Igazságügyi Minisztérium látja majd el. A kormányhatározatban foglalt feladatok megvalósítása érdekében került sor a *központi hivatalok felülvizsgálatával és a járási (fővárosi kerületi) hivatalok megerősítésével összefüggő egyes törvények módosításáról, valamint egyes költségvetési szervek feladatainak átadásáról* szóló 2016. évi CIV. törvény megalkotására, illetőleg ennek kapcsán kialakításra kerültek a megfelelő kormányrendeleti, illetőleg miniszteri rendeleti szintű végrehajtási szabályok is. Mint ahogy azt a törvény címe is mutatja, a minisztériumi háttérintézmények feladatainak felülvizsgálatán és a szervek integrációján túl az érintett területeken a területi államigazgatási feladatok felülvizsgálata is megtörtént a tekintetben, hogy a fővárosi és megyei kormányhivatalok által ellátott elsőfokú hatósági feladatok nagyrészt a járási (fővárosi kerületi) hivatalok hatáskörébe kerültek át. Ez alól a jogi segítségnyújtás sem képezett kivételt, ugyanakkor ez természetesen nem jelenti azt, hogy a fővárosi és megyei kormányhivatalok 2017. január 1-jétől ne látnának el a jogi segítségnyújtással kapcsolatos hatósági feladatokat.

Anélkül, hogy valamennyi részletre kiterjedően bemutatnám a jogi segítségnyújtással foglalkozó szervek feladatellátását, a 2017. január 1-jét követő rendszerről a következő áttekintő – természetesen jelentősen egyszerűsített – képet lehet festeni. Bizonyos eseteket leszámítva az általános elsőfokú hatósági hatáskörben a járási (fővárosi kerületi) hivatalok, míg a másodfokú hatósági hatáskörben a fővárosi és megyei kormányhivatalok fognak eljárni. Az Igazságügyi Minisztérium a szakmai/módszertani irányítással kapcsolatos feladatokon túl a jogi segítői névjegyzék vezetésével kapcsolatos feladatokat is ellátja majd.

III. A JOGI SEGÍTSÉGNYÚJTÁSRÓL SZÓLÓ 2003. ÉVI LXXX. TÖRVÉNY ÉS EGYES TÖRVÉNYEK ELJÁRÁSJOGI KÉRDÉSEKKEL ÖSSZEFÜGGŐ MÓDOSÍTÁSÁRÓL SZÓLÓ T/12719. SZÁMÚ TÖRVÉNYJAVASLAT MÓDOSÍTÁSAIRÓL

Mint az már a bevezetésben is említésre került, a *jogi segítségnyújtásról szóló 2003. évi LXXX. törvény és egyes törvények*

5 Lásd az Európai Parlamenti módosító javaslatát az irányelv tervezetéhez, mely a <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-%2F%2FEP%2F%2FTEXT%2FBREPORT%2BA8-2016-0228%2B0%2BDOC%2BXML%2BV0%2F%2FEN&language=EN> hivatkozáson érhető el. (Utolsó letöltés: 2016. november 20.)

6 Lásd a <http://www.kormanyhivatal.hu/hu/szakigazgatasi-szervek/igazsagugyi-szolgalat> hivatkozást. (Utolsó letöltés: 2016. november 20.)

7 A vonatkozó módosításokat a *területi államigazgatási szervezetrendszer átalakításával összefüggő egyes törvények módosításáról* szóló 2015. évi VIII. törvény, a *területi államigazgatási szervezetrendszer átalakításával összefüggő egyes kormányrendeletek módosításáról* szóló 70/2015. (III. 30.) Korm. rendelet, valamint – a jogi segítségnyújtás vonatkozásában – a *fővárosi és megyei kormányhivatalok területi integrációjával összefüggő egyes igazságügyi tárgyú miniszteri rendeletek módosításáról* szóló 8/2015. (IV. 14.) IM rendelet tartalmazza.

eljárásjogi kérdésekkel összefüggő módosításáról szóló T/12719. számú törvényjavaslat (a továbbiakban: Törvényjavaslat) a Jst.-t érintően alapvetően három témakör szerint csoportosítható módosításokat tartalmaz. E rendelkezések a Törvényjavaslat tíz §-át töltik ki az összesen huszonnolcból.

III/1. A JOGHARMONIZÁCIÓS MÓDOSÍTÁSOKRÓL

Az első témakör a *bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról és a 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról* szóló, 2012. október 25-i 2012/29/EU európai parlamenti és tanácsi irányelvet (a továbbiakban: Irányelv) érintő 2015. évi implementációs jogalkotáshoz kapcsolódó módosításokat foglalja magában. Az Irányelv 13. cikke ugyanis úgy szól, hogy „a tagállamok biztosítják, hogy az áldozatok jogi segítségnyújtáshoz jussanak, amennyiben a büntetőeljárásban részt vevő személy jogállásával rendelkeznek. [...]”⁸. Az Irányelv átültetését megvalósító implementációs jogalkotást megelőzően a jogi segítségnyújtásra való jogosultság büntetőeljárások esetében csupán a bírósági szakaszt érintően illette meg a bűncselekmények áldozatait. Ez az Irányelv olvasatában sérelmes helyzetet teremtett az áldozatok számára, mivel a büntetőeljárásnak már a bíróságot megelőző szakaszaiban is születhetnek olyan, a büntetőeljárást lezáró döntések, amelyekkel kapcsolatban az áldozatokat megismerési, illetőleg nyilatkozási jogok illetik meg. Utóbbihoz kapcsolódóan pedig természetesen felmerül a nyilatkozattételhez szükséges jogi szaktudást pótló jogi segítségnyújtáshoz kapcsolódó jogos igény is. Mindezek alapján az implementációs jogalkotás során – többek között – a *büntetőeljárásról* szóló 1998. évi XIX. törvény, a Jst., valamint a *bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről* szóló 2005. évi CXXXV. törvény oly módon kerültek módosításra⁹, hogy a büntetőeljárásokat érintően a jogi segítségnyújtás szolgáltatás már a bírósági eljárási szakot megelőzően is nyíljon meg az áldozatok – illetőleg más rászoruló kérelmezők – számára.

Tekintettel arra, hogy az implementációt követően a büntetőeljárás során az áldozatok a korábbi gyakorlattól eltérően már a büntetőeljárás bármely szakaszában jogosulttá váltak a jogi segítségnyújtásra, így rendelkezni kellett a szolgáltatás nyújtásának befejezését jelző eljárási aktus tekintetében is. Ez a korábbi szabályozásban értelemszerűen a bírósági szakasz lehetséges kimeneteleinek felelt meg.¹⁰ Tekintettel arra,

hogy az új büntetőeljárás törvény megalkotásának előkészületei az implementációs jogalkotáskor már folyamatban voltak, illetőleg az Európai Bizottsághoz történő bejelentési kötelezettség adta szűkös határidő miatt a jogharmonizációt biztosító törvényt az Országgyűlés gyorsított eljárásban tárgyalta, így a Jst. vonatkozó, 2015. évi módosítása során már nem volt mód a büntetőeljárás valamennyi lehetséges kimenetelének a módosítások közötti szerepeltetésére. Ezt a hiást pótolja a Törvényjavaslat vonatkozó része, amikor kiegészíti a Jst. 63. § (2) bekezdés a) pontjában, valamint a 63/A. § (5) bekezdésében található felsorolást a nyomozás részbeni mellőzésére, valamint a vádemelés elhalasztására utalással. E lehetséges kimenetek ugyan nem minősülnek érdemi lezáró döntésnek, ugyanakkor kapcsolódik hozzájuk a korábban már említett, az áldozatokat megillető döntés-megismerési jog, illetőleg a büntetőeljárás korábbi szakaszában eljáró jogi segítő eljárása e döntésekig tarthat. E módosítások a Jst. releváns végrehajtási rendeleteiben¹¹ már az implementáció során beépítésre kerültek, így a különböző szintű hazai jogforrások közötti fogalmi koherencia biztosítása érdekében mindenképpen szükséges volt a Jst. röviden ismertetett módosítására.

Itt érdemes felhívni a figyelmet arra, hogy a Törvényjavaslat 10. §-a a Jst. 11. §-át valóban a közösségi joggal való harmonizáció érdekében egészíti ki. Célja a jogalkalmazók figyelmének felhívása arra a körülményre, hogy az ügyfelet a *tartással kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az e területen folytatott együttműködésről* szóló 2008. december 18-i 4/2009/EK tanácsi rendelet 46. cikk (1) bekezdése alapján a szülő-gyermek kapcsolatból eredő tartási kötelezettségek végrehajtása iránti eljárásban az általános szabályoktól eltérően megilleti a jogi segítségnyújtás.

III/2. A JOGI SEGÍTŐI NÉVJEGYZÉK VEZETÉSÉVEL KAPCSOLATOS FOGALMI PONTOSÍTÁSOKRÓL

A módosító rendelkezések sorrendjében haladva és jelentőségét tekintve is a következő témakör a jogi segítő névjegyzékének vezetésére vonatkozó, fogalmi pontosításokat tartalmazó módosító rendelkezések. A jogi segítségnyújtás szolgáltatási rendszerének kialakításakor hazánk azt a megoldást választotta, hogy a jogi segítség nyújtását gyakorlatilag „kiszervezte” az államigazgatási rendszerből oly módon, hogy azt a jogi segítségnyújtó szolgálat mintegy utalványozza az ügyfél részére. A konkrét segítségnyújtást az Igazságügyi Hivatal¹² által vezetett jogi segítői névjegyzékben¹³ szereplő ügyvédek, ügyvédi irodák vagy jogi segítő szervezetek nyújtják. Az ügyfél, miután kézhez kapta a szolgálat jogi segítségnyújtás igénybe vételére feljogosító döntését, ügyével a jogi segítői névjegyzékben szereplő, általa választott jogi segítőhöz fordulhat.

8 Elérhető a <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:32012L0029&from=EN> hivatkozáson. (Utolsó letöltés: 2016. november 20.)

9 Az Irányelv rendelkezéseinek implementációját a *bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról és a 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról* szóló, 2012. október 25-i 2012/29/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv átültetése érdekében szükséges egyes törvények módosításáról szóló 2015. évi CLI. törvény, illetőleg annak végrehajtási rendeletei tartalmazzák.

10 Egészen pontosan a *jogi segítségnyújtás igénybevételének részletes szabályairól* szóló 56/2007. (XII. 22.) IRM rendelet 121. §-a 2015. november 1. napját megelőzően büntetőeljárásban is a polgári peres képviseletet ellátó pártfogó ügyvéd díjának megállapítására és kifizetésére vonatkozó szabályokat rendelte alkalmazni.

11 Ezek a *jogi segítségnyújtás igénybevételének részletes szabályairól* szóló 56/2007. (XII. 22.) IRM rendelet és a *pártfogó ügyvéd és a kirendelt védő részére megállapítható díjról és költségekről* szóló 7/2002. (III. 30.) IM rendelet.

12 Illetőleg 2017. január 1-jét követően az Igazságügyi Minisztérium.

13 A névjegyzék a <http://igazsagugy.gov.hu/alaptev/nepugyvedje/nevjegyzek> hivatkozáson érhető el. (Utolsó letöltés: 2016. november 20.)

A jogi segítő a névjegyzékbe az Igazságügyi Hivatallal kötött szolgáltatási szerződéssel kerülhet felvételre. Ez a hatályos rendelkezések alapján kialakult gyakorlat szerint sem történt másként, ugyanakkor a Jst. több helyen úgy utalt a névjegyzék vezetésére, illetőleg az abba történő felvételre, mintha a hatósági tevékenység eredménye lenne és az azzal kapcsolatos döntések hatósági aktusokként jelennének meg. Ez már csak a jogorvoslatra vonatkozó szabályok miatt sem szolgálta a hatékony jogalkalmazást, hiszen a Jst. szabályai maguk sem koherensen tartalmazták a vonatkozó előírásokat.

Az, hogy az említett ellentmondásos rendelkezéseket a gyakorlatban a Törvényjavaslat módosításainak megfelelő tartalommal alkalmazták, különös tekintettel bír a jogi segítségnyújtás szolgáltatási jellege miatt. A jogi segítségnyújtás ugyanis a *belső piaci szolgáltatásokról* szóló 2006/123/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv hatálya alá tartozó tevékenység, így az annak gyakorlását esetlegesen korlátozó hazai előírások csupán az irányelvben foglalt kimentési okokra hivatkozva állnának meg és bejelentési kötelezettséget vonnának maguk után.

A Törvényjavaslat módosításai a kifejtetteknek megfelelően a jogi segítői névjegyzék vezetése tekintetében tehát egyszerre szolgálják az egyértelmű jogszabályi rendelkezésen alapuló helyes jogalkalmazás „megerősítését”, illetőleg deklarálják azt, hogy a jogi segítői névjegyzékbe bármely jogosult¹⁴ kérheti felvételét és magára a felvételre hatósági döntés nélkül sor kerül, amennyiben az adott személy megfelel a névjegyzékbe kerüléshez szükséges objektív feltételeknek.¹⁵

III/3. AZ ELEKTRONIKUS KAPCSOLATTARTÁSRA VONATKOZÓ RENDELKEZÉSEKKEL KAPCSOLATOS MÓDOSÍTÁSOKRÓL

Hatásában legjelentősebb témakörnek a Törvényjavaslat 15. §-ában megjelenő módosítások háttérét jelentő, az elektronikus kapcsolattartásra vonatkozó egyéb jogszabályi rendelkezésekből következő módosítási igény minősíthető. Ugyan terjedelmében e módosítás csupán egy §-t ölel fel, illetőleg a vonatkozó végrehajtási rendeletben¹⁶ is kisebb változtatást igényel, hatása mégis jóval túlmutat terjedelmén.

A kormányzat elkötelezett az elektronizáció tekintetében. Ezt mutatja többek között az *elektronikus ügyintézés és bizalmi szolgáltatások általános szabályairól* szóló 2015. évi CCXXII. törvény (a továbbiakban: E-ügyintézési törvény) is, melyet az Országgyűlés T/7392. számú törvényjavaslatként tárgyalt és 2015. december 15-én fogadott el. Az E-ügyintézési törvény 9. § (1) bekezdés b) pontja úgy rendelkezik, hogy az ügyfél jogi képviselője elektronikus ügyintézésre köteles. E kötelezettségének a jogi képviselő a 108. § (5) bekezdése alapján 2018. január 1. napját követően köteles valamennyi eljárásra kiterje-

dően eleget tenni.¹⁷ Emellett azonban az E-ügyintézési törvény és a *polgári perrendtartásról* szóló 1952. évi III. törvény, valamint az *elektronikus ügyintézés és bizalmi szolgáltatások általános szabályairól* szóló 2015. évi CCXXII. törvény módosításáról szóló 2016. évi XL. törvény Pp.-t is módosította oly módon, hogy a polgári peres eljárásokban már 2016. július 1. napjától kötelesek az elektronikus kapcsolattartásra a jogi képviselővel eljáró felek.¹⁸

A polgári peres jogi képvisellel kapcsolatos, az elektronizációt kötelezően előíró szabályok jelentős hatással vannak a jogi segítségnyújtásra, hiszen annak – többek között – éppen az a lényege, hogy a megfelelő jogi szakértelemmel nem rendelkező rászoruló felek számára jogi képviselőt biztosítson. Itt érdemes röviden megemlíteni azt, hogy a Jst. és végrehajtási rendeletei a jogi segítségnyújtás keretében mely szolgáltatások érhetőek el a kérelmező ügyfelek számára.

A szolgáltatásokat több szempont szerint is csoportosíthatjuk. Az első a vonatkozó jogszabályok tagolásának megfelelően a jogágak szerint megkülönbözteti a büntető és a polgári ügyekben nyújtott szolgáltatást.¹⁹ Mind e kettő kategórián belül, mind önálló csoportosítási szempontként megkülönböztethetünk továbbá peres és peren kívüli jogi segítségnyújtás-szolgáltatást. A peren kívüli szolgáltatások a Jst. 1. § (2) bekezdése alapján jogi tanácsadást, okiratszerkesztést és az ezek alapjául szolgáló okirat-betekintést foglalják magukba, míg a peres eljárásokban a szolgáltatás értelemszerűen a peres képviselőt jelenti. Az utóbbi, tehát a peres képviselő során eljáró jogi segítőt pártfogó ügyvédnek nevezzük és a jogi segítségnyújtásra vonatkozó szabályok így is hivatkoznak rá.²⁰ További, az előzőektől eltérően kevésbé elfogadott csoportosítás lehet a bűncselekmények áldozatainak, illetőleg bármely egyéb kérelmezőnek nyújtott szolgáltatások szerinti különbségtétel. E csoportosítás azért atipikus, mert nem a kimeneti, tehát a nyújtott szolgáltatások alapján jelent különbséget, hanem a bemeneti, rászorultsági feltételek szempontjából.²¹

A szolgáltatások csoportosításából látható, hogy a polgári peres eljárásokban 2016. július 1. napjától kötelező elektronikus kapcsolattartás nem valamennyi jogi segítőt érinti, csupán a polgári peres eljárásokban jogi segítséget nyújtó pártfogó ügyvédek. A Törvényjavaslat a helyzetet úgy kívánja rendezni, hogy lehetőséget biztosít a jogi segítői névjegyzéket vezető szervnek arra, hogy az általános, valamennyi jogi segítő tartalmazó névjegyzék mellett vezethessen egy szűkebb körű,

17 E rendelkezések tükrösképe az E-ügyintézési törvény 108. § (1) bekezdése, melynek megfelelően a jogi képviselő eljárásával érintett, a törvény 1. § 17. pontjában meghatározott szervek is 2018. január 1. napjával kötelesek biztosítani az ügyek elektronikus intézését.

18 Lásd a Pp. 394/C. §-át és a vonatkozó átmeneti rendelkezést tartalmazó 397/I. §-t.

19 Érdemes megfigyelni, hogy a Jst. csupán polgári és büntető ügyek szerint csoportosítja a szolgáltatásokat, azonban az előbbi kategóriájába egyébként bele kell érteni valamennyi egyéb, a büntetőjogtól eltérő jogterületbe tartozó jogvitákat. Példaként hozható fel erre az, hogy a munkajog kapcsán ezért tartalmaz a *jogi segítségnyújtás igénybevételének részletes szabályairól* szóló 56/2007. (XII. 22.) IRM rendelet 1. mellékletében található formanyomtatvány 7.9. alpontja erre vonatkozó utalást.

20 Ez rendkívül fontos momentum, hisz ebből adódóan a pártfogó ügyvéd kifejezés használatakor a jogszabályok egyértelműen csupán a peres képviselőt ellátó jogi segítőre vonatkozóan állapítanak meg rendelkezéseket.

21 A bűncselekmények áldozatai jelentősen kedvezőbb feltételekkel, magasabb jövedelmi küszöb mellett jogosultak ugyanazon szolgáltatásokra.

14 A jogi segítői névjegyzékbe a jogi segítői névjegyzék vezetésének részletes szabályairól szóló 42/2003. (XII. 19.) IM rendelet 2. § (1) és (2) bekezdése, valamint 3. § (1) bekezdése alapján ügyvéd, ügyvédi iroda és jogi segítő szervezet kérheti a felvételét.

15 Lásd a Jst. 66. § (2)–(5) bekezdésében foglaltakat.

16 A szóban forgó jogszabály a jogi segítői névjegyzék vezetésének részletes szabályairól szóló 42/2003. (XII. 19.) IM rendelet.

csupán a polgári ügyekben eljáró pártfogó ügyvédek tartalmazó névjegyzéket. Ebben a szűkebb névjegyzékben szerepelnek tehát mindazon pártfogó ügyvédek, akik képesek teljesíteni az elektronikus kapcsolattartásra vonatkozó hatályos előírásokat. A Törvényjavaslat országgyűlési vitája során benyújtott képviselői módosító javaslat²² álláspontja szerint a módosítás szigorítja a névjegyzék vezetése során érvényesítendő követelményekre vonatkozó szabályokat és így nem alkalmas az indokolásban megjelölt cél elérésére. Ez azonban nem tekinthető helytálló megállapításnak. A korábbiakban részletesen bemutatott okokból a Pp. hatályos szövege alapján a Törvényjavaslat képviselői módosító indítvánnyal kifogásolt része hiányában is kötelező a polgári ügyekben eljáró pártfogó ügyvédek számára az elektronikus kapcsolattartás. E kötelezettséget tehát nem a Törvényjavaslat módosítása keletkezteti.

Természetesen felmerülhet a jogos kétség, hogy tekintettel az elektronizációt előíró szabályok 2018. január 1. napjától hatályba lépő rendelkezéseire a Törvényjavaslat feleslegesen megkettőzi egy bizonyos szempont alapján a jogi segítői névjegyzék egy részét. E felvetéssel kapcsolatban ugyanakkor érdemes megvizsgálni azt a helyzetet, amely akkor alakul ki, ha a Törvényjavaslat nem módosítja a Jst.-t ebben a vonatkozásban.

A leginkább mértéktartó értelmezés alapján a módosítás hiányában csupán az fog nehézséget okozni, hogy a jogi segítségnyújtás engedélyezését követően – amennyiben polgári peres eljárásbeli képviselőre vonatkozik az adott szolgáltatás – a jogi segítségnyújtásra jogosult ügyfelek, illetőleg maguk a szolgáltatók a továbbra is egységes jogi segítői névjegyzék alapján nem fogják tudni, hogy a polgári eljárásbeli pártfogó ügyvédi feladat ellátása érdekében mely jogi segítőhöz forduljanak, illetőleg irányítsák az ügyfelet. Erre vonatkozó törvényi felhatalmazás hiányában ugyanis maga a névjegyzéket vezető szerv sem lesz tisztában azzal, hogy mely jogi segítő képes eleget tenni az elektronikus kapcsolattartási kötelezettségnek, hiszen a névjegyzék erre vonatkozó adatokat nem tartalmaz. Könnyen belátható, hogy a bürokráciacsökkentés és a jogi segítségnyújtás szellemiségével szöges ellentétben álló helyzet állna elő, ha az ügyfél a jogi segítségnyújtás igénybevételére feljogosító, jogerős határozat birtokában is eshetőlegesen, próba-szerencse alapon keresné fel a jogi segítőket és a névjegyzéket vezető szerv sem tudna számára megfelelő információval szolgálni. Nem is beszélve arról, hogy a Jst. 61. § (2) bekezdése alapján²³ a fél jogainak védelme érdekében sor kerülhet a pártfogó ügyvéd kirendelésére is. E kötelezettségének a jogi segítségnyújtó szolgáltató sem tudna eleget tenni,

ha nem rendelkezik a szükséges információval a pártfogó ügyvédek elektronikus kapcsolattartási képességére vonatkozóan.

Természetesen létezik az előbbinél sokkal kevésbé megengedő értelmezés is. Ennek megfelelően, mivel a jelenleg hatályos rendelkezések alapján az elektronikus kapcsolattartás 2018. január 1. napjától mindenképpen kötelező lesz, a jogi segítői névjegyzék már előzetesen „letisztulhat”, abból fokozatosan kerülhetnek ki azon jogi segítők, akik nem képesek eleget az elektronikus kapcsolattartás követelményének. Hosszabb távon mindenképpen ez a törekvés, ugyanakkor ez az értelmezés és megoldási módszer feltehetően a jogi segítségnyújtás rendszerének működését jelentősen veszélyeztető helyzetet idézne elő. Ugyan erre vonatkozóan nem áll rendelkezésre statisztikai adat, de a jogi segítői névjegyzéket vezető Igazságügyi Hivatal tapasztalatai alapján a jogi segítői névjegyzékbe jellemzően az idősebb korosztályhoz tartozó ügyvédek kérik felvételüket, illetőleg jelenleg zömmel ők alkotják a jogi segítők nagyobb részét. Ez sajnálatosan érthető, hisz egy a piaci környezetben sikeres ügyvédnek vagy ügyvédi irodának feltehetően nem éri meg a jogi segítségnyújtás keretében jogszabályban²⁴ rögzített óradíjért eljárni.²⁵ Ezzel szemben a pályájuk derekán túl járó ügyvédek, akik jelentős szakmai tapasztalattal rendelkeznek e tapasztalataikat a jogi segítségnyújtásra szorulóknak érdekében továbbra is kamatoztathatják jogi segítőként eljárva. Egyszerűsége sajnálatos tapasztalat, hogy a felgyorsult technikai fejlődés világában az a korosztály, akinek életében a számítástechnika még nem töltött be olyan markáns szerepet, mint az azt követőkében, sok esetben nehezebben igazodik el a technológia útvesztőiben. Mindezt figyelembe véve a Törvényjavaslat módosítása hiányában a jogi segítői névjegyzék már említett „letisztulása” a jogrendszerben ismeretes legszigorúbb követelmény egységes alkalmazásának megfelelően voltaképp a feladatellátás ellehetetlenülését és vélhetően a jogi segítői névjegyzék kiüresedését vonná maga után. Nem is beszélve arról a körülményről, hogy a közösségi jogi környezet bemutatása során már ismerteteknek megfelelően a jogi segítségnyújtási rendszer működtetése Magyarországon kötelezettségét képezi és a rendszer működésképtelensége esetén megalapozottan lehet kötelezettségszegési eljárás megindításától tartani.

A fentieknek megfelelően a Törvényjavaslat módosításának szükségességét megkérdőjelezni ambiciózus, a jogi segítségnyújtás rendszerének gyakorlati sajátosságait figyelmen kívül hagyó szemléletet tükrözne. A bemutatott álláspontokkal annyiban egyet lehet érteni, hogy a Törvényjavaslat névjegyzék megosztására vonatkozó módosítása ideiglenes megoldásnak minősíthető annyiban, hogy csupán 2018. január 1. napjáig számít kielégítő megoldásnak. Addig viszont mindenképpen szükséges, sőt előre mutató rendelkezésként tekinthetünk rá, mivel lehetőséget biztosít annak felmérésére, hogy az elektronizáció általánosan kötelezővé válását követően a jelenlegi jogi segítői személyi állományból kiindulva mekkora eljárni jogosult pártfogó ügyvédi létszámmal tervezhet a rendszert fenntartani köteles kormányzat.

22 Lásd a T/12719/2. számú iratot, mely elérhető a <http://www.parlament.hu/irom40/12719/12719-0002.pdf> hivatkozáson. (Utolsó letöltés: 2016. november 20.)

23 Lásd a Jst. 61. § (2) bekezdését: „**61. § (2)** Ha a fél képviselőt pártfogó ügyvédként jogi segítő nem vállalja, és ez – a határidőkre tekintettel – a jogainak sérelmével járhat, a fél az eljárási határidő elmulasztása esetén erre hivatkozással a perben igazolási kérelmet terjeszthet elő, a jogi segítségnyújtó szolgáltató pedig részére kérelmére – pártfogó ügyvédként jogi segítő, ügyvédet vagy ügyvédi irodát rendelhet ki. A jogi segítségnyújtó szolgáltató a kirendelésről a végzés egy kiadmányának egyidejű megküldésével, illetve amennyiben az eljáró bíróságról és a per ügyszámáról csak később szerez tudomást, a tudomásszerzést követően haladéktalanul megküldött végzéssel értesíti az eljáró bíróságot.”

24 Ezek a jogi segítő díjazásáról szóló 11/2004. (III. 30.) IM rendelet és a pártfogó ügyvéd és a kirendelt védő részére megállapítható díjról és költségekről szóló 7/2002. (III. 30.) IM rendelet.

25 Ez 2017-ben a Magyarország 2017. évi központi költségvetéséről szóló 2016. évi XC. törvény 63. § (3) és (4) bekezdése alapján egyaránt 5000 forint.

E számok ismerete nélkül nem lenne lehetséges kialakítani a 2018. január 1. napjától hatályos jogszabályi környezetnek megfelelően működő, ugyanakkor a jogosulti igényeket minél teljesebb mértékben kielégítő jogi segítségnyújtó rendszert. A Törvényjavaslat módosítása révén vezetett polgári párfogó ügyvédi névjegyzék ugyanis már közelítőleg pontos képet tud majd festeni arról, hogy a rendszerben jelenleg működő jogi segítők közül hányan képesek teljesíteni az elektronikus kapcsolattartásra vonatkozó szabályokat. Ezzel szemben ugyanakkor a jogi segítségnyújtás rendszerének az összes többi jogi segítő szolgáltatási kapacitásáról sem kell lemondania, mert azok 2018. január 1. napjáig változatlanul eljárhatnak bármely eljárásban peren kívüli szolgáltatások nyújtásakor, illetőleg büntető ügyekben párfogó ügyvédként is.

IV. ZÁRSZÓ

A bemutatott szabályozási és szervezeti környezetnek megfelelően, bár a Törvényjavaslat módosításai között számszerűen nem, hatását tekintve azonban messze a legjelentősebbnek a jogi segítői névjegyzék vezetésére vonatkozó, azon

belül egy szűkebb, a polgári peres eljárásokban eljárni jogosult és képes párfogó ügyvédek tartalmazó névjegyzék vezetését lehetővé tévő módosítás minősíthető. E módosítás hivatott irányt mutatni a tekintetben, hogy az elektronikus kapcsolattartásra vonatkozó szabályok jelentette kihívásokra a jogi segítségnyújtás, mint szakterület milyen megoldással kíván megfelelni. Az a 2017. évi jogalkotás során megoldandó feladat, hogy a Törvényjavaslat módosítása alapján létrejövő átmeneti, hibridnek minősíthető rendszerből levont tanulságok alapján milyen jogszabály-módosítások válnak szükségessé a jogi segítségnyújtás rendszere 2018. január 1. napját követő működőképességének megőrzése érdekében. Átmenetinek tekinthető ugyanis a Törvényjavaslattal létrehozott rendszer annyiban, hogy a szűkebb körű névjegyzékben már tartalmazni fogja mindazon jogi segítőt, akik az elektronikus kapcsolattartás szabályainak meg tudnak felelni, ugyanakkor a tágabb, jogi segítői névjegyzék még mindig tartalmazza majd valamennyi, jelenleg is a névjegyzékben szereplő jogi segítőt. A módosítás hiányában a jogi segítségnyújtás rendszerének az utóbbiak által nyújtott szolgáltatásról kellene lemondania, melyre álláspontom szerint még nem áll készen.

Horváth Bence Dániel*

A polgári törvénykönyv értékpapírjogi szabályainak változása, kitekintéssel az értékpapír keletkezésével kapcsolatos felfogásra

1. AZ ÉRTÉKPAPÍR KELETKEZÉSÉNEK ELMÉLETI MEGHATÁROZÁSA

Az értékpapír intézményét a középkori kereskedelem kibontakozásával hívta létre a készpénz nélküli fizetési forgalom, valamint a követelések vagyoni értékének felhasználása iránti igény. Az értékpapír, mint neve is mutatja, eredeti értelmében papírba foglalt jogot jelentett, amelynek lényege, hogy az írásba foglalás által a követelésekre a dologi jog szabályait lehetett alkalmazni, amellyel párhuzamosan az értékpapírban foglalt kötelem sajátos jelleget nyert, absztrahálódott. A kialakított konstrukció kínálta előnyök olyannyira praktikusnak bizonyultak, hogy az értékpapír idővel a megerősödött és globalizálódó tőke- és hitelpiacok működésének alapvető és megkerülhetetlen eszközévé válhatott.

Az értékpapír lényegét tekintve mindig gyakorlatias jelentőséggel bírt, amelynek működési attribútumaira a jogdogmatika nem volt kellőképpen felkészülve. Megítélésének és kezelésének szempontjából ezért már a kezdetektől fogva problémát jelentett a jog fogalmi rendszerébe történő megfelelő beillesztése, az értékpapír kettős természete, az irányadó kategóriák alapján vett dologiasult kötelem jellege, amelyet tovább komplikált az értékpapír dologként megragadható megjelenési formájának dematerializációval¹ történő elvesztése.

Az értékpapír fogalmát talán azzal lehet a legkézenfekvőbb módon körülírni, hogy az valamely jog érvényesíthetőségére vonatkozó, dologhoz vagy dolognak nem minősülő eszközhöz elválaszthatatlanul kapcsolt forgalomképes ígéret. Az értékpapírokkal biztosítható a vagyontárgyak vagyoni értékének térben és időben történő mobilizálása, a vagyoni értéket képviselő jogügyletek alapjogviszonyból eredő korlátaitól – legáltalában részben – elszakadó gazdasági hasznosítása.

Az értékpapír létrejötté kapcsán megválaszolendő kérdés, hogy az milyen feltételeket kíván meg, keletkezése mely időállapothoz köthető, hogy ennek megfelelően egyértelműen eldönthetővé váljon, hogy mit és mikortól nevezhetünk értékpapírnak. Ennek tisztázása érdekében számos elmélet látott napvilágot, amelyek közül Szécsényi László tanulmánya² alapján meghatározó jelentőséggel a váltójogban kidolgozott joglátszat elmélettel módosított szerződéses elmélet és a kreációs elmélet bírhat.

A szerződéses elmélet lényege, hogy az értékpapír kiállítását mindig megelőzi valamely – később értékpapírosításra kerülő – alapügylet, amely egyben azon megállapodást is tartalmazza, hogy az alapügylet szerint kötelezett fél e kötelezettségét értékpapírban fogja megjeleníteni. A kiállító által az első jogosult részére történő átruházás (kibocsátás) az alapügyletre épülő újabb kétoldalú jogügylet, amely értékpapírjogi kötelezettségvállalást hoz létre. Ennek megfelelően értékpapírjogi joghatások az érvényesen kibocsátott értékpapírból származhatnak. Mivel azonban az értékpapír későbbi jóhiszemű birtokosának jogszerzése veszélybe kerülhet érvénytelen kibocsátás vagy kibocsátás nélkül forgalomba került instrumentum esetén, a szerződéses elméletet kiegészíti a felróható látszatért való felelősség elve, amely egy fikció felállítását jelenti. Eszerint annak okán, mivel az alakilag hibátlan értékpapírjogi kellekkel rendelkező instrumentum olyan látszatot kelt, hogy az egy hibátlanul létrejött értékpapír, a kiállítóknak a jóhiszemű

* Horváth Bence Dániel: szakmai tanácsadó, Igazságügyi Minisztérium.

¹ Nem tartozik szorosan a tanulmány témájához, de e ponton a nehézségek érzékeltetése okán szükségesnek látom megemlíteni Szécsényi László azon elméletét, miszerint helytelen az a törekvés, amely a kizárólag értékpapírszámlán rögzített, okirati formában meg nem testesülő értékpapírszerű jelenségeket „dematerializált értékpapírnak” nevezi, hiszen a funkcióvesztés oka nem az adatrögzítés módjában (tinta helyett mágnes), hanem a legitimáció módosult eszközrendszerében van. Álláspontja szerint észre kell venni azt is, hogy a dematerializált rendszer lényegében azonos a gyűjteményes megőrzés rendszerével. A jelentős különbségek okán pedig helyesebb lenne az értékadat kifejezés, amely természeténél fogva nem dolog, ezért nem is illeszthető az értékpapírjogi dogmatika rendszerébe. Erről ld. SZÉCSÉNYI László: *Az anyagi értékpapírjog és az új Polgári Törvénykönyv*. Polgári jogi Kodifikáció, 2001/2. sz. 18–26. p.

² SZÉCSÉNYI László: *Az értékpapír elmélete*. A Janus Pannonius Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának tudományos lapja. IV. évfolyam 2. szám, Pécs, 1997. 5–10. p.; ld. még SZÉCSÉNYI László: *Értékpapírjog*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2002. 64–68. p.

birtokossal szemben helyt kell állnia, irányába az értékpapírt érvényesen létrejötnék kell tekinteni, ekként a jóhiszemű birtokos az alaki legitimáció védelme alá kerül.

A szerződéses elmélet hátránya, hogy a korrekcióval együtt is ellentmondásos marad, feleslegesen összetett és az értékpapír jogintézményét is gyengíti azáltal, hogy kibocsátás hiányában nem ismer el minden, egyéb tekintetben szabályosan kiállított instrumentumot értékpapírként. Meglátásom szerint problematikus, hogy az elmélet a kiállításra pusztán mint reálaktus tekint annak ellenére, hogy a cselekmény már hordozza az értékpapír-kötelelem felállításának szándékát és annak kézzel fogható, okirati eredményét produkálja. Érdemes átgondolni azt is, ha az értékpapír-minőség keletkezésének elengedhetetlen kellékeként jelenik meg a kibocsátás, akkor például a kibocsátó (azaz ez esetben helyesen a kiállító) saját rendelkezésére szóló váltó³ értékpapírként történő elfogadása is kérdésessé válik. Távolabbról szemlélve pedig eleve jól mutatja a szerződéses elmélet logikai következtelenségét, hogy gyakorlati alkalmazása fikció felállítását teszi szükségessé.

A kreációs elmélet letisztultabb magyarázatot ad az értékpapír jelenségére, annak absztrakt jellegére. Eszerint az értékpapír a kiállítás egyoldalú aktusával keletkezik, amelyben foglalt kötelezettség a kiállítás tényével fennáll, de csak akkor hatályosul, ha az értékpapír a jogosult birtokába jut. Az elmélet legegyszerűbb változata szerint a birtokszerzés módja közömbös, amely annak veszélyét hordozza, hogyha a kiállító akarata nélkül kerül ki az értékpapír a birtokából, akkor is helytállási kötelezettséggel tartozik a benne foglaltakért. Ennek a problémának a megoldására számos kiegészítő elmélet látott napvilágot, amelyek a hatályosulás szempontjából már nem tekintik közömbösnek a későbbi jogosult birtokszerzésének módját, kezelve a tényleges joghatás korlátozásával a fentiekből eredő aggályokat. A kreációs elmélet tehát úgy fogja meg a keletkezés kérdéskörét, hogy nem tagadja az értékpapírként kiállított instrumentum értékpapírként való létezését, a kötelezettségvállalás létrejöttét azzal, hogy a papírt elvi alapon is elválasztja a benne foglalt jogtól egészen a kibocsátás pillanatáig. Hasonlatos a kérdéskör, ekként megfelelő analógia-ként szolgál a szerződések vagy jogszabályok esetén felmerülő érvényesség – hatályosság kettőse, miszerint ez utóbbi hiányában bár a szerződés/jogszabály létező, a benne foglaltak joghatásokat nem keletkeztetnek, hivatkozási alapként nem szolgálhatnak.

2. AZ ÉRTÉKPAPÍR KELETKEZÉSÉNEK ELMÉLETI MEGHATÁROZÁSA A HATÁLYOS MAGYAR JOG ALAPJÁN

A hatályos magyar polgári jogi kódex egyes megközelítések szerint a szerződéses elméletet veszi alapul az értékpapírjogban. Előbbiek alátámasztására hozzák általában a jogelméleti

munkák⁴, hogy a Ptk. 6:565. § (2) bekezdése a fogalom részeként utal a kibocsátás aktusára⁵ és ezáltal egyértelművé válik az értékpapír-kötelelem keletkezésének kibocsátáshoz kötöttsége is. A Ptk. vonatkozó rendelkezése előbbieket valójában nem teszi meg. A vitatott rendelkezés kifejezetten értékpapírként nevezi meg az átadás pillanatát megelőző időállapotban is az értékpapírjogi alaki kellékekkel rendelkező, kötelezettségvállalást rögzítő instrumentumot, amelynek megfelelően a törvény felhívott rendelkezése nem az értékpapír keletkezése kapcsán rendelkezik, pusztán deklarálja az átruházással egyébként beálló joghatások tényét, amelyek azonban következnek az (1)⁶ és (3)⁷ bekezdés tartalmából.

A Ptk. továbbá egyértelműen értékpapírnak minősít minden olyan egyoldalú kötelezettségvállalást, amely az értékpapír alapjául szolgáló instrumentumban foglaltak szerint és által biztosít jogot valamely személy részére [Ptk. 6:565. § (1) bekezdés]. Az ilyen értékpapír-kötelelem pedig akként valószínűsíthető és ismerhető meg, hogy az alapjául szolgáló instrumentum rendelkezik a Ptk. 6:565. § (4) vagy (5) bekezdésének megfelelő alaki kellékekkel. A Ptk. tehát nem nevesíti a kibocsátás aktusának szükségességét az értékpapír keletkezése kapcsán, annak hiányában is értékpapírként ismer el adott jognyilatkozatot.

Fentiekből levezethető, hogy a Polgári Törvénykönyv a kreációs elmélet alapján közelíti az értékpapír fogalmát. A Ptk. ugyanakkor az elmélet nyitottságát korlátozza azzal, hogy az értékpapír – értékpapír-kötelemből eredő jogosultság átszállásával járó – átruházásához jogcím szükséges⁸, továbbá

- 4 Ld. pl. VÉKÁS Lajos–GÁRDOS Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz*. Wolters Kluwer Kft., Budapest, 2014. A hivatkozott műben a szerző idézi a Ptk. 6:565. § (2) rendelkezését, majd arról ír, hogy a Ptk. – a korábbi szabályozástól – eltérően állást foglal abban az értékpapír-elméleti kérdésben, hogy az értékpapírban foglalt jog vagy követelés mikor, milyen jogcselekmény által keletkezik. A szerző véleménye szerint azzal, hogy a normaszöveg az értékpapír kibocsátására utal a jog keletkezésével kapcsolatban, egyértelművé teszi, hogy az értékpapírban foglalt jog nem az alapjogviszony keletkezésével, de még csak nem is az értékpapír kiállításával keletkezik, hanem szükséges az értékpapírnak a kötelezett általi kibocsátása is.
- 5 Ptk. 6:565. § (2) Aki a kötelezettségvállalását tartalmazó értékpapírt a kötelezettség vállalásának céljával más birtokába adja, vagy intézkedik annak érdekében, hogy a dematerializált értékpapír a jogosult értékpapír-számláján nyilvántartásba vételre kerüljön, az értékpapír tartalma szerint válik kötelezetté az értékpapír által jogosultként igazolt személlyel szemben.
- 6 Ptk. 6:565. § (1) Ha valaki írásban, nem elektronikus formában vagy elektronikus formában rögzített és értékpapírszámlán nyilvántartott (dematerializált) módon egyoldalúan kötelezettséget vállal arra, hogy ő maga vagy a nyilatkozatában megjelölt más személy a nyilatkozatban rögzített jog gyakorlását a nyilatkozatban meghatározott feltételek szerint az okirat vagy az értékpapírszámla által jogosultként igazolt személy részére biztosítja, vagy az okiratban, illetve az elektronikus úton rögzített nyilatkozat szerinti szolgáltatást az okirat vagy az értékpapírszámla által jogosultként igazolt személy részére teljesíti, az okirat, illetve a nyilatkozatot rögzítő elektronikus jelsorozat értékpapírnak minősül.
- 7 Ptk. 6:565. § (3) Az értékpapírban rögzített jog gyakorlása vagy követelés érvényesítése, továbbá a jog vagy követelés bizonyítása, illetve átruházása kizárólag az értékpapír által lehetséges.
- 8 A Ptk. kissé pontatlan azzal, hogy az átruházást helyezi középpontba és annak jogcímes jellegét hangsúlyozza, mivel az értékpapírjogi joghatások kiváltásához szükséges birtokszerzésnek szerződmódtól független jogcímez kötöttségét kellene kiemelnie, azonban contra legem lenne egy olyan értelmezés, amely szerint a jogcímes jelleg nem megkövetelt valamennyi szerződmód esetében.

3 A váltójogi szabályok szövegének közzétételéről szóló 1/1965. (I. 24.) IM rendelet 3. § (1) bekezdése erre lehetőséget ad.

a kifogáskorlátozás fordított logikájú előírásával, miszerint az értékpapír által kötelezett személy – leggyakoribb esetben a kiállító – jóhiszemű jogosulttal szemben nem hivatkozhat olyan kifogásokra – ide nem értve az értékpapírból kitűnő kifogásokat – amelyek valamely korábbi jogosulttal szemben fennálló személyes viszonyán alapulnak.⁹ Előbbiekből indirekt módon következik, hogy az értékpapíron kívüli körülményből fakadó kifogással általában lehet élni az értékpapírban foglalt jog érvényesítése kapcsán, de csak a kötelezettnek a jogosulttal fennálló személyes viszonyára korlátozva vagy megkötések nélkül a rosszhiszemű jogosult esetében. Mindezek alapján a törvény a jóhiszeműség mércéje és a felek közötti kapcsolat alapján kíván arányosságot teremteni a forgalombiztonsághoz fűződő érdek érvényesítése és a kötelezettet terhelő kockázatok mérséklése között.

Visszatérve a kibocsátás kérdéskörére, szükséges annak rögzítése, hogy a hatályos magyar jogszabályok bár kezelik a fogalmat, azt nem definiálják. A Ptk. 6:565. § (2) bekezdése csak zavart teremt ennek kapcsán, mivel a fentiek alapján legjobb esetben is egy sikertelen kísérlet tesz a kibocsátás meghatározásra, valódi támpontot azonban annak megragadására nem ad, arra nem is alkalmas. Ennek ellenére előfordul, hogy a vonatkozó rendelkezésre való hivatkozással az értékpapír érvényes létrejöttét tévesen a kibocsátáshoz kapcsolja a jogalkalmazó. Normatív alapon nem tisztázott továbbá a kérdéskörben, hogy a kiállítás és a kibocsátás egymáshoz képest milyen tartalommal bír, illetve jelentéstartalmuk különbözősége esetén a kiváltott joghatás szempontjából mi a jelentősége a különbségtételnek. A hatályos jogszabályok és a Ptk. is jellemzően – de nem minden esetben – a kibocsátás fogalmát használja értékpapírjogi szabályok megállapítása esetén, a különböző elméletek alapján pedig levonható azon következtetés, hogy az értékpapír-kötelemből származó joghatások tényleges érvényesítéséhez főszabályként hozzátartozik a kibocsátás aktusa. Az értékpapír-elméletek és a közmegegyezés¹⁰ leggyakrabban a már létrejött értékpapír – vagy szemlélettől függően annak alapjául szolgáló instrumentum – első jogosult részére történő átruházással azonosítja a kibocsátást a gyakorlatban.

3. A PTK. ÉRTÉKPAPÍRJOGI SZABÁLYAINAK VÁLTOZÁSAI, AZ ÉRTÉKPAPÍR KELETKEZÉSÉNEK ELMÉLETI MEGHATÁROZÁSA A MÓDOSÍTÁS TÜKRÉBEN

3.1. A MÓDOSÍTÁS IRÁNYAI

A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény módosításáról szóló 2016. évi LXXVII. törvény 2017. január 1-jei hatállyal módosítja a Ptk. értékpapírjogi szabályait.

⁹ Ezzel leginkább a kreációs elmélet jóhiszeműségi változatát valósítja meg a Ptk., ld. SZÉCSÉNYI: *Az értékpapír elmélete*. 8. p.

¹⁰ Ld. pl. TOMORI Erika: *Értékpapírjog és a tőkepiaci szabályozása*. Közép-európai Brokerképző Alapítvány, Budapest, 2014. 18. p.

A vonatkozó hatályos és a módosításokat tartalmazó rendelkezések összevetése alapján megállapíthatjuk, hogy a módosítás nem érinti az értékpapír jogintézményének alapvető szabályait, azonban egyszerűsíti és ésszerűsíti is az értékpapírjogi rendelkezéseket, a jogalkalmazás számára vélhetően kezelhetőbbé téve azokat a jövőben.

Fontos eleme a fentieknek, hogy nagy részben megszüntetésre kerülnek a külső és belső párhuzamosságok, amelyeket az alábbi három csoportba lehet foglalni.

Egyrészt a tőkepiaci szabályozásban megjelenő, jellemzően eljárási normák mellőzésre kerülnek a törvényből, így a Ptk.-ban a dematerializált értékpapírok vonatkozásában csak az értékpapír jogintézményével szoros kapcsolatban álló anyagi jogi szabályok maradnak fenn.

Másrészt az új szabályozás megszünteti a dematerializált és materiális formában létrejövő értékpapírok kódexen belüli párhuzamos szabályozását és a sok ponton azonos normaanyag megkettőzése helyett csak a szükségszerű különbségek jelennek meg. Ennek keretében egységesítésre kerülnek az értékpapír alaki legitimációs hatására, átruházására és megsemmisítésére irányuló rendelkezések.

Harmadrészt egyes normatív többletet nem adó rendelkezések is mellőzésre kerülnek, mint amilyen például az értékpapír alapján nyújtott szolgáltatás kategóriája.

Az első csoport kapcsán érdemes megjegyezni, hogy a tőkepiaci szabályok Polgári Törvénykönyvbe történő inkorporálásakor a nagymértékű duplikáció – amelynek általában egyenes következménye az inkonzisztencia és jogbizonytalanság – elkerülésére figyelmet kellett volna fordítani a jogalkotónak, és a Tpt.-ből ki kellett volna vezetnie az átültetett szabályanyagot. Mivel ez nem történt meg, helyesnek tekinthető a párhuzamosságok megszüntetésére irányuló törekvés, amelynek iránya már inkább értékvalasztás kérdése. A jogalkotó a módosítással amellet foglalt állást, hogy a dematerializált értékpapírok szerepe a pénz- és tőkepiaci rendszerhez kötődik a legszorosabban, ezért a vonatkozó rendelkezéseket a Tpt.-ben tatja fenn, a Ptk. normatétéleinek egyidejű csökkentése mellett. Ezt alátámaszthatja a dematerializált értékpapírok szabályozási hátterének dinamizmusa is, ekként a Ptk. időtállóbbá válhat.

3.2. AZ ÚJRASZABÁLYOZOTT ÉRTÉKPAPÍR-FOGALOM LEGFŐBB JELLEMZŐI

A Ptk. újraszabályozott 6:565. § (1) bekezdése¹¹ az egyszerűsítés jegyében a hatályosnál lényegesen rövidebb meghatározást ad az értékpapírra, amely az *Ockham borotvája* elvnek megfelelően egy pregnáns és funkcionálisabb definíció

¹¹ A Ptk. új 6:565. § (1) bekezdése: Az értékpapír olyan egyoldalú jognyilatkozat, amely papíralapú okiratként vagy jogszabályban megjelölt más módon létrehozott, rögzített, nyilvántartott és továbbított adatösszességként (dematerializált értékpapírként) a benne foglalt jogot úgy testesíti meg, hogy azt a jogot gyakorolni, arról rendelkezni csak az értékpapír által, annak birtokában lehet.

keretében összevonja a hatályos Ptk. 6:565. § (1) és (3) bekezdését.

A definíció az értékpapír fogalmát annak megjelenési formáinak rögzítésével, valamint az értékpapír alapjául szolgáló instrumentum és a benne foglalt jog elválaszthatatlan voltával írja le, továbbá az értékpapír jogintézményét azon klasszikus sajátossága alapján jellemzi, hogy az értékpapírban foglalt jog gyakorlásához az értékpapírral való tényleges rendelkezés, dologi forma esetén a birtoklás ténye is elengedhetetlen. A fogalom a külső megjelenésnek az értékpapírjelleggel történő határozott összekapcsolásával továbbra is kreációs álláspontot tükröz, amelyet erősít az alaki legitimációra vonatkozó szabályoknak áthelyezése is a Ptk. 6:566. §-ába, azok tehát közvetlenül a fogalmat követően kerülnek rögzítésre.

Nem alapvető jelentőségű, de félrevezető jellege miatt e helyen említem az átruházással történő jogosultváltozás tényét ismétlően rögzítő, hatályos Ptk. 6:565. § (2) bekezdésének elhagyását, amely eztán nem jelenthet csalóka kapaszkodót a jogalkalmazók számára a kibocsátás meghatározására.

A kibocsátás definiálása mindemellett az új szabályok alapján sem történik meg, valamint a pozitív jogban meghatározottan továbbra sem rendezett a kiállítás-kibocsátás kategóriák viszonya és tartalma. Előbbiek azonban a gyakorlatban vélhetően a jövőben sem fognak fennakadást okozni, a fogalmak – összhangban a kreációs megközelítéssel – azonosíthatóak az értékpapír érvényes megalkotásával és a hatályosulást általában eredményező első jogosult részére történő átruházással.

Az értékpapír fogalma egyéb tekintetben fenntartja a kétlépcsős megoldását az értékpapír követelményeknek való megfeleltetés kapcsán. Az értékpapírjelleg a következőképp lehet megállapítani az újraszabályozott rendelkezések szerint: a Ptk. 6:565. § (1) bekezdésben rögzít egy általános követelményt tartalmazó keretszabályt, amelyen felül adott instrumentumnak a (2) bekezdés alapján valamely speciális jogszabály által szabályozott értékpapírtípus iránt támasztott követelményeknek vagy különös szabályozás hiányában a (3) bekezdésben rögzített alaki feltételeknek kell megfelelnie ahhoz, hogy értékpapírnak minősüljön.¹² Ez utóbbival továbbra is fennmarad az ún. nyitott értékpapír-fogalmi megközelítés, amely a nevesített értékpapírfajták mellett lehetővé teszi *sui generis* értékpapírok létrehozását. Ennek megfelelően egy új tőkepiaci termék esetén továbbra sem kell majd várni arra, hogy a jogalkotó elismerje annak értékpapírjellegét, de ezzel egyben vállalja a jogalkotó a nyitottsággal járó esetleges kockázatokat, bizonytalanságokat¹³ is.

12 A Ptk. 6:565. § (1) és (3) bekezdése együtt adja a normatív, míg a 6:565. § (1) és utaló jellegű (2) bekezdése által felhívott speciális szabályok az egyedi elismerés lehetőségét.

13 A kockázatok kapcsán egy lehetséges példát említve: „A” személy „B” személy álképviselésében saját fizetési váltóhoz hasonló okiratot állít ki „C” személy részére adásvétel ellenértékéért „promissory note (pénzösszeg fizetésére szóló értékpapír)” megjelöléssel, amely a váltó nyelvnek megfelelő elnevezésen kívül tartalmaz minden egyéb Vár., valamint Ptk. alapján kötelező – váltó/nem nevesített értékpapír – formai kelleket. Tételesen a határozott pénzósszeg fizetésére szóló feltétlen meghagyást,

3.3. AZ ÉRTÉKPAPÍR-FOGALMAT ÉRINTŐ TOVÁBBI VÁLTOZÁSOK

Szembetűnő, hogy az értékpapír-fogalomból mellőzésre kerül a kötelezettségvállalás kifejezése. A jogosulti oldal kizárólagosan jelenik meg a normában, amely persze nem jelenti, hogy az értékpapír megszűnne kötelezettségvállalás lenni vagy azt, hogy igényjogon¹⁴ – tehát olyan alanyi jogon, amely elsődlegesen és jellemzően másvalaki magatartására irányul, amelynek tanúsítását a jogosult követelheti – kívül más értelemben vett jog rögzítése is lehetséges lenne ilyen formában, figyelemmel arra, hogy az értékpapír kötelemekeletkeztető tény voltát kifejezi a Ptk. 6:2. §-a¹⁵, az igényjoggal szemben pedig korrelatív pozícióban szükségszerűen kötelezettség áll.

Szintén feltűnő módon, új elemként kerül rögzítésre az értékpapír-fogalomban a papíralapúság követelménye a dolog módjára létrejövő értékpapírok esetében. A módosítás szűkíti ezzel az előállítási formák körét, de észre kell venni, hogy a gyakorlatban jellemző forma meghatározásával a forgalombiztonságot is erősíti az olyan extrém formában kiállított értékpapírok lehetőségének mellőzésével, mint a téglára vagy tehénre írt váltó. A papíralapúság kikötése felfogható továbbá az értékpapír hagyományos formájának eredeti jelentéséhez igazodó megerősítésének is, miszerint annak elnevezése hozzávetőleg pontosan jelöli a megjelenését.

„B” személy címzettként történő rögzítését, a fizetés helyét és az esedékeséget, a „C” személy részére történő fizetés tényét, a váltó kiállítási napjának és helyének megjelölését, „B” személy nevét és címét, „A” személy – mint kibocsátó nevében eljáró személy – aláírását. Előbbiek alapján a létrehozott instrumentum az okirat nyelve szerinti „váltó” elnevezés feltüntetésének hiányában nem minősül váltónak, ekként a Vár. rendelkezései sem irányadóak rá, de értékpapírszerű következményekkel jár a Ptk. alapján. A birtokbavétel után „C” személy a „promissory note” elnevezésű okiratot ellenérték fejében, forgatmányozással átruházza „D” személy részére, aki bízva a váltóhoz fűzött garanciákban elfogadja azt, ekként az értékpapír ténylegesen is absztrahálódik, elvont karaktere érvényesül. „D” ezt követően be kívánja váltani a „promissory note”-ot „B” személynél, aki a képviselő hibájára ellenére az ellenérték megfizetésére köteles, habár azt váltó esetén a Vár. 8. §-a alapján visszautasíthatná azzal, hogy „A” személy vált a kötelezetté, figyelemmel arra, hogy „A” személy nem volt jogosult a képviselőben eljárni, de mivel a Vár. rendelet nem irányadó, a Ptk. szabályait kell alapul venni. Ezeknek megfelelően viszont „B” nem hivatkozhat „D”-vel szemben arra sem, hogy az okirat nem keletkezett kötelemet irányába, tekintettel a kifogáskorlátozásra, valamint az alaki legitimációs hatásra, pedig mindezt megtehetné akkor, ha a bemutatott „promissory note” nem minősülne értékpapírnak és egyszerű kötelezettségvállalási nyilatkozat maradna. Ha esetleg „B” fentiek ellenére – immár jogellenesen – nem fizetne a körülmények fényében, „D” személy a megtérítési adós „C” személyen sem követelhetné a tartozását, mivel arra a Vár. 43. §-ának rendelkezései alapján lenne lehetősége. Fentiek alapján az álképviselt „B” személy egyedül „A”-val szemben érvényesíthetne általános kártérítési igényt kereseti úton, illetve „D” személy is elsődlegesen „B”-n vagy esetlegesen álképviseléssel történő károkozás jogcímén „A”-n próbálhatná behajtani a követelést, azonban meglehet, hogy „A”-val kapcsolata egyik károsultnak sem volt és mindösszesen egy aláírás maradt utána, személye pedig azonosíthatatlan.

14 Ld. Vékás Lajos–Vörös Imre (szerk.): *Tanulmányok az új Polgári Törvénykönyvhöz*. Complex, Budapest, 2014. 2. tanulmánya: BLUTMAN László–GÖRÖG Márta: *Alapvető alanyi jogi pozíciók a Polgári Törvénykönyvben* (Jogtudományi Közlöny 2013/6.)

15 Ptk. 6:2. § (1) Kötelem keletkezhet különösen szerződésből, károkozásból, személyiségi, dologi vagy más jog megsértéséből, egyoldalú jognyilatkozatból, értékpapírból, jogalap nélküli gazdagodásból, megbízás nélküli ügyvitelből és utaló magatartásból.

A vizsgált módosítással kapcsolatban nem elhanyagolható azon körülmény sem, hogy az okirat dogmatikai meghatározása szerint egy általánosan vett bizonyítási eszköz, amely a benne foglalt jogok, tények, adatok, egyéb körülmények valódiságát bizonyítja, ekként meglehetősen tág és bizonytalan kategóriát képvisel. A pontosítás így azért is indokolt, mert logikai szempontból aggályos, hogy a dematerializált értékpapír is értelmezhető okiratként. Éppen ezért a papíralapúság feltüntetése az anyagi formában megjelenő értékpapírnak a dematerializált formától történő tényleges megkülönböztetését is szolgálja. Az okirati és dematerializált formában megjelenő kategóriák ekként történő, tehát némileg következtelen elhatárolása általánosan elterjedt a jogalkotásban és joggyakorlatban egyaránt, a Ptk. módosítása az okirati fogalmat ezért úgy pontosítja, hogy azt nem kívánja felváltani, a módosított szöveg az okirati értékpapír kifejezését a későbbiekben a „papíralapú” jelzős szerkezet nélkül is alkalmazza. Az anyagi forma megjelölése így csupán egyértelműsítésre kerül azzal, hogy nyilvánvalóvá teszi a normatétel azt, hogy okirati értékpapírforma a papíralapú okiratokat jelöli.

Az új szabály elhagyja a Tpt. által nem kezelt elektronikus jel fogalmát, és a két törvény közötti összhang jegyében a dematerializált értékpapír meghatározását a Tpt. szerinti fogalommal azonosan rögzíti. Ennek megfelelően a dematerializált értékpapír pontos jelentése a Tpt. fogalma alapján ismerhető meg részletesebben, amely szerint a dematerializált értékpapír valamely, a Tpt.-ben és külön jogszabályban meghatározott módon, elektronikus úton létrehozott, rögzített, továbbított és nyilvántartott, az értékpapír tartalmi kellékeit azonosítható módon tartalmazó adatösszesség.

Érdemes kitérni arra, hogy a tőkepiaci szabályozással való összhang megteremtése annyiban továbbra sem teljes, hogy míg a Tpt. következetesen az értékpapír-tulajdonos kifejezését alkalmazza, a Ptk. ezt kikerülve általában jogosultat említi.¹⁶ Az értékpapír jellegéből adódóan a tulajdonos persze szükségszerűen jogosult is egyben, de a dematerializált értékpapírral kapcsolatban gondot jelenthet, hogy az nem valamely jogot megtestesítő testi tárgy, hanem egy fizikai kiterjedés nélkül nyilvántartott jog, egy immateriális vagyontárgy, amelyből fakadóan arra nézve a tulajdon dologi kategóriájának használata is kérdéses lehet. A Ptk. 5:14. § (2) bek. alapján azonban a dologra vonatkozó szabályokat megfelelően alkalmazni kell az értékpapírokra is, és a rendelkezés nem tesz különbséget az előállítási módok között. A Ptk. 5:40. §-a pedig – ugyancsak előállítási módtól, megjelenési formától függetlenül – kifejezetten kimondja, hogy akire az értékpapírok átruházására vonatkozó szabályok szerint értékpapírt ruháznak át, tulajdonossá válik akkor is, ha az átruházó nem volt tulajdonos. A kódex ezzel rendezi, hogy a dematerializált értékpapír tulajdon tárgya lehet, ha materiális formájának hiányában a birtok,

legalábbis hagyományos fizikai formája nem értelmezhető rajta. Meg kell jegyezni, hogy a Ptk. 5:3. §-a alapján a birtokátruházás hangsúlya sem a fizikai állapotváltozásban van, hanem a dolog feletti tényleges hatalomnak az átengedésén, a tényleges hatalmat biztosító uralom megléte pedig már értelmezhető a dematerializált értékpapírok esetében.

A hatályos normaszöveg a jog gyakorlását és a követelés érvényesítését vagylagos, egymástól elhatárolt módon rögzíti az értékpapír meghatározásakor, amelyből a követelés szó alkalmazását elhagyja a módosítás. A követelések értékpapírba történő foglalásának kétség kívül erős történelmi megalapozottsága van az értékpapírok jelentős hitelezési funkciója miatt. Az 1959. évi Ptk. is alapvetően a pénzköveteléseket szabályozta, amely szabályanyag került a Ptk. 338/D. §-ában kiterjesztésre más típusú jogokra is. Érdemes észrevenni azonban, hogy a követelés ilyen módon történő kiemelése tartalmi többletet nem ad a fogalomhoz. Mindez természetesen nem jelenti azt, hogy a Ptk. újragondolt szabálya megszüntetné a követelést megtestesítő értékpapírok előállíthatóságát, hanem csupán a tágabb kategóriát tartja meg a pregnáns szabályozás érdekében. A Ptk. a vagyontárgy¹⁷ meghatározásánál bár a jog mellett jeleníti meg a követelést, ebből nem következik, hogy a követelés ne valamilyen jog lenne, mert ennek megengedése esetén a követelések érvényesíthetőségét kérdőjeleznénk meg. A követelés nem más, mint az igény állapotába került jog, amelynek érvényesítése adott jog gyakorlásával azonosítható. Meglátásom szerint a jogalkalmazásra káros is lehet a rész-egész viszonyban álló fogalmak egymástól elkülönített megjelenítése a köztük álló logikai kapcsolat egyértelmű rögzítése nélkül, mert megtestesítő módon felvethetik önálló, egymástól élesen elhatárolt jellegüket. Ezt a hibát az új fogalom igyekszik elkerülni.

Szintén mellőzi az új normaszöveg annak kifejezését, hogy az értékpapírban foglalt jog bizonyítása is csak az értékpapír által lehetséges. Az értékpapírból származó jogok sajátos bizonyításának kérdése az indokolás alapján nem az értékpapír fogalmához tartozik, hanem az egyik következménye az értékpapírrajjellegnek, összefüggésben az alaki legitimációs hatással. Mivel továbbá az értékpapír elválaszthatatlanul összefonódik a benne foglalt joggal, amelynek gyakorlásához kapcsolódik az értékpapírról való rendelkezés, tehát az értékpapír átruházása is, hasonlóképp elhagyásra kerül az átruházás intézménye a (3) bekezdés kontextusából.

Szükséges kitérni rá, hogy az értékpapír fogalmának újraszabályozott meghatározása esetleges olyan szándékos félreértésre is okot adhat, miszerint az értékpapír jogintézményének egyik alapvető fogalmi elemévé vált a joggyakorlás lehetősége, amelyből fakadóan, ha a joggyakorlás lehetősége sérül, az érintett instrumentum sem tekinthető a továbbiakban értékpapírnak. Fontos ezzel kapcsolatban tisztázni, hogy a Ptk. újraszabályozott 6:565. § (1) bekezdésében rögzített rendelkezés tartalma nem az, hogy az értékpapírban foglalt jog minden esetben érvényesül, hanem hogy az értékpapírban

16 A hatályos Ptk. a demat. értékpapírok alaki legitimációs hatásánál neve-síti azzal kapcsolatban a tulajdonszerzés lehetőségét, amely az új, egységes szabályozásnál is megmarad mindkét előállítási forma vonatkozásában. A részvények esetében pedig a Tpt.-hez hasonlóan következtetesen a tulajdonos kategóriáját alkalmazza a törvény a demat. részvényekre vonatkozó speciális rendelkezések esetében is, ld. Ptk. 3:221. § (2) bek., 3:254. § (3) bek. és 3:307. §.

17 A Ptk. 8:1. § (1) bekezdés 5. pontja alapján vagyontárgy: a dolog, a jog, a követelés.

foglalt jog az alapját jelentő nyilatkozatban meghatározott feltételek szerint alkalmas a kötelezett általi teljesítés kikényszerítésére, és az értékpapírban foglalt jog gyakorlásához az értékpapír mint egyoldalú jognyilatkozat szükséges és elégséges. Az értékpapír tehát kikényszeríthetőségi alapot nyújt a benne foglaltakra. Nem a jog gyakorlása határozza meg az értékpapírminőséget, hanem az értékpapírjelleg befolyásolja a jog gyakorlását.

A Ptk. 6:3. § c) pontja rendelkezik arról, hogy a kötelelem megszűnik a kötelezett halálával vagy jogutód nélküli megszűnésével, ha kötelezettsége személyesen teljesíthető szolgáltatás nyújtására irányult. Az értékpapír kötelezettjének halálával vagy megszűnésével így a biztosított jog típusától függően felmerülhet az értékpapírban foglalt kötelelem megszűnése, amely azonban nem jelenti az azt megtestesítő értékpapír ebbéli minőségének megszűnését is egyben. Az értékpapír – lényegét tekintve – egy egyoldalú kötelezettségvállalást tartalmazó jognyilatkozat, amely jogi értelemben értelmezhető és fizikai valójában is fennmarad függetlenül attól, hogy a jognyilatkozat tartalma már teljesült vagy ahhoz már további joghatások nem fűződnek.

A Ptk. újraszabályozott 6:565. § (4) és (5) bekezdésében az értékpapír fogalmához kötötten kerülnek áthelyezésre az értékpapírok egyes előállítási formáihoz kapcsolódó alapvető érvényességi korlátok, miszerint okirati értékpapírt egyedileg vagy sorozatban, bemutatóra vagy névre szólóan, dematerializált értékpapírt viszont kizárólag sorozatban, névre szóló módon lehetséges előállítani. A nyitott fogalom kapcsán leírtakra visszatekintve látni érdemes, hogy dematerializált értékpapírt kizárólag sorozatban lehet előállítani, ekként arra mindenképpen kiterjed a Tpt. hatálya. Nem fordulhat elő tehát a nyitott megközelítés lehetővé tétele okán olyan eset, amely lényegében szabályozás nélküli dematerializált értékpapír kibocsátásával jár.

A Ptk.-nak a módosítással megalkotott 6:565. § (7) bekezdése új szabályként mondja ki, hogy nem jár kötelemszünetet hatással, ha az értékpapír jogosultja válik annak kötelezettjévé. Mivel a kötelelem *confusio* kapcsán történő megszűnését követő felelősségének megítélése nem egyértelmű, a jogalkotó e szabállyal kívánja biztosítani az értékpapír-visszavásárlási megállapodások piaci gyakorlatát.

3.4. EGYÉB MÓDOSÍTÁSOK

A PTK. ÉRTÉKPAPÍRJOGI SZABÁLYAIBAN

A Ptk. újraszabályozott 6:566. § (6) bekezdése kiegészítésre kerül az ellenkező bizonyítás lehetőségével annak kapcsán, hogy a dematerializált értékpapír jogosultjának annak az értékpapírszámlának a jogosultját kell tekinteni, amelyiken az értékpapírt nyilvántartják. Ennek megfelelően hangsúlyozásra kerül azon körülmény, hogy csak ellenkező bizonyítás hiányában kell a dematerializált értékpapír jogosultjának a nyilvántartású szolgáló értékpapírszámla jogosultját – tehát az alakilag legitimált személyt – tekinteni. Előbbiek lehetőséget teremtenek megelőzni azt, hogy a dematerializált értékpapír jogosultjának változása és tényleges transzferálása közötti

időtartamban a korábbi jogosult hivatkozhatson arra, hogy az alaki legitimáció feltétlen érvényesülést kíván, és a számlajóváírásig az értékpapír felett még rendelkezhet, az abból fakadó jogokat gyakorolhatja.

A kifogáskorlátozás intézményéről szóló rendelkezésben alkalmazott személyes viszony felváltásra kerül a jogviszony kifejezésével akként, hogy az értékpapír által kötelezett személy jóhiszemű jogosulttal szemben – ha az kívül esik az értékpapír vagy az értékpapírszámla tartalmából kitűnő körülményeken – harmadik személlyel szembeni – sem fennálló, sem pedig korábban fennállt és azóta megszűnt – jogviszonyára nem hivatkozhat. Figyelemmel arra, hogy a személyes viszony nem jogi kategória, a jogviszony rögzítésével dogmatikailag egyértelműen értelmezhetővé válik, hogy az értékpapír-kötelezett milyen körülmények mellett köteles az alaki legitimáció alapján teljesíteni az értékpapír jóhiszemű jogosultja számára.

A Ptk. hatályos szabályozása alapján csak nemzetközi egyezményt kihirdető jogszabály állapíthat meg eltérő szabályokat a Ptk. Hatodik Könyv, Ötödik Részében foglalt előírásokhoz képest, amelyet azonban a Ptk. újraszabályozott 6:568. §-ában foglalt szabály bármely más jogszabály esetében megenged a jövőben. Látni kell, hogy a *lex specialis derogat legi generali*, valamint a *lex posteriori derogat legi priori* jogelvek révén törvény eddig is bármikor áttörhet a Ptk.-beli szabályozást, hiába szűkítette annak lehetőségét látszólag a norma-tétel. Azzal, hogy a Ptk. tárgybeli szabályaitól a jövőben bármilyen jogszabály – de kizárólag az – eltérhet, a kógencia megtartása mellett az új szabály egyrésztől megfelelő teret nyithat egy esetleges speciális szabályozásnak a Ptk. módosítási kényszere nélkül, másrészt pedig törvény eltérő szabályozása esetén kizárható az inkonzisztencia veszélye.

A dematerializált értékpapírok egyes speciális szabályait tartalmazó alcímből az eredeti szabályozásból kizárólag a hatályos Ptk. 6:577. § (1) bekezdésének normatételét tartja meg a jogalkotó, annak sajátos, de alapvető jellegére tekintettel. Eszerint a dematerializált értékpapír átruházásához az átruházásra irányuló szerződés vagy más jogcím, valamint az átruházó értékpapírszámlájának megterhelése és az új jogosult értékpapírszámláján a dematerializált értékpapír jóváírása szükséges. A rendelkezések egyéb tekintetben vagy összeolvadnak a materiális formára vonatkozó azonos szabályokkal (átruházást érintő további előírások, alaki legitimáció) vagy pedig a részletesebb tőkepiaci szabályozás tárgyát képezik a jövőben (dematerializált értékpapír előállításával, dematerializált értékpapírra történő átalakítással, értékpapírszámlával kapcsolatos szabályok).

A módosítás a Tpt.-vel való összhangon túl más jogszabályokkal való koherencia irányába is tesz lépést azzal, hogy a közjegyzői nemperes eljárásokról szóló törvény szerinti semmissé nyilvánítás kifejezését alkalmazza a megsemmisítés *terminus technicus*a helyett a Ptk. újraszabályozott 6:571. §-ában. A módosítással egyszerre félreérthetlenné teszi azt is, hogy jogi, nem pedig fizikai megsemmisítést takar a jogintézmény. A semmissé nyilvánítással az elveszett, megsemmisült vagy tartalmának megismerhetőségét ellehetlenítő

módon megrongálódott értékpapír elveszíti értékpapírjogi joghatásait, és a benne foglalt jogosultság az arra egyébként irányadó szabályok szerint válik érvényesíthetővé. Megjegyzem ennek kapcsán, hogy az értékpapír Ptk.-ban nem szabályozott érvénytelenítése a kötelelem megszűnésével érintett, meglévő értékpapírok fizikai jelölését jelenti a fizikai megsemmisítést megelőzően, tehát lényegesen eltérő esetben alkalmazott.

A hatályos szabályhoz képest változást jelent az is, hogy a semmisé nyilvánítás elvi lehetősége valamennyi értékpapírra kiterjeszthetésre kerül, ekként a Ptk. a jog oldaláról lehetőséget kíván teremteni azon helyzetek későbbi kezelésére is, ha az értékpapírszámlán nyilvántartott információ valamely okból azonosíthatatlanná válik, e rendelkezés gyakorlati alkalmazásához szükséges azonban ágazati részletszabályok kidolgozása.

4. ÖSSZEZÉS

A normaszövegek vizsgálata alapján az értékpapír kezelésének megközelítésével kapcsolatban arra a megállapításra juthatunk, hogy mind a hatályos Polgári Törvénykönyvben, mind annak 2017. január 1-jétől hatályos változatában a kreációs elméletből indul ki a szabályrendszer. Ezzel összhangban az értékpapír-kötelmet létrejöttek kell tekinteni az előírt alakiságokkal megtörtént kiállítás pillanatától,

de az értékpapírban foglalt kötelezettség hatályosuláshoz szükséges a reménybeli jogosult jogcímes szerzése is.

A Ptk. értékpapírjogi részét érintő módosításának legnagyobb érdeme, hogy leegyszerűsíti és ésszerűsíti az értékpapírjogi szabályanyagot, megszünteti a felesleges párhuzamosságokat, mellőzi a normatív többlettartalmat nem szolgáló részeket. A dematerializált értékpapírokat szabályozó, technikai jellegű rendelkezések nagyrészt kikerülnek a kódexből. Fontosabb változtatásként értékelhető, hogy materiális formában csak papíralapú értékpapír kiállítása lehetséges a jövőben, kimondásra kerül, hogy az értékpapír kötelezett általi megszerzése nem jár kötelemszünetítő hatással, a vonatkozó előírásoktól való eltérés lehetősége pedig bármely jogszabály számára megengedetté válik. Az értékpapír jogintézményét szabályozó alapvető rendelkezéseket változatlanul hagyja a jogalkotó, amely kapcsán lényeges, hogy azonosan elismerést nyerhetnek a speciálisan nem szabályozott, tipizálatlan értékpapírok. Érdeklődésre tarthat számot azon körülmény, hogy a kibocsátás fogalmát bár alkalmazza Ptk. és más jogszabályok, annak tartalma sem korábban, sem a módosítást követően nem nyer normatív meghatározást. A kibocsátás értelmezése így a jogelmélet és a jogalkalmazók feladata marad a későbbiekben is.

Peresztegi-Nagy Imola*

A digitális egységes piac kihívásai: online értékesített árukhoz és szolgáltatásokhoz való diszkriminációmentes hozzáférés az Európai Unióban

Megszületett az első-olvasatos megállapodás a Tanácsban a geo-blocking rendeletről

A Versenyképességi Tanács 2016. november 28-án Brüsszelben tartott ülésén a tagállamok képviselői ún. általános megközelítést fogadtak el a területi alapú tartalomkorlátozás, illetve a vevő állampolgársága, lakóhelye vagy székhelye alapján történő egyéb megkülönböztetés elleni fellépésről szóló tanácsi és európai parlamenti rendeletervezetről¹ (a továbbiakban: geo-blocking rendelet). A Tanácsban létrejött megállapodással lehetővé vált az Európai Parlamenttel folytatandó tárgyalások megkezdése azzal a céllal, hogy az együttdöntési eljárás végén megszülethessen a valamennyi tagállamban közvetlenül alkalmazandó szabályozás a rendelet által lefedett területeken.

A most létrejött megállapodás fontos mérföldkő nem csak a fogyasztók hátrányos megkülönböztetése tilalmának, mint az uniós jog egyik alapelveként tényleges érvényesülése tekintetében, hanem a kereskedők határon átnyúló kereskedelmének fokozása tekintetében is. Egy olyan gazdasági környezetben ugyanis, ahol a digitális lehetőségek potenciálisan új piacokat nyitnak meg, a létrejövő online piactérnek egyértelmű játékszabályokra van szüksége ahhoz, hogy egyrészt a fogyasztók érdekei ne sérüljenek, másrészt a kereskedők a követendő üzletpolitikájukról az őket megillető jogok és őket terhelő kötelezettségek pontos ismeretében dönt-hessenek. Különösen igaz ez annak a ténynek a tudatában, hogy míg az online vásárlás a vásárlók mindennapi életében egyre inkább teret hódít, addig a határon átnyúló online vásárlásra egyelőre inkább csak kivételes esetekben kerül sor.

A Jean-Claude Juncker vezette Európai Bizottság egyik legfontosabb prioritásaként határozta meg a digitális egységes

piac megteremtését és az előtte álló akadályok lebontását az Európai Unióban a növekedés és a munkahelyteremtés ösztönzése érdekében. Ennek megfelelően a Bizottságnak mind a 2015. május 6-án megjelent Digitális Egységes Piac Stratégiája², mind a 2015. október 28-án elfogadott Egységes Piaci Stratégiája³ az internetes termékek és szolgáltatások piacához való hozzáférést javító egyik kulcsintézkedésként nevesítette egy olyan uniós jogi aktus megalkotását, amely tiltja a területi alapú tartalomkorlátozást, illetve a vevő állampolgársága, lakóhelye vagy székhelye alapján történő egyéb megkülönböztetést, vagyis más néven a geo-blockingot. Az Európai Bizottság 2016. május 25-én tette közzé a geo-blocking rendeletet⁴.

A GEO-BLOCKING RENDELET MÖGÖTTI SZABÁLYOZÁSI CÉL, UNIÓS JOGI HÁTTÉR

A tervezett szabályozás célja, hogy az Unió belső piacán⁵ elősegítse a határokon átnyúló árukereskedelmet és szolgáltatásokhoz való hozzáférést annak megakadályozása révén, hogy a kereskedők a vevő állampolgársága, lakóhelye vagy

* Peresztegi-Nagy Imola: főosztályvezető-helyettes, Igazságügyi Minisztérium.
1 14663/16 (2016. november 21.), <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14663-2016-INIT/en/pdf> [letöltve: 2016.11.29.]

2 COM(2015) 192 végleges (2016. május 6.); <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52015DC0192&from=EN> [letöltve: 2016. 11. 29.]
3 COM(2015) 550 végleges (2016. október 28.); <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015DC0550&from=EN> [letöltve: 2016. 11. 29.]
4 COM(2016) 289 végleges (2016. május 25.); <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2016/HU/1-2016-289-HU-F2-1.PDF> [letöltve: 2016. 11. 29.]
5 HORVÁTH Zoltán-ÓDOR Bálint: *Az Európai Unió szerződéses reformja – az Unió Lisszabon után*. Budapest, HVG-ORAC, 2010. 228–240. p.

székhelye alapján közvetlen vagy közvetett megkülönböztetést alkalmazhassanak. A gyakorlatban rendelkezésre álló széleskörű adatok ugyanis azt mutatják, hogy a más tagállamokban működő kereskedőktől a vevők nem minden esetben tudnak árut vásárolni, vagy szolgáltatást igénybe venni egyenlő feltételekkel⁶. Egy 2015-ben az Európai Unió tagállamaiban végzett széles körű próbavásárlásos felmérés⁷ eredménye azt mutatta, hogy

1. az összes honlap 2%-a (amelyek egyébként a határon átnyúló összereszkedelem 7,5%-át bonyolítják le) automatikusan átirányította az érdeklődőket egy másik honlapra vagy közvetlenül blokkolta a honlapon való böngészést;
2. a honlapon történő regisztráció során az online kereskedők 27%-a blokkolta a sikeres regisztrációt egy másik tagállamból származó próbálkozás esetén;
3. az egyébként sikeresen regisztráló vevők részére az online kereskedők 32%-a megtagadta az áruszállítást/ szolgáltatásnyújtást a vevő tagállamába;
4. fizeteskor a honlapon vásárolni szándékozók 26%-a nem tudott fizetni azért, mert az adott fizetési módot nem fogadta el vagy nem ajánlotta fel a kereskedő, vagy pusztán azért, mert nem volt lehetséges bankkártyájuk adatainak a megadása;
5. a honlapok mindössze 37%-a esetén jutottak el odáig a vásárlók, hogy kártyaadataikat sikeresen rögzítsék, amellyel a vásárlást véglegesíthették.

Az Európai Unió Működéséről szóló Szerződés (a továbbiakban: EUMSZ.) 18. cikke⁸ értelmében a Szerződések alkalmazási körében – így a belső piacon is – tilos az állampolgárságon alapuló bármely, akár közvetlen, akár közvetett diszkrimináció⁹. Az Európai Unió Bíróságának állandó ítélkezési gyakorlata a diszkriminációmentesség ezen alapelvehez kapcsolódva kimondta többek között azt is, hogy az egyenlő bánásmódra vonatkozó jogszabályok megtiltják nemcsak az állampolgárságon alapuló nyílt megkülönböztetést, hanem a megkülönböztetés minden rejtett formáját is, amelyek a megkülönböztetés más ismérve alkalmazásával voltaképpen azonos eredményre vezetnek, így a tilalom nem csak az állampolgárság, hanem a lakhely szerinti eltérő bánásmódra egyaránt kiterjed¹⁰. Figyelemmel arra, hogy a vevő nem csak

fogyasztó, azaz nem csak természetes személy lehet, ugyan- ezen alapelv analógia alapján a vevőként eljáró vállalkozásokra is érvényes, amennyiben végfogyasztóként járnak el. A vevő állampolgársága, lakóhelye vagy székhelye alapján történő megkülönböztetésnek lehetnek ugyan jogszerű indokai¹¹, azonban a gyakorlati tapasztalatok azt mutatták, hogy a megkülönböztető bánásmód egy része a tevékenység jellegével és az igénybevétel körülményeivel közvetlenül összefüggő, tárgyilagos mérlegelés alapján ésszerűen indokolt eltérő feltételek meglétének hiányában mégsem indokolható, vagyis a diszkriminációmentességre vonatkozó alapelvbe ütközőnek tekintendő.

A 2006-ban elfogadott és 2009-től alkalmazandó belső piaci szolgáltatásokról szóló 2006/123/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv¹² (a továbbiakban: szolgáltatási irányelv) 20. cikk (2) bekezdése az elsődleges jogi szabályozás mellett horizontális jelleggel a másodlagos jogban már ma is tiltja, hogy az általános szerződési feltételek tartalmazzanak az igénybevevők tekintetében állampolgárságon vagy lakóhelyen alapuló megkülönböztetést (kivéve objektív kritériumok fennállta esetén)¹³. Ennek ellenére az eddigi jogalkalmazási gyakorlat azt mutatta, hogy az eseti mérlegelési lehetőség nem alkalmas a megkülönböztetés hatékony kezelésére, nagyfokú jogbizonytalansághoz vezet mind a szolgáltatást igénybe vevők, mind a vállalkozások körében, tekintettel arra, hogy nem biztosítja egyértelműen, hogy az eltérő bánásmód mikor tekinthető indokoltnak és mikor minősül már indokolatlannak.

A geo-blocking rendelet abban lép tovább a jelenlegi szabályozási kerethez képest, hogy *taxatív módon* meghatározza azon esetköröket, amelyek tekintetében *nem indokolható*¹⁴ a vevő állampolgársága, lakóhelye vagy székhelye alapján történő megkülönböztetés olyan online kereskedői gyakorlatok esetén,

6 A GfK Belgium PS által 2015-ben végzett próbavásárlásos felmérés kimutatta, hogy a határokon átnyúló vásárlási kísérleteknek csak alig több mint egyharmada (37%) volt sikeres, SWD(2016) 173 végleges, 108.; <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016SC0173&from=EN> [letöltve: 2016. 11. 29.]

7 Ld. előző lábjegyzet.

8 HL [2012] C 326., 2012.10.26., 56. p. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=HU> [letöltve: 2016. 11. 29.]

9 KIRÁLY Miklós: *A diszkrimináció tilalma az Európai Bíróság joggyakorlatában*. Budapest, Akadémia Kiadó, 1998. 67. p.

10 Ld. C-103/08. sz., *Gottwald* ügyben 2009. október 1-jén hozott ítélet 27. és 28. pontját; ld. továbbá a C-29/95. sz., *Pastoors és Trans-Cap* ügyben 1997. január 23-án hozott ítélet [EBHT 1997., I-285.] 16. pontját és a C-224/00. sz., *Bizottság kontra Olaszország* ügyben 2002. március 19-én hozott ítélet [EBHT 2002., I-2965.] 15. pontját, valamint a C-28/04. sz., *Tod's és Tod's France* ügyben 2005. június 30-án hozott ítélet [EBHT 2005., I-5781.] 19. pontját.

11 Pl. adott távolság miatt ténylegesen felmerülő többletköltségek, a szolgáltatásnyújtás technikai jellemzői, eltérő piaci feltételek, pl. a szezonális jelleg miatt magasabb vagy alacsonyabb kereslet, a tagállamonként eltérő szabadságos idősorozatok, a konkurencia eltérő árképzése, vagy a letelepedés helye szerinti tagállamtól eltérő szabályokhoz kapcsolódó szélsőséges kockázatok, a fogyasztóvédelmi jogszabályok közötti eltérések, eltérő áfa-szabályok, a határokon átnyúló szállítási csatornák korlátozott kapacitása stb.

12 HL [2006] L 376., 2006. 12. 27., 36–68. p.; <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:376:0036:0068:HU:PDF> [letöltve: 2016. 11. 29.]

13 A szolgáltatási irányelv ezen 20. cikk (2) bekezdését a szolgáltatási tevékenység megkezdésének és folytatásának általános szabályairól szóló 2009. évi LXXVI. törvény 11. §-a ültette át a magyar jogba, részletesen szabályozva a tilalmat. Eszerint:
„11. § (1) A szolgáltatási tevékenység keretében nyújtott szolgáltatások igénybevétele tekintetében tilos bármilyen, az igénybe vevő állampolgársága, lakóhelye vagy székhelye szerinti megkülönböztetés, ide nem értve a szolgáltatás jellegével és az igénybevétel körülményeivel közvetlenül összefüggő, tárgyilagos mérlegelés szerint ésszerűen indokolt eltérő feltételeket.

(2) Semmis a szolgáltató által alkalmazott, a szolgáltatás igénybevételére vonatkozó olyan általános szerződési feltétel, amely az (1) bekezdés szerinti megkülönböztetést valósít meg.”

14 Siofra O'LEARY, José M. FERNANDEZ-MARTIN: *Judicially-Created Exceptions to the Free Provision of Services*. In: Mads ANDENAS, Wulf-Henning ROTH (szerk): *Services and Free Movement in EU Law*. Oxford, University Press, 2004. 163–195. p.

amely egy más tagállamban letelepedett kereskedő honlapjához való hozzáférés, illetve online értékesített árukhoz/szolgáltatásokhoz való hozzáférés korlátozását eredményezik, továbbá, amelyek pusztán a vevők földrajzi elhelyezkedése¹⁵ okán automatikusan indokolatlan feltételeket írnak elő. Ezekben az esetekben a tevékenység jellegével és az igénybevétel körülményeivel közvetlenül összefüggő, tárgyilagos mérlegelés szerint ésszerűen indokolt eltérő feltételek hiányoznak, ugyanis a helyi és a más tagállamból származó vevő hasonló, illetve azonos helyzetben van, ami a diszkriminációmentességre vonatkozó uniós alapvető szabályozásából adódóan nem alapozhat meg jogszerűen eltérő bánásmódot. Vagyis ezen esetekben a megkülönböztetés nem mérlegelés tárgya, és mint ilyen a rendelet erejénél fogva tilos. Ez biztosítja nem csak a vevők, hanem a vállalkozások számára is a megfelelő jogbiztonságot, a végrehajtás tekintetében pedig a megfelelő kikényszeríthetőséget.

A geo-blocking rendelet ezzel együtt mögöttes szabályként érintetlenül hagyja a szolgáltatási irányelv jelenlegi szabályozását, vagyis mindazokban az esetekben, amelyekben a rendelettervezet nem tartalmaz speciális rendelkezéseket, a szolgáltatási irányelv 20. cikk (2) bekezdése *lex generalis*-ként továbbra is alkalmazandó.

A JOGOK ÉS KÖTELEZETTSÉGEK CÍMZETTJEI – A GEO-BLOCKING RENDELET HATÁLYA

Előjáróban ki kell emelni, hogy uniós szintű szabályozás lévén a geo-blocking rendelet a tisztán belföldi élethelyzetekre nem alkalmazandó, azaz szükség van egy tagállamokon átnyúló elemre ahhoz, hogy a rendelkezések érvényesülhessenek. Ilyen lehet például, amikor az online vásárlás során a kereskedő és a fogyasztó eltérő tagállamban van, a szolgáltatás igénybevételére a fogyasztó tagállamától eltérő tagállamban kerül sor, vagy a kereskedő székhelyétől eltérő tagállam polgára fizet a kereskedő honlapján elérhető termékért/szolgáltatásért. A rendeletben foglalt jogok és kötelezettségek tekintetében továbbá fontos rögzíteni, hogy pontosan milyen tevékenységekre (nem) terjed ki a szabályozás hatálya. A tervezet tárgyi hatálya a szolgáltatási irányelv hatályához igazodik¹⁶, vagyis

15 Ez tipikusan a vevő által használt IP cím, postai vagy szállítási címek, hitel- vagy bankkártya adatok alapján azonosítható be.

16 A szolgáltatási irányelv – így a geo-blocking rendelet – hatálya nem terjed az alábbi szolgáltatásokra: pénzügyi szolgáltatások, úgymint banki, hitelezési, biztosítási és viszontbiztosítási, foglalkozási vagy magánnyugdíj-, értékpapír-, befektetési alapokkal kapcsolatos, fizetési és befektetési tanácsadás jellegű szolgáltatások; elektronikus hírközlési szolgáltatások és hírközlő hálózatok, valamint a kapcsolódó létesítmények és szolgáltatások; közlekedés terén nyújtott szolgáltatások (pl. városi közlekedés, taxik, betegszállító járművek, kikötői szolgáltatások); munkaerő-kölcsönzők szolgáltatásai; egészségügyi szolgáltatások (beleértve gyógyszerértékesítést is); audiovizuális szolgáltatások, beleértve a mozgóképfényképezési szolgáltatásokat, valamint a rádiós műsorszórást is; szerencsejátékok, amelyek pénzügyi téttel rendelkező téttekkel járnak, beleértve a sorolások játékokat, a játékkaszinókban folytatott szerencsejátékokat és a fogadási ügyleteket; közhatalom gyakorlásához kapcsolódó szolgáltatások; egyes szociális szolgáltatások (a szociális lakhatás, gyermekgondozás,

nem esnek a hatálya alá többek között az audiovizuális szolgáltatások, ideértve azokat a szolgáltatásokat is, amelyek fő jellemzője a sportesemények közvetítéséhez való hozzáférés biztosítása, és amelyek nyújtása kizárólagos területi engedélyek alapján történik. De ugyanígy nem esnek a hatálya alá a lakossági pénzügyi szolgáltatások, ideértve a pénzforgalmi szolgáltatásokat, valamint a közlekedési szolgáltatásokat. Az elektronikusan nyújtott szolgáltatások tekintetében a tervezet hatálya alá esnek (1) egyrészt az elektronikusan nyújtott nem audiovizuális szolgáltatások a szerzői jogi védelem alá tartozó művek vagy egyéb védett tartalmak kivételével (ilyen például felhőalapú szolgáltatás, adattárolási szolgáltatás, weboldaltárhely-szolgáltatás vagy tűzfalszolgáltatás); (2) másrészt az elektronikusan nyújtott nem audiovizuális szolgáltatások még akkor is, ha azok a szerzői jogi védelem alá tartozó művek vagy egyéb védett tartalmak (például e-könyv vagy online zene), utóbbi esetben azonban azzal a korlátozással, hogy a rendeletben előírt egyenlő bánásmód elve (pl. az árazás vagy kézbesítés tekintetében) nem érvényesül, annak alkalmazása egy későbbi felülvizsgálat függvénye lesz. Mindazonáltal ezen szolgáltatások esetén is alkalmazni kell a rendeletben előírt egyéb kötelezettségeket, így különösen az online interfészekhez való hozzáférés korlátozásának tilalmát, a fizetéssel kapcsolatos okokból történő megkülönböztetés tilalmát, illetve a transzparenciát célzó rendelkezéseit.

A rendelet területi hatálya az Unión belüli vásárlásra, vagy Unión belüli szolgáltatás igénybevételére terjed ki. Ennélfogva a kereskedő lehet olyan személy is, aki vagy amely nem az Unióban telepedett le. Ez a megközelítés nem rendszeridegen az uniós jogban: ugyanezt az elvet követi többek között a fogyasztók jogairól szóló 2011/83/EU irányelv¹⁷, illetve a belső piaci pénzforgalmi szolgáltatásokról szóló 2015/2366/EU irányelv¹⁸ is.

Végül a személyi hatályt illetően a szabályozás két alanyi kört érint, egyrészt a vevőt, másrészt a kereskedőt. Előbbi esetben – illeszkedve az érvényes és alkalmazandó uniós fogalomrendszerhez – a vevő lehet természetes személy (=fogyasztó: olyan természetes személy, aki a rendelet hatálya alá tartozó szerződések keretében nem kereskedelmi, üzleti, kézműipari vagy szakmai célból jár el) és lehet egy vállalkozás is, abban az esetben, ha nem viszonteladási céllal vásárol árut vagy vesz igénybe szolgáltatást az Unión belül. A rendelet személyi hatálya azon vevőre terjed ki, aki vagy amely valamely tagállam állampolgára vagy valamely tagállamban lakóhellyel vagy székhellyel rendelkezik.

a családtagtámogatás és a tartósan vagy ideiglenesen rászoruló személyek támogatása terén nyújtott szociális szolgáltatások, amelyeket az állam vagy az állam által megbízott szolgáltató vagy az állam által ilyenként elismert jótékonyági intézmény nyújt); magán biztonsági szolgáltatások; közjegyzők és bírósági végrehajtók által nyújtott szolgáltatások; adózás.

17 <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:32011L0083&qid=1467101308426&from=EN> [letöltve: 2016. 11. 29.]

18 <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:32015L2366&from=EN> [letöltve: 2016. 11. 29.]

A DISZKRIMINÁCIÓ TILALMÁNAK TARTALMA – A GEO-BLOCKING RENDELET ÁLTAL LEFEDETT ESETKÖRÖK

Mivel a geo-blocking rendelet taxatív módon meghatározza azon esetköröket, amelyek tekintetében nem indokolható a vevő állampolgársága, lakóhelye vagy székhelye alapján történő megkülönböztetése, ezekben az esetekben alkalmazott esetleges megkülönböztetés külön vizsgálat nélkül is indokatlannak minősül.

1. ONLINE FELÜLETHEZ VALÓ HOZZÁFÉRÉS BIZTOSÍTÁSÁNAK KÖTELEZETTSÉGE, ÁTIRÁNYÍTÁSI LEHETŐSÉG CSAK BELEEGYEZÉSSEL

A rendelet értelmében nem tiltható meg, illetve nem korlátozható a vevők hozzáférése online interfészeikhez a vevő állampolgársága, lakóhelye vagy székhelye alapján, illetve ugyanezen okokból a kereskedő nem irányíthatja át a vevőt online interfésze egy másik verziójára a vevő kifejezett hozzájárulása nélkül. Vagyis abban az esetben, ha egy potenciális magyar vevő például a német székhelyű kereskedő, a német vásárlókat megcélzó honlapot kívánja felkeresni és arról kíván vásárolni, a kereskedő – amennyiben rendelkezik egyébként a magyar vevőket megcélzó honlappal is – csak abban az esetben irányíthatja át a másik honlapjára, ha ő ehhez hozzájárul. Ebben az esetben is biztosítani kell részére, hogy bármikor visszatérhessen a német honlapra és onnan vásároljon.

A kereskedőkre vonatkozó ezen kötelezettség tekintetében a szabályozás mentesítést ad abban az esetben, ha a hozzáférés letiltása, korlátozása vagy az átirányítás az uniós jogszabályokban foglalt követelménynek vagy valamely, a tagállami jogszabályokban foglalt, az uniós joggal összhangban lévő követelménynek való megfelelés biztosítása miatt szükséges (például valamely szerzői jogi tartalom miatt korlátozott lehet az ahhoz való hozzáférés egy másik tagállamban).

2. ÁRUKHOZ/SZOLGÁLTATÁSOKHOZ VALÓ HOZZÁFÉRÉS AZONOS FELTÉTELEKKEL TÖRTÉNŐ BIZTOSÍTÁSA

A rendelet ebben a körben három külön esetet határoz meg, ahol a kereskedőnek egyenlő bánásmódot kell biztosítania, ez a kötelezettsége az általános hozzáférési feltételekhez kapcsolódik, amely fogalmat a tervezet 2. cikk d) pontja definiálja¹⁹. Ebből következik, hogy az egyedi szerződési feltételekre a rendelet hatálya nem terjed ki.

¹⁹ „(d) általános hozzáférési feltételek: valamennyi feltétel és egyéb információ – ideértve az értékesítési árakat –, amelyek szabályozzák a vevők hozzáféréseit a kereskedő által értékesítésre kínált árukhoz és szolgáltatásokhoz, és amelyek meghatározása, alkalmazása és a nagyközönség számára elérhetővé tétele az érintett kereskedő által vagy nevében történik,

önmagában a szabályozás nem zárja ki, hogy a kereskedő több honlapot tartson fenn, amelyek tekintetében külön-külön határozza meg az általános szerződési feltételeket. Ez nem zárja ki azt sem, hogy például egy másik tagállam piacára irányítva a tevékenységét abban a relációban eltérő árképzéssel éljen és figyelemmel legyen az adott piac vásárlóerejére, egyéb helyi körülményekre (pl. szabadságolások miatti kereslet, szezonális termékekkel kapcsolatos árképzés stb.), illetve dinamikus árképzést alkalmazzon. A vevő állampolgárságán, lakóhelyén vagy székhelyén alapuló eltérő bánásmód tilalma az alább ismertetett 3 esetkörben tehát csak az ugyanazon általános szerződési feltételek tekintetében értelmezhető.

A kötelezettség (illetve a vevő részéről a jogosultság) arra terjed ki, hogy amennyiben a vevő megtalálja valamelyik honlapon a kívánt (adott esetben kedvezőbb árú) terméket vagy szolgáltatást, akkor ahhoz ugyanolyan feltételekkel férhessen hozzá, mint a többi vevő, függetlenül állampolgárságától, lakóhelyétől vagy székhelyétől.

Az árukhoz/szolgáltatásokhoz való hozzáférés egyenlő feltételekkel történő biztosítása alól a rendelet felmentést ad abban az esetben, amikor az uniós jogban vagy a tagállami jogban meghatározott, az uniós jognak megfelelő követelmény megtiltja a kereskedőnek, hogy bizonyos vevők vagy bizonyos területeken tartózkodó vevők részére árut adjon el vagy szolgáltatást nyújtson.

2.1. EGYENLŐ BÁNÁSMÓD BIZTOSÍTÁSA ÁRU ÉRTÉKESÍTÉSE SORÁN, AMIKOR AZ ÁRU ÁTVÉTELÉRE EGY, AZ ÁLTALÁNOS SZERZŐDÉSI FELTÉTELLEN MEGHATÁROZOTT HELYEN KERÜL SOR

Ebben az esetkörben a vevő részére határokon átnyúló szállításra csak akkor kerül sor, amennyiben azt az általános szerződési feltételek alapján a kereskedő egyébként is vállalja. Adott esetben tehát a vevő az, aki a kereskedő által biztosított szállítási helyeken átveszi a terméket (pl. pick-up ponton). Vagyis amennyiben például egy svéd lakberendezési termékeket forgalmazó cég honlapján szereplő szállítási feltételek között szerepel, hogy a kereskedő a terméket egy Svédországban a vevő által megadott címre, vagy egy Svédországban megjelölt pick-up pontra szállítja, továbbá a kereskedő azt is vállalja, hogy a szomszédos Finnországba is szállít, akkor az egyébként észak-lakóhellyel rendelkező megrendelő által megjelölt finnországi címre történő szállítást sem tagadhatja meg a kereskedő.

2.2. EGYENLŐ BÁNÁSMÓD BIZTOSÍTÁSA ELEKTRONIKUSAN NYÚJTOTT SZOLGÁLTATÁSOK ESETÉN, A SZERZŐI JOGI VÉDELEM ALÁ TARTOZÓ MŰVEK VAGY EGYÉB VÉDETT TARTALMAK KIVÉTELÉVEL

Az egyenlő bánásmód ebben az élethelyzetben feltételezi azt, hogy a kereskedő önmagában arra a tényre alapozva, hogy

és amelyek a kereskedő és a vevő között egyedileg megtárgyalt szerződés hiányában érvényesek;”

a vevő egy másik tagállam polgára, vagy egy másik tagállamban rendelkezik lakóhellyel vagy székhellyel, jogszerűen nem tagadhatja meg a szolgáltatásnyújtást, tekintettel arra, hogy az elektronikus teljesítés ténye önmagában nem alapozza meg az eltérő bánásmód létjogosultságát, mivel a teljesítés pontosan ugyanúgy történik, akármelyik tagállam polgáráról van szó, illetve akármelyik tagállamban is lakik vagy rendelkezik székhellyel a vevő. Ahogy korábban szó volt róla, az egyenlő bánásmóddhoz való jog az elektronikusan nyújtott nem audiovizuális szolgáltatások közül a szerzői jogi védelem alá tartozó művek vagy egyéb védett tartalmak tekintetében (ilyen például az e-könyv vagy online zene) egyelőre még nem érvényesülne, az további felülvizsgálat függvénye lesz.

2.3. EGYENLŐ BÁNÁSMÓD BIZTOSÍTÁSA OLYAN SZOLGÁLTATÁSNYÚJTÁS ESETÉN, AMIKOR ARRÁ NEM A VEVŐ ÁLLAMPOLGÁRSÁGA, LAKÓHELYE VAGY SZÉKHELYE SZERINTI TAGÁLLAMBAN KERÜL SOR, HANEM OLYAN FIZIKAI HELYEN TÖRTÉNIK, Ahol a KERESKEDŐ MŰKÖDIK

Tipikusan ez a helyzet például egy másik tagállamban történő autókölcsönzés esetén: amikor Magyarországról a vevő spanyolországi nyaralásához felkeresi a spanyol autókölcsönző cég honlapját és arról rendeli meg a szolgáltatást, ez nem alapozhatja meg a kereskedő eltérő árképzését. Hangsúlyozni kell, hogy a kötelezettség nem zárja ki, hogy a kereskedő továbbra is szabadon döntsön arról, hogy tevékenységét mely tagállamokba kívánja irányítani, vagyis például ha Magyarországra is irányítja azt egy magyarországi vevőknek dedikált honlappal, ebben a relációban a honlap eltérő általános szerződési feltételeket határozhat meg a spanyol(ajkú) célközönséget megcélzó honlapjához képest és élhet az eltérő árképzés lehetőségével (ld. például az árképzés kialakítása tekintetében az eltérő nyaralási időszakok figyelembevételét).

3. EGYENLŐ BÁNÁSMÓD FIZETÉS ESETÉN

Számos esetben tapasztalhattuk magunk is, hogy a határon átnyúló online vásárlások – még ha el is jutunk a vásárlási szakaszba – a fizetéssel összefüggő okok miatt meghiúsulnak. Azokban az esetekben is, amikor a vevő eljut a vásárlási fázisba, a honlapok sok esetben nem teszik lehetővé a fizetést, vagy nem lehetséges érvényesen rögzíteni a bankkártya adatokat.

A geo-blocking rendelet az elektronikus tranzakciók tekintetében rögzíti, hogy az elektronikus tranzakciók során a kereskedők nem alkalmazhatnak eltérő fizetési feltételeket a vevő állampolgárságával, lakóhelyével vagy székhelyével, a fizetési számla számlavezetési helyével, a pénzforgalmi szolgáltató székhelyével vagy a fizetési eszköz Unión belüli kibocsátásának helyével kapcsolatos okok miatt.

Önmagában a geo-blocking rendeletben foglalt rendelkezések alkalmazása nem jelenti azt, hogy a kereskedők kötelesek lennének bármely nemzeti bankkártyával történő fizetés,

bármely fizetési mód elfogadására; a kereskedők szabadon dönthetnek arról, hogy milyen fizetési módokat kívánnak elfogadni, beleértve a fizetéseszköz-márkákat is. Azonban amennyiben elfogadnak egy meghatározott fizetési módot a fizetési kötelezettség teljesítéséhez, akkor valamennyi vevő tekintetében el kell fogadniuk függetlenül a vevő állampolgárságától, lakóhelyétől vagy székhelyétől, a fizetési számla számlavezetési helyétől, a pénzforgalmi szolgáltató székhelyétől vagy a fizetési eszköz Unión belüli kibocsátásának helyével kapcsolatos októl.

A KERESKEDŐ SZERZŐDÉSI SZABADSÁGA

Az új szabályozás összességében tiszteletben tartja a szerződési szabadság elvét. A kereskedők továbbra is szabadon eldönthetik, hogy milyen növekedési stratégiát követnek és milyen mértékig fejtik ki működésüket az egységes piacon, ebbe a tervezet nem avatkozik bele. A tervezet nem eredményezi azt, hogy – akár a korábban követett gyakorlatuk ellenére – a kereskedők kénytelenek legyenek áruikat, szolgáltatásukat az egységes piac valamennyi szereplője számára értékesíteni. A tervezet általánosságban nem ír elő eladási kötelezettséget²⁰, kizárólag egyértelművé teszi, hogy az ugyanolyan, vagy összehasonlítható helyzetben lévő vevők tekintetében tilos a vevők állampolgárságán, lakóhelyén vagy székhelyén alapuló eltérő bánásmód, amely tilalom az elsődleges jogon és annak az Európai Unió Bírósága általi jogértelmezésén alapszik.

Az Európai Unió Alapjogi Chartája²¹ rögzíti a vállalkozás szabadságának elvét (16. cikk) és a tulajdonhoz való jogot (17. cikk)²², amelyek mindazonáltal nem abszolút jogok. A Charta 52. cikk (1) bekezdése értelmében meghatározott esetekben lehetőség van ezen jogok korlátozására e jogok lényeges tartalmának tiszteletben tartásával és az arányosság elvére figyelemmel, vagyis korlátozásokra csak akkor és annyiban kerülhet sor, ha és amennyiben az elengedhetetlen és ténylegesen az Unió által elismert általános érdekű célkitűzéseket vagy mások jogainak és szabadságainak védelmét szolgálja²³. A rendelet általános célkitűzése az EU belső piacának megvalósítása és az azonos helyzetben lévő európai fogyasztók tekintetében az azonos bánásmód biztosítása taxatív megfogalmazott, jól körülhatárolt körben. Ennek fényében a tervezetben foglalt kötelezettségek kereskedők általi betartása csak nagyon csekély mértékben tekinthető a vállalkozás szabadsága és a tulajdonhoz való jog korlátozásának²⁴, ennél fogva

20 Ld. különösen a 2.1. pontban említett esetkört, amely nem köti a kereskedőt abban, hogy milyen keretek között vállalja a termék kiszállítását, vagyis a kereskedő továbbra is szabadon határozhatja meg a szállítási módokat.

21 <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:12012P/TXT&from=HU> [letöltve: 2016. 11. 29.]

22 Paul CRAIG–Grainne DE BURCA: *EU Law*, Oxford, University Press, 2008. 414. p.

23 CRAIG–DE BURCA i. m. 415. p.

24 Ld. a 2.2. pontban; az elektronikus teljesítés ténye önmagában nem alapozza meg az eltérő bánásmód létjogosultságát, mivel a teljesítés pontosan ugyanúgy történik, akármelyik tagállam polgáráról van szó, illetve akármelyik tagállamban is lakik vagy rendelkezik székhellyel a vevő.

aránytalan terhet sem rónak rájuk az általános célkitűzésre figyelemmel.

NEMZETKÖZI MAGÁNJOGI KÉRDÉSEK

Kiemelt jelentőséggel bír annak rögzítése, hogy az áru átvételét, illetve a szolgáltatás igénybevételét követően felmerülő esetleges jogvita esetén mely tagállam joga az irányadó, illetve mely tagállam joghatósága érvényesül. Ez végső fokon a kereskedő által követendő üzletpolitikának is a sarkalatos eleme, tekintettel arra, hogy amennyiben úgy dönt, hogy tevékenységét kiterjeszti egy másik, a fogyasztó szokásos tartózkodási helye szerinti tagállamba, akkor számolnia kell azzal is, hogy a fogyasztó tagállamának joga lesz irányadó. A geo-blocking rendelet *expressis verbis* rögzíti, hogy a szabályozás nem érinti az igazságügyi együttműködést szabályozó uniós joganyagot, és önmagában a rendeletnek való megfelelés nem jelenti azt, hogy a kereskedő tevékenységét valamely tagállamra irányítja, olyan tagállamra, amely tagállamban a vevő szokásos tartózkodási hellyel vagy lakóhellyel rendelkezik. Erre tekintettel a rendelet változatlanul hagyja azt az igazságügyi együttműködési keretrendszer, amelyet a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló 1215/2012/EU rendelet²⁵ (a továbbiakban: Brüsszel I rendelet), valamint a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról szóló 593/2008/EK rendelet²⁶ (a továbbiakban: Róma I rendelet) fémjelez.

Mind a Brüsszel I rendelet, mind Róma I rendelet szabályozási rendszerében a fogyasztó, mint gyengébb fél külön védelmet kap, amelynek megfelelően a lakóhelye szerinti tagállamban perelhet és ő csak ott perelhető [Brüsszel I rendelet 18. cikk], illetve a jogviszonyokra a szokásos tartózkodási helye szerinti ország joga lesz irányadó [Róma I rendelet 6. cikk]. E védelmi jellegű szabályok azonban csak akkor alkalmazandóak, amennyiben a kereskedő a fogyasztó lakóhelye, szokásos tartózkodási helye szerinti országban végzi tevékenységét vagy oda irányítja [Brüsszel I rendelet 17. cikk (1) bekezdés c) pont, Róma I rendelet 6. cikk (1) bekezdés a) és b) pont]. A szabályozás tehát annyiban egyensúlyt állít fel, hogy amennyiben a fogyasztó maga megy el, vagy fordul a másik tagállamban lévő kereskedőhöz áru vásárlása vagy szolgáltatás igénybevétele céljával, akkor a kereskedőnek ne kelljen a fogyasztó tagállamában való perlés kockázatának viselésére, illetve a fogyasztó országa szerinti jog alkalmazására kényszerülnie. A fenti szabályozási keretrendszerben tehát az a körülmény, hogy egy kereskedő melyik tagállamban kívánja tevékenységét végezni, mely tagállam(ok) fogyasztói felé teszi elérhetővé áruit, illetve szolgáltatásait, alapvető jelentőségű.

Pusztán az a tény, hogy egy kereskedő a geo-blocking rendeletben foglaltaknak megfelelően jár el, a rendeletben foglalt,

a kereskedőkkel szemben támasztott kötelezettségek teljesíti, nem tekintendő arra utaló jelnek, hogy emiatt tevékenységét a vevő tagállamára irányítja. Annak elkerülése érdekében, hogy a rendeletben foglalt, a kereskedőkkel szemben támasztott kötelezettségek teljesítése semmiképpen se eredményezhesse a nemzetközi magánjogi szabályozásban fellelhető egyensúly felborítását a kereskedő rovására, a rendelet *expressis verbis* szabályozza, hogy a rendeletnek való megfelelés nem jelenti azt, hogy a kereskedő olyan tagállamra irányítja tevékenységét, amely tagállamban a vevő a Róma I rendelet 6. cikke (1) bekezdése b) pontjának értelmében és a Brüsszel I rendelet 17. cikke (1) bekezdése c) pontjának értelmében vett szokásos tartózkodási hellyel vagy lakóhellyel rendelkezik.

A fentiekre tekintettel a geo-blocking rendelet nem változtat azon, hogy továbbra is eseti alapon kell megvizsgálni fogyasztói szerződések esetén, hogy a kereskedő folytat-e kereskedelmi vagy szakmai tevékenységet ott, ahol a fogyasztó szokásos tartózkodási helye van, illetve irányul-e a tevékenysége oda, hiszen amennyiben igen, akkor (ahogy eddig is) a fogyasztó joga érvényesül, de ha nem (szintén, ahogy eddig is), akkor a kereskedőé.

A fent ismertetett esetkör a B2C relációban érvényesül (fogyasztói szerződések), figyelemmel arra, hogy mind a Róma I, mind a Brüsszel I rendelet fent idézett keretrendszere a fogyasztót, mint gyengébb felet védi. B2B viszonylatban az *aquis* eleve nem érvényesíti a vevő, mint gyengébb fél kiemelt védelmét, ennél fogva az alkalmazandó jog tekintetében pl. az eladó szokás tartózkodási helye (adásvételi szerződés esetén), illetve a szolgáltatást nyújtó fél szokásos tartózkodási helye (szolgáltatási szerződés esetén), továbbá a joghatóság tekintetében az ingó dolog leszállítási helye (vagy ahol le kellett volna szállítani), illetve szolgáltatás esetén a szolgáltatásnyújtás helye (vagy ahol szolgáltatni kellett volna) az irányadó.

VERSENYJOGI KÉRDÉSEK

A honlapokon keresztül zajló e-kereskedelem az uniós versenyjogi terminológia értelmében ún. passzív értékesítést jelent, ezért szükséges a fennálló versenyjogi *acquis*-val való kapcsolat szabályozása is. Passzív értékesítésnek minősül az egyedi vevőtől felszólítás nélkül érkező kérésre adott válasz, ideértve az áruk leszállítását, illetve a szolgáltatások nyújtását az ilyen vevők részére.²⁷

Az általános megközelítés keretében elfogadott szöveg értelmében az uniós joggal összhangban nem álló, a passzív értékesítést korlátozó megállapodások semmisek, mindazonáltal a hatályos versenyjogi *acquis*-val való összhangjuk esetén azok alkalmazása kizárja a geo-blocking rendeletben foglalt egyenlő bánásmódra vonatkozó kötelezettség teljesítését.

25 <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:32012R1215&qid=1467122108991&from=EN> [letöltve: 2016. 11. 29.]

26 <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:32008R0593&qid=1467122265522&from=EN> [letöltve: 2016. 11. 29.]

27 Ld. a Bizottság vertikális korlátozásokról szóló iránymutatásának (51) pontját, SEC(2010) 411 végleges; <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=URISERV:cc0007&from=HU> [letöltve: 2016. 11. 29.]

Az EUMSZ. 101. cikk (1) bekezdése főszabályként tiltja az olyan megállapodásokat, amelyek hatással lehetnek az Európai Unió tagállamai közötti kereskedelemre, és amelyek megakadályozzák, korlátozzák, illetve torzítják a versenyt. Azok a megállapodások azonban, amelyek megfelelő mértékű, a versenyellenes hatásokat ellensúlyozó előnyökkel járnak, az EUMSZ. 101. cikk (3) bekezdése értelmében mentességet élveznek ez alól a tilalom alól. Az Európai Unió működéséről szóló szerződés 101. cikke (3) bekezdésének vertikális megállapodások és összehangolt magatartások csoportjaira történő alkalmazásáról 330/2010/EU bizottsági rendelet²⁸ (a továbbiakban: 330/2010/EU rendelet) ugyan csoportmentességgel alkalmazhatatlannak nyilvánítja az EUMSZ. 101. cikkének (1) bekezdésében meghatározott tilalmat azokra a vertikális megállapodásokra, amelyek teljesítenek meghatározott követelményeket, azonban a passzív értékesítést korlátozó megállapodásoknak mégis lehetnek olyan esetei, amelyek nem szükségszerűen esnek a versenyjogi tilalom alá²⁹.

A Bizottság 2010-ben elfogadott vertikális korlátozásokról szóló iránymutatása³⁰ a különösen súlyos értékesítési korlátozások tekintetében aláhúzza, hogy kivételes esetben ezek objektíve szükségesek lehetnek meghatározott típusú vagy jellegű megállapodások esetén, és így a 101. cikk (1) bekezdésben foglalt tilalom nem vonatkozik rájuk. Ilyen eset lehet, ha egy új márkát elsőként értékesítő, vagy meglévő márkát új piacon elsőként értékesítő (ezáltal az érintett piacon valódi piacra lépést megvalósító) forgalmazó jelentős beruházásra kényszerül ott, ahol korábban nem volt kereslet általában az adott terméktípus, vagy az adott terméktípus adott gyártó által előállított változata iránt. Az ilyen kiadások gyakran nem térülnek meg, és ilyen körülmények között fennállhat az a helyzet, hogy a forgalmazó nem köt forgalmazási szerződést anélkül, hogy a más forgalmazók által az ő területén történő vagy ügyfélcsoportjait célzó (aktív és) passzív értékesítésekkel szemben bizonyos időtartamra ne legyen védve [lásd (61) pont].

A fentiekre tekintettel a ma hatályos *acquis* alapján lehetnek tehát versenyjogi szempontból nem kifogásolt, a passzív

értékesítést korlátozó megállapodások, ezek fennállása esetén a kereskedőt nem kötik a geo-blocking rendeletben foglalt kötelezettségek.

A GEO-BLOCKING RENDELET TOVÁBBI SORSA, HATÁLYBALÉPÉSÉNEK LEHETSÉGES IDŐPONTJA

A geo-blocking rendeletet a Tanács és az Európai Parlament rendes jogalkotási eljárás³¹ (korábban együtdöntési eljárás)³² keretében fogadja el. Miután a Tanácsban 2016. november 28-án megszületett az első-olvasatos megállapodás a szövegről, az Európai Parlamenten a sor, hogy megfogalmazza álláspontját a tervezetről, amelyről a tervezetért felelős belső piaci és fogyasztóvédelmi ügyekért felelős bizottság (IMCO) előreláthatóan 2017 tavaszán dönthet. Amennyiben ezt követően az Európai Parlament és a Tanács (valamint az Európai Bizottság) között megkezdődő tárgyalások eredményre vezetnek, a geo-blocking rendelet akár már 2017-ben hatályba léphet.

A geo-blocking rendelet kapcsán elfogadott tanácsi általános megközelítés értelmében a hatálybalépéstől számított 18 hónap múlva kell alkalmazni a rendelet rendelkezéseit, amely nem csak a piaci szereplők számára biztosít megfelelő felkészülési időt a rendeletről fakadó kötelezettségeik teljesítéséhez, hanem elegendő időt enged a fogyasztóknak a szabályozásból eredő jogaik érvényesítésével kapcsolatos megfelelő tájékoztatásához is.

A geo-blocking rendelet elfogadása fontos építőeleme lesz az európai elektronikus kereskedelem minél szélesebb körű térhódításának azáltal, hogy a kötelező érvényű uniós jogi szabályozás az általa lefedett esetkörökben a mérlegelés lehetőségét kizárva határozza meg a kereskedő kötelezettségeit (és ezáltal a vevők jogait) a diszkriminációmentes online áruvásárlás, illetve határon átnyúló szolgáltatások egyenlő feltételekkel történő igénybevétele során.

28 <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:32010R0330&qid=1467292874809&from=HU> [letöltve: 2016. 11. 29.]

29 Dr. TÓTH András–dr. TÓTH Tihamér–Dr. KURITÁR Dávid: Az Európai Bizottság új vertikális csoportmentességi rendelete. Jogi Fórum, 2010. augusztus 10.

30 Ld. a 22. lábjegyzetet.

31 Ld. az EUMSZ. 294. cikkét.

32 HORVÁTH–ÓDOR i. m. 181., 190. p.

Jogértelmezés*

KÖZIGAZGATÁSI JOG

ÜGYINTÉZÉSI HATÁRIDŐ MÁSODFOKON, ELJÁRÁSMEGSZÜNTETŐ VÉGZÉS ESETÉN

Az Igazságügyi Minisztérium által gondozott Ket.-Helpdesk (www.ket.kormany.hu) honlapon folyamatosan igyekszünk iránymutatásokkal, jogértelmezésekkel segíteni az ügyeik iránt érdeklődő ügyfeleket, állampolgárokat. Ezen honlapra érkezett egyik kérdés – amely a hatóságokkal kapcsolatba kerülő ügyfelek nagy részét érintheti – arra irányult, hogy a másodfokú hatóságnak milyen ügyintézési határidő áll rendelkezésére, amennyiben az elsőfokú hatóság eljárás megszüntető végzését helybenhagyta.

E tárgyban a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény [a továbbiakban: Ket.] szabályainak értelmezésével az alábbi, általános tájékoztatás, jogértelmezés adható.

A másodfokú hatóság a határozat ellen benyújtott fellebbezést határozatban, a végzés ellen benyújtott fellebbezést végzésben bírálja el. Ez alól kivételt jelent az a döntés, amelyben a másodfokú hatóság megsemmisíti az elsőfokú határozatot, és új eljárást rendel el az ügyben. Tekintettel arra, hogy ebben az esetben a másodfokú hatóság nem hoz döntést az ügy érdemében, ezt a döntést végzés formájában hozza meg [vö. Ket. 71. § (1) bekezdés¹, 105. § (1), (2)–(3) bekezdés²]. Az eljárásmegszüntető

végzés elleni fellebbezési eljárás eredményeként tehát, minden esetben végzés születik.

A Ket. 95. §-a értelmében a jogorvoslati eljárásban és a döntés felülvizsgálata során a törvény rendelkezéseit a jogorvoslatokra vonatkozó fejezetben foglalt eltérésekkel kell alkalmazni. Mindennek azért van jelentősége, mert a Ket. 33. § (1) bekezdése taxatív meg határozza azon döntéstípusokat, melyekben az ügyintézési határidő huszonegy nap; ezek:

- az érdemi határozat (akár elsőfokon, akár másodfokon hozták),
- az eljárást megszüntető végzés (akár elsőfokon, akár másodfokon hozták), valamint
- a másodfokú hatóságnak az olyan jellegű végzése, amelyben az elsőfokú döntést megsemmisíti és az elsőfokú hatóságot új eljárásra utasítja.

Minden más esetben, ha az adott döntésre külön ügyintézési határidőt nem ír elő a kódex, azt nyolc napon belül szükséges meghozni.

Tekintettel arra, hogy a Ket. 33. § (1) bekezdése nem tesz különbséget az eljárásmegszüntető végzés tekintetében aközött, hogy azt az elsőfokú hatóság, avagy a másodfokú hatóság hozta, **így a másodfokú hatóságnak is huszonegy nap áll rendelkezésre az első fokú hatóság eljárásmegszüntető végzését helybenhagyó végzésének meghozatalára.**

POLGÁRI JOG TERÜLETÉRŐL

AZ ELÉVÜLÉST MEGSZAKÍTÓ OKOK ÁLTALÁNOS SZERZŐDÉSI FELTÉTELLEN VALÓ KIKÖTHETŐSÉGE

Az Igazságügyi Minisztériumhoz 2016 novemberében megkeresés érkezett, amely kifejtette, hogy a megkereső szervezet általános szerződési feltételei körében módosította az elévülés szabályait. A módosítás az elévülést megszakító okok körében nevesíti – többek között – a megkereső szervezet által a felhasználónak küldött fizetésre történő felszólítást, valamint a felhasználó által a megkereső szervezet számára küldött felszólítást is. A megkereső által alkalmazott általános szerződési feltételekkel összefüggésben felmerülhet egyrészt az elévülést megszakító okok szerződésben való kiköthetőségének kérdése, továbbá annak kérdése, hogy általános szerződési feltételben a szerződő félre irányadó rendelkezés kiköthető-e.

* Az Igazságügyi Minisztérium állásfoglalásai, jogértelmezései az Alkotmánybíróság 60/1992. (XI. 17.) AB határozata értelmében kizárólag szakmai tájékoztatás érdekében készültek, azoknak bíróságra vagy más hatóságra nézve kötelező ereje nincs.

- 1 71. § (1) A hatóság – az (5) és (6) bekezdésben meghatározott kivétellel – az ügy érdemében határozatot hoz, az eljárás során felmerült minden más kérdésben végzést bocsát ki.
- 2 105. § (1) A másodfokú döntést hozó hatóság a döntést helybenhagyja, megváltoztatja vagy megsemmisíti. Jogszabályban meghatározott esetben a másodfokú döntést hozó hatóság a mérlegelési jogkörben hozott első fokú döntésben meghatározott kötelezettségnél súlyosabb kötelezettséget nem állapíthat meg. Az erre irányuló fellebbezés hiányában is a másodfokú döntést hozó hatóság a fellebbezési eljárásban a teljesítésre új határidőt állapíthat meg, ha ez a fellebbezési eljárás miatt indokolt.
(2) Ha a másodfokú döntés meghozatalához nincs elég adat, vagy az elsőfokú döntés meghozatalát követően új tény merül fel, vagy egyébként a tényállás további tisztázása szükséges, a másodfokú döntést hozó hatóság a kiegészítő bizonyítási eljárás lefolytatását maga végzi el, és ennek alapján dönt.
(3) Ha a másodfokú döntést hozó hatóság megállapítja, hogy az eljárásba további ügyfél bevonása szükséges, az első fokú döntést végzésben megsemmisíti, és az ügyben első fokú döntést hozó hatóságot új eljárásra utasítja.

1. A megszakításra vezető jogi tények közül a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) elhagyta az elévülést megszakító okok köréből a követelés teljesítésre irányuló írásbeli felszólítást, annak érdekében, hogy ösztönözze a jogosultat igénye bíróság előtti érvényesítésére és a bizonyítási nehézségek lehető elkerülésére. A Ptk. a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvényen (a továbbiakban: régi Ptk.) ellentétben tehát már nem biztosítja törvényben azt, hogy az írásbeli felszólítás megszakítsa az elévülést. Ezen módosítással összefüggésben merülhet fel – a megkereső által is feltett – azon kérdés, hogy a Ptk. annak ellenére, hogy törvényben nem biztosítja e lehetőséget, kizárja-e annak lehetőségét is, hogy a felek ilyen kikötést szerződésben tegyenek. Erre a kérdésre akkor kaphatunk választ, ha azt a felvetést meg tudjuk válaszolni, hogy az elévülést megszakító okok körére vonatkozó szabályozás eltérést engedő rendelkezésnek minősül-e.

A kérdés összetettségét mi sem jelzi jobban, hogy a Kúria elnöke által a Ptk. hatálybalépését követően életre hívott, az „új Polgári Törvénykönyv elnöki tanácsadó testülete” nem alakított ki egységes álláspontot, hanem két érvelést azonosított. A testület egyik értelmezése szerint, „mivel a felek az elévülési időt is meghatározhatják, ebből az következik, hogy az elévülést megszakító okok körét is bővíthetik. Az egyetlen kogens szabály a Ptk. elévülésre vonatkozó rendelkezési körében az, hogy az elévülés kizárása semmis [6:22.§ (4)]”³. A másik értelmezés szerint „a Ptk. rendelkezéseiből arra lehet következtetni, hogy a jogalkotó ellenőrizni kívánja a követelések érvényesítését és ezt kétféle technikával teszi. Egyfelől megadja az elévülés idejét, másfelől szabadságot ad a feleknek az elévülés idejének meghatározására, azzal a korláttal, hogy az elévülést kizáró rendelkezés semmis. Ugyanilyen szabadságot nem ad a törvény az elévülést megszakító okok bővítésére. A jogalkotói döntés mögött, amely nem tekinti az írásbeli felszólítást az elévülés megszakadását eredményező körülménynek, az áll, hogy e megszakítási ok ellentétes az elévülés intézményének lényegével, mert nem az igény érvényesítésére, hanem az igényérvényesítési idő (és az azzal járó bizonytalanság) meghosszabbítására ösztönöz”⁴.

Tárcánk egyetért azzal, hogy a követelés teljesítésre irányuló írásbeli felszólítás, mint törvény által nevesített elévülést megszakító ok akár az igényérvényesítési idő meghosszabbítására is ösztönözhet a feleket. „Lehetnek ugyanakkor olyan jogviszonyok, amelyeknél az elévülés írásbeli felszólítással történő megszakítása méltányolható érdeket véd és jogpolitikailag támogatható. Ilyen lehetőséget indokolhatnak például a tömegesen jelentkező azonos jogalapon felmerülő igények. Ilyen és hasonló követelések esetében mind a két fél érdekét szolgálhatja az a lehetőség, hogy fizetési meghagyás vagy perindítás nélkül el lehessen érni az elévülés megszakítását, lehetőséget adva a kötelezettnek a békés rendezésre.”⁵

Tárcánk a megkeresésre adott válaszlevélben amellet foglalt állást, hogy a Ptk. diszpozitív szabályozási alapállása nem állja útját annak, hogy a felek a szerződésben az írásbeli felszólításhoz elévülést megszakító hatást fűzzenek. A Ptk. 6:22. § (3) bekezdése ugyanis kifejezetten rögzíti, hogy az elévülési idő tartamát a felek közösen megállapodásba foglalhatják. A jogalkotó tehát már állást foglalt abban a kérdésben, hogy az elévülési idő hossza olyan rendelkezés, amely a felek jogaira és kötelezettségeire vonatkozik. Az elévülést megszakító okok körének bővítése vagy szűkítése szintén az elévülési idő tartamát érintő megállapodás. A fentiekre tekintettel álláspontunk szerint nem jelenthető ki, hogy a megszakítást eredményező okok nem a felek kötelezettségeire vonatkoznak. A Ptk. 6:22. § (4) bekezdése továbbá kimondja, hogy az elévülést kizáró megállapodás semmis. E rendelkezés biztosítja, hogy az elévülés joghatása, ami az elévülés intézményi jellegét adja, ne legyen módosítható, ne képezhesse megállapodás tárgyát.

Ez az értelmezés a régi Ptk. szabályaihoz képest szűkebb körben biztosítja az elévülés írásbeli felszólítással történő megszakításának lehetőségét, hiszen ez a Ptk. rendelkezéseiből nem következik, hanem erre csak a felek megállapodása vezethet.

A feleknek ez a szabadsága természetesen a szerződési szabadság általános korlátai között érvényesül, ideértve a jóhiszeműség és tisztesség elvét, továbbá a szokatlan, valamint a tisztességtelen általános szerződési feltételekre vonatkozó rendelkezések érvényesülését is.

2. A megkeresésben hivatkozott, elévülést megszakító okok általános szerződési feltételekként kerülnek meghatározásra. Az általános szerződési feltétel lényege abban áll, hogy az egyedi szerződéskötési alkut az egyik fél által szerződéskötések tömegére előre elkészített szerződési feltételek váltják fel, amelyekkel kapcsolatban a másik fél közreműködése rendszerint az elfogadás szerepére korlátozódik. Ezt a korlátozott szerepet a jogalkotó úgy kompenzálja, hogy kimondja, hogy az általános szerződési feltétel csak akkor válik a felek közötti konkrét szerződés részévé, ha annak alkalmazója lehetővé tette, hogy az általános szerződési feltétel tartalmát a másik fél megismerje, és a másik fél kifejezetten vagy ráutaló magatartással elfogadta azt [Ptk. 6:77. § (1) bekezdés]. A Ptk. 6:77. § (2) bekezdése értelmében továbbá külön tájékoztatni kell a másik felet arról az általános szerződési feltételről, amely lényegesen eltér a jogszabályoktól vagy a szokásos szerződési gyakorlattól, vagy a felek között korábban alkalmazott feltételtől. Önmagában az a tény, hogy általános szerződési feltétel nem az azt előkészítő félre vonatkozóan tartalmaz előírást, annak tisztességtelenségét nem alapozza meg, hiszen e kikötés a szerződés megkötésével a szerződő felek között létrejött szerződés tartalmát fogja képezni.

A szerződési jogban a jóhiszeműség és tisztesség követelménye akként konkretizálódik, hogy a tisztességtelen szerződési kikötésekhez bizonyos körben a polgári jog az érvénytelenség jogkövetkezményét fűzi. Ez ott indokolt, ahol az ilyen

3 <http://www.lb.hu/hu/ptk>

4 <http://www.lb.hu/hu/ptk>

5 Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz (VÉKÁS Lajos/GÁRDOS Péter szerk.) Wolters Kluwer Budapest, 2014, 1340. p.

kikötések egyensúlytalan helyzetet idéznek elő, és így sértik a felek egyenjogúságának és mellérendeltségének az elvét. A megkeresésében hivatkozott általános szerződési feltétel, nevezetesen, hogy a felhasználó által a megkereső szervezetnek küldött felszólítás is megszakítja az elévülést, olyan szerződési kikötés, amely a megkereső szervezettel szerződő fél egyensúlyi helyzetét hivatott elősegíteni.

A FELSZÁMOLÓ TÖRVÉNYES KÉPVISELETI JOGKÖRÉNEK HATÁRAI

A minisztériumhoz megkeresés érkezett, amely abban a kérdésben kérte állásfoglalásunkat, hogy *a felszámoló szervezet, illetve az általa kijelölt felszámolóbiztos jogköre kiterjed-e olyan ügyekben is a felszámolás alatt álló vállalkozás képviselőjére, amely ügyek nem függenek össze a felszámolás alatt álló vállalkozás vagyonaival, pénzeszközeivel.*

A kérdés tehát arra irányult, hogy a felszámoló szervezet szervezeti képviseleti jogköre teljes körűen érvényesül-e, vagy lehetnek eltérések a főszabálytól.

A válaszuk megadásakor az alábbiakból indultunk ki:

A csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló 1991. évi XLIX. törvény (*Cstv.*) által szabályozott felszámolási eljárás olyan polgári nemperes eljárás, amelynek keretében bírósági felügyelet mellett történik meg a fizetésképtelen gazdálkodó szervezet (az adós) piacról történő kivezetése, vagyoni jogviszonyainak lezárása és jogutód nélküli megszüntetése.

A felszámolási eljárásban a bíróság által kijelölt felszámoló szervezet a *Cstv. értelmében jogosult rendelkezni* az adós gazdálkodó szervezet vagyonaival, pénzforgalmi és befektetési vállalkozásoknál lévő pénzeszközeivel, értékesíti az adós vagyont, képviseli az adós vállalkozást a jogi eljárásokban, így pl. érvényesíti az adós követeléseit, valamint ellátja a *Cstv.*-ben és a külön jogszabályokban meghatározott egyéb jellegű feladatokat is (pl. környezeti károk rendezése, bér garancia ügyek, járadékszolgáltatási ügyek, munkavállalók feletti

munkáltatói jogok, számviteli és adózási feladatok). A felszámoló továbbá fizetésképtelenségi szakértőként előkészíti és végrehajtja a bíróság döntéseit.

A *Cstv.* 34. § (2) bekezdése értelmében a felszámolás kezdő időpontjától – azaz a felszámolást elrendelő jogerős végzés Cégközlönyben történő közzétételétől – *az adós gazdálkodó szervezet vagyonaival kapcsolatos jognyilatkozatot csak a felszámoló tehet.* Ezekben az ügyekben a felszámoló a tevékenységét az adós szervezeti képviselőjeként végzi.

Tekintettel arra, hogy a magyar jog szerint felszámoló gazdasági társaság lehet, a *Cstv.* 27/B. § (1) bekezdése azt mondja ki, hogy a felszámoló jogkörét a felszámolóbiztos gyakorolja. A felszámoló képviseleti joga ezekben az ügyekben önálló, ennek megfelelően kerül a névjegyzékbe.

A *Cstv.* mindazonáltal *nem mondja ki, hogy a felszámolás elrendelését követően a törvény erejénél fogva megszűnik az adós gazdálkodó szervezet vezető tisztségviselőjének tisztsége.* Ebből is az következik, hogy *a vezető tisztségviselő önálló törvényes képviseleti joga megmarad* azokban az esetekben, amikor *jognyilatkozata nem függ össze a gazdálkodó szervezet vagyonaival.* Ilyen jognyilatkozatok tehát érvényesen csak a vezető tisztségviselő tehet, olyan keretek között, amelyet a társaság létesítő okirata, illetve a legfőbb szerv döntése lehetővé tesz a számára.

A fentiekből az is következik, hogy ha a felszámolóbiztos a jogkörét túllépi, és olyan intézkedéseket is tesz, amire jogszabály nem jogosítja fel, akkor a *Cstv.* 51. §-a alapján kifogást lehet benyújtani az intézkedése ellen, és a bíróság a jogszabály-sértő intézkedést megsemmisíti.

Az IM a válaszlevelében mindazonáltal tájékoztatta a megkeresést író ügyfelet arról, hogy a minisztériumunk jogállását szabályozó jogi normák nem teszik lehetővé, hogy olyan jogértelmezést adjunk ki, amely azt a látszatot keltené, mintha ez a joggyakorlatot befolyásoló, az egyedi ügyekben a bírósági, hatósági eljárásokban felhasználható jogi iránymutatás lenne. Ezért a minisztérium szakmai állásfoglalása sem a bíróságokat, sem a közigazgatási szerveket nem köti.

* * * Az Igazságügyi Minisztérium állásfoglalásai, jogértelmezései az Alkotmánybíróság 60/1992. (XI. 17.) AB határozata értelmében kizárólag szakmai tájékoztatás érdekében készültek, azoknak bíróságra vagy más hatóságra nézve kötelező ereje nincs. * * *

Konferencia-összefoglaló

AZ ÚJ ÁLTALÁNOS KÖZIGAZGATÁSI RENDTARTÁS – KIHÍVÁSOK, DILEMMÁK, MEGOLDÁSOK

ÖSSZEFOGLALÓ AZ IGAZSÁGÜGYI MINISZTERIUM ÉS A SZÉCHENYI ISTVÁN EGYETEM DEÁK FERENC ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KARÁNAK 2016. NOVEMBER 18-AI KONFERENCIÁJÁRÓL

„Minden állam alkotmánya csak annyit ér, amennyit abból a közigazgatás megvalósítani bír.”¹ Az Alaptörvény XXIV. cikke mindenkinek garantálja, hogy ügyeit a hatóságok részrehajlás nélkül, tisztességes módon és ésszerű határidőn belül intézzék. Ezen szempont figyelembevételével a jogalkotó új szemléletű törvényben igyekezett levonni a közigazgatási eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény (a továbbiakban: Ket.) tízéves hatályosulásának tapasztalatait, amelynek eredménye az általános közigazgatási rendtartásról szóló törvényjavaslat (a továbbiakban Ákr.) lett. Az Ákr. országgyűlési vitájával párhuzamosan az Igazságügyi Minisztérium és a Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kara 2016. november 18-án egész napos konferenciát szervezett.

A konferenciát Lévayné Fazekas Judit, a Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi kar dékánja és Földesi Péter a Széchenyi István Egyetem rektora nyitotta meg.

A rendezők köszöntőjét követően a konferencia érdemi részét Trócsányi László igazságügyi miniszter nyitotta meg előadásával. Miniszter úr előadásában kiemelte, hogy miniszteri ciklusának fontos feladata a különböző eljárási törvények megújítása. Ezek sikerességét azonban majd csak azok hatályosulása fogja eldönteni. Kiemelte, hogy a hatályos Ket. mind az állampolgároknak, mind pedig az ügyintézőknek túlzottan bonyolult, és jellemzője mind a mai napig a túlszabályozottság. Ezért a cél egy könnyen érthető, minden eljárásra kiterjedő egységes (általános) törvény megalkotása volt. Az Ákr. egy több mint 2 éves komoly szakmai és tudományos vita eredménye, amely elfogadását követően, egy kellően hosszú felkészülési idő mellett, reményeink szerint megállja a helyét, és kiállja az idő próbáját.

Miniszter úr előadását követően Kovács Zoltán, a Miniszterelnökség területi közigazgatásért felelős államtitkára köszöntötte a résztvevőket. Kiemelte, hogy 2010-től a kormányzatnak három célja volt a közigazgatás átalakítása során: egyfelől a szervezeti változtatás, másfelől az ügyféli kultúra átalakítása, végül pedig a bürokráciacsökkentés. A Miniszterelnökség igyekezett széles körű vizsgálatot

lefolytatni a hatékony bürokráciacsökkentés érdekében. Ennek eredményeképpen 2015 második felében a hatályos Ket.-be már sok Ákr.-ben fellelhető újítást beépített az Országgyűlés. Mindeközben zajlik a szervezetátalakítás is, a háttérintézmények újragondolásával, létszám racionalizálással. Az új eljárási törvény célja lesz a végrehajtás eredményességének növelése is, amelyben nagy szerep fog hárulni a NAV-ra. Az Ákr.-től való eltérések lehetőségének átgondolásával az Ákr. egy jól működő közigazgatás eljárás alapját adhatja meg.

A megnyitókat és köszöntőket követően Balázs István, a Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának tanszékvezető egyetemi tanára tartotta meg előadását, az Ákr. alapvető rendelkezéseiről. Professzor úr szerint kérdésként fogalmazható meg, hogy miért kellett változtatni a Ket.-ben kidolgozott alapelveken? A megoldások keresésében a legfontosabb előkérdés, hogy mi lehet az alapelvek rendeltetése? Az alapelvek lehetnek orientálóak, lehetnek ellenőrző és visszacsatoló szereppel bírók, lehetnek építő eszközök, és lehet globális hatásuk és szerepük. Tartalmuk szerint lehetnek általános alapelvek és sajátos alapelvek. Hatásuk szerint lehetnek normatívak és nem normatívak. Az Ákr. előtt mintaként szolgálhattak az EU Alapjogi Chartájának elvei (amelyek alapjogiasítanak), és az Alaptörvény tisztességes eljáráshoz való elve. Az Ákr. elvei elsősorban az alapjogiasítást és normatív tartalom szerinti szabályozást követi. Célja volt az egyszerűsítés, de professzor úr álláspontja szerint inkább csak csoportosít. Közérthetőségre törekszik, de véleménye szerint inkább csak rövidít. Álláspontja szerint az alapelvek között nincs olyan új elem, ami tartalmilag korábban nem volt, nem bővíti az alapvető katalógust, és zavarólag hathat a jogalkalmazóra. A jogalkalmazásban ugyanakkor eredményezhetnek mégis némi előrelépést, amelyek erősíthetik az alapelvek rendeltetését.

A konferencia délutáni részének nyitóelőadásaként Patyi András, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem rektora, az ÁRB elnöke, az Ákr. kodifikációs bizottságának vezetője ismertette gondolatait az általános és különös eljárási szabályok viszonyáról. Előadása elején rektor úr kiemelte, hogy a kiinduló kérdés, hogy mit is jelent az „általános” jelző? Álláspontja szerint egyfelől azt jelenti, hogy a törvényt minden hatálya alatt álló eljárásban alkalmazni kell. Professzor úr álláspontja szerint az általános jelző jelenti azt is, hogy a szabályozás kellően absztraktan kell, hogy legyen: a tartalmat ugyanis egyformán kell értenie az állampolgároknak és a hatóságoknak/bíróságoknak is. Az Ákr. egy részletesebb hatósági ügy fogalmat határoz meg, és így kevesebb kivett eljárást is definiál. Fontos megjegyezni, hogy vannak olyan eljárások, amelyeket ugyan nem sorol fel az Ákr., mégis „kivettek”, mivel jellegük szerint nem hatósági eljárások (ilyen pl. a szellemi tulajdonnal összefüggő eljárások). Emellett pedig vannak olyan eljárások is, amelyeket a Ket. kivesz a hatálya alól, az Ákr. viszont nem, mivel azok egyértelműen hatósági jellegűek. Az előadás

1 CONCHA Győző: Politika : Közigazgatástan (Grill : Budapest, 1905) III. p.

zárásaként rektor úr kiemelte, hogy vannak olyan eljárások is, amelyek jellegük miatt nem lehetnek Ákr. hatálya alá tartozóak, így pl. az ombudsmani tevékenység, ami egyszerre kell, hogy megfeleljen az Országgyűlés és a közvélemény elvárásainak is.

A konferencia következő felszólalója Fazekas Marianna, az Eötvös Loránd Tudományegyetem habil. egyetemi docense volt, aki a tényállás tisztázása körében tartott előadást. Docens asszony mindenekelőtt az Ákr. koncepciójában megjelölt célokat vázolta fel. Az Ákr. koncepciója szerint az elsődleges cél az Alaptörvénynek való megfelelés, az ügyfélközpontúság, valamint a korszerű és hatékony, továbbá átlátható törvény megalkotása volt. A tényállás tisztázásának szabályai elsősorban a jogorvoslati rendszer újragondolása miatt váltak igazán fontossá. Ennek keretében már a hatályos Ket. módosításával bekerült az eljárási kódexbe, hogy a másodfoknak ki kell egészítenie a tényállást, és főszabály szerint érdemben el kell döntenie az ügyet. A változások következtében a tényállás tisztázása körében, az Ákr. egyszerűbb mondatokkal operál, ami szélesebb jogértelmezésre ad lehetőséget, de együtt járhat az eljárási garanciák és a jogbiztonság sérelmével is. További negatívumként emelte ki, hogy a hivatalbóli eljárás szabályainak külön vétele megtévesztő, mivel valójában az eljárás egy fajtája. A kötött bizonyítás korlátozása tekintetében pedig problémásnak tartja, hogy ezt az ügyfél nyilatkozatának elvi megerősítésével összeolvasva, az eljárás az ügyfélnek kiszolgáltatottá válhat.

A konferencia Belányi Márta, a Miniszterelnökség hatósági ügyekért felelős helyettes államtitkárának előadásával folytatódott, aki a bürokráciacsökkentés eljárási eszközeiről beszélt. Álláspontja szerint bürokráciát csökkenteni vagy jelentős informatikai fejlesztés, vagy mindenhez értő ügyintéző, vagy módszertani útmutatás útján lehetséges. Ezek azonban jelentős költségekkel járnak, így leginkább eljárási eszközökkel lehet azt csökkenteni. Véleménye szerint elsősorban nem szabályokra, hanem szakmai iránymutatásokra van szükség. Mindezek alapján az alábbi beavatkozási pontok azonosíthatók: az eljárási határidők újragondolása, a függő hatályú döntés, a hosszabb ügyintézési határidő megállapításának korlátozása, az eljárás felfüggesztésének szigorítása, az új eljárásra utasítás lehetőségének csökkentése, valamint az okirati bizonyítás erősítése. Mindezek eredményeképpen nőtt/nőni fog a 8 napon belül befejezett ügyek száma.

A konferencia utolsó blokkját Lapsányszky András, a Széchenyi István Egyetem, Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar Közigazgatási jogi tanszékének, tanszékvezető egyetemi docense nyitotta, a döntésről és a hatósági szerződésről szóló előadásával. Tanszékvezető úr kiemelte, hogy a hatósági jogalkalmazásnak a célja mindig a döntés meghozatala. Az érdemi kérdésekben hozott döntéseknek minden esetben jelentős hatása van, mivel jogot vagy kötelezettséget fog keletkeztetni, módosítani vagy megszüntetni. Az Ákr. egyszerűsíti a Ket. szabályait. A végzések tekintetében az önállóan nem fellebbezhető végzések esetében megszűnik az indokolási kötelezettség.

Az Ákr. nem sorolja fel részletesen a döntés tartalmát, csak annak legfontosabb elemeit. A jogszerű hallgatás továbbra is lehetőségként jelenik meg. Fontos újítása azonban az Ákr.-nek az egyszerűsített döntés bevezetése, illetve kiszélesítése, ami az eljárás jelentős egyszerűsödéséhez vezethet. A hatósági szerződések tekintetében azt az Ákr. nem köti harmadik személy hozzájárulásához, az nem befolyásolja a végrehajtást, és lehetővé válik a jogkövetkezmények alkalmazása is. Tanszékvezető úr előadása végén kiemelte, hogy a közigazgatási eljárásban hozott „végleges” döntés elnevezése bármi lehetne, annak csak a tartalma lényeges igazán.

A konferencia következő felszólalója Rozsnyai Krisztina, az Eötvös Loránd tudományegyetem, habil. egyetemi docense volt, aki a jogorvoslati rendszer átalakításáról és az Ákr.-nek a közigazgatási perrendtartásról szóló törvényjavaslattal (a továbbiakban: Kp.) való kapcsolatáról értekezett előadásában. Az Ákr. megalkotása során a fő cél a tehermentesítés és a kiegészítés volt. Az Ákr. fő szabályként ugyan a bírói utat jelöli meg, azonban ki kell emelni, hogy alapvetően továbbra is a fellebbezés marad a fő jogorvoslati forma. A Kp. hatálya több területet is felölel, ilyenek pl. a mulasztási perek. A kodifikáció során megoldandó problémaként merült fel a tisztességes eljáráshoz való jog és az ésszerű időn belüli eljárás elvének összehangolása is. Kérdés volt, hogy a közigazgatási hatóság a jogorvoslati eljárásában meddig tud a döntés „után nyúlni” és megváltoztatni azt saját hatáskörében. A Kp. szerint erre az elő tárgyalásig kerülhet sor, de nem kell meghozni azzal egyidejűleg az új döntést, elegendő annak szándéka is. Ez alapján a bíróság majd eldönti, hogy felfüggeszti-e az eljárást.

A konferencia zárásaként Hajas Barnabás, az Igazságügyi Minisztérium főosztályvezetője, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának egyetemi docense foglalta össze az elmondottakat és a reagált az elhangzottakra. Főosztályvezető úr általánosságban megjegyezte, hogy az Ákr. kodifikálása során a cél nem a szövegtakarékosság volt, hanem a szemléletváltás, hiszen egy eljárási kódexnek nem kézikönyvnek kell lennie. Az Ákr. által fontossá válik a folyamatos ügyintézői képzés, az ügyintéző aktívabb szerepvállalás. Kiemelte, hogy a kodifikáció során fontos szempont volt, hogy minden olyan szabályt, ami nem eljárási jellegű azt az Ákr. ne szabályozzon. Fontos, hogy soha nem volt szó arról, hogy megszűnik a fellebbezés. Végig csak egy hangsúlyeltolódás volt a cél. Az ügyfelek a fellebbezést ugyanis egyfajta önkorrekciónak tekintették. Docens úr előadásában reagált a felmerült kritikákra is, és ennek kapcsán kiemelte, hogy az ügyfél nyilatkozata nem akkor fog nagy jelentőséggel bírni, ha a bizonyítékot aránytalanul nehéz beszerezni, hanem akkor, ha egyáltalán nem beszerezhető. Fontos volt, hogy a hatósági ellenőrzés kapcsán tisztázásra kerüljön, mi lehet annak eredménye. Ezért az Ákr. rögzítette, hogy a hatósági ellenőrzés végén a hatóság vagy megindítja az eljárást, vagy hatósági bizonyítványt állít ki. Előadása végén Hajas Barnabás megköszönte a részvételt és az eredményes tanácskozást.

Kurunczi Gábor

Közéleti események (2016. november–december 5.)

Igazi kihívásnak nevezte a migrációs jelenséget az egész világra nézve az igazságügy-miniszter

a Modernkori népvándorlás, avagy a migráció komplex megközelítése című, a Belügyi Tudományos Tanács által szervezett nemzetközi konferencián 2016. november 9-én. **Trócsányi László** köszöntőjében szükségesnek nevezte a migráns, a bevándorló és a menekült fogalmának tisztázását. **A világ összes országának alapvető érdeke tisztázni a migráció okait és hozzájárulni ahhoz, hogy mindenki a saját hazájában élhessen.** Hozzátette: a problémákat helyben kell kezelni, és nem az a jó módszer, hogy egy vagy két kontinens megpróbálja megoldani a világ összes gondját. A miniszter a migráció okai közé sorolta a háborút, az üldöztetést, a klímaváltozást, de fő oknak a szegénységet mondta, mivel nagyon sokan emiatt, a jobb megélhetés reményében indulnak útnak. Trócsányi László szavai szerint a migrációra politikai és jogi válasz adható. Előbbiek közé sorolta a menekültpolitikát, a bevándorláspolitikát és a migrációs politikát. Míg a menekültügyben nemzetközi szabályok vannak, a bevándorlásnak elsősorban nemzeti hatáskörben kell lennie – emelte ki.

A magyar álláspontot ismertetve azt hangsúlyozta: **a nemzetközi kötelezettségeket és a nemzetközi jogot be kell tartani. Külön kiemelte a schengeni határok védelmét, félőnek nevezve, hogy ha nem sikerül a határt biztosítani, az azt eredményezheti, hogy az európai uniós tagállamok között olyan korlátok jönnek létre, amelyek a szabad mozgást nem tudják biztosítani.**

(2016. november 9.)

A kártérítési keretek hatékonyságának növelése és a bürokrácia csökkentése a cél

Völner Pál, az Igazságügyi Minisztérium parlamenti államtitkára 2016. november 10-i országgyűlési felszólalásában úgy vélte, **a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról** szóló törvényjavaslat elfogadása szükséges ahhoz, hogy Magyarország eleget tegyen a versenyjogi kártérítési uniós irányelv átültetésére vonatkozó kötelezettségének. Hozzátette: emellett az előterjesztés a vállalkozások terheit csökkentő, így bürokráciacsökkentést elősegítő fúziós szabályokat is tartalmaz.

(2016. november 10.)

Csökken a bürokrácia

Völner Pál, az igazságügyi tárca parlamenti államtitkára **a jogi segítségnyújtásról** szóló törvény módosításáról szóló

expozéjában az eljárások egyszerűsítését, a bürokrácia csökkentését nevezte a négy területen változtatási javaslat céljának az Országgyűlés 2016. november 10-i ülésnapján.

(2016. november 10.)

Egyszerűsödik a civil szervezetek és egyesületek bejegyzése

A civil szervezetek és a cégek nyilvántartásával összefüggő eljárások módosításáról és gyorsításáról szóló javaslatot az Országgyűlés 2016. november 10-i ülésnapján ismertető **Völner Pál**, az igazságügyi tárca parlamenti államtitkára exposéjában hangsúlyozta, hogy mindenkinek joga van szervezeteket létrehozni és azokhoz csatlakozni, az elmúlt évek jogalkalmazói visszajelzései viszont azt mutatták, hogy **a civil nyilvántartási törvényben szabályozott eljárás nehézkes és hosszadalmas, ami veszélyezteti az Alaptörvényben is garantált egyesülési jog gyakorlását.** A javaslat egyik célja azt biztosítani, hogy a civil szervezetek egyesületek, alapítványok bejegyzésében és változáskérelmeinek elbírálásában csökkenjen az ügyész szerepe. Emellett **az eljárás menetét és időigényét is kiszámíthatóvá kell tenni**, miközben garantálni akarják, hogy a szervezet döntéseinek nyilvántartási bejegyzése ne szenvedjen indokolatlan késedelmet – ismertette az indítványt.

(2016. november 10.)

Az Igazságügyi Minisztérium megkerülhetetlen kodifikációs műhely

Völner Pál, az Igazságügyi Minisztérium parlamenti államtitkára megnyitóbeszédet mondott a 28. Közép-Európai Közjegyzői Kollokviumon 2016. november 11-én. A szakmai rendezvény központi témája az **új polgári perrendtartás** volt. **Az Igazságügyi Minisztérium** nem egy igazgatási-szervezési központ, hanem – ahogyan azt Trócsányi László igazságügyi miniszter már 2014-ben meg is fogalmazta elvárásként – **valódi és megkerülhetetlen kodifikációs műhely**, és ez a tulajdonsága az új polgári perrendtartás kidolgozása során is megmutatkozott, mondta beszédében Völner Pál. Ugyanakkor, tette hozzá az államtitkár, **a tárca a Kódex megalkotásakor mindvégig támaszkodott a szakma, a jogászai hivatásrendek, az egyetemi-tudományos közeg javaslataira.** „A legjobb törvény, pláne egy perrend, mely oly sokat kénytelen a bíróság és a felek dispositiójára bízni, elfajul, ha nincs meg a kellő környezete” – idézte Völner Pál Plósz Sándor egykori akadémikust, igazságügy-minisztert. Mint mondta, „ennek

a megfelelő környezetnek a kialakítása vár az Igazságügyi Minisztériumra a törvényjavaslat elfogadása után.” Hozzátette, legalább egyéves felkészülési időt kell biztosítani a jogalkalmazók számára is, míg megtörténik a jogrendszer hozzáigazítása az új szabályokhoz.

(2016. november 11.)

„Konkrét eredményei vannak a visegrádi együttműködésnek,

ugyanakkor nagyon sok lehetőség van a fejlődésre, különösen a gazdaság területén – mondta Trócsányi László igazságügyi miniszter a Szegedi Tudományegyetemen (SZTE) rendezett 2016. november 17-i kerekasztal-beszélgetésen.” A résztvevők egyetértettek abban: **a visegrádi együttműködés fontos az egész Európai Unió számára.** Az SZTE professzoraként is dolgozó politikus hozzátette, **vannak, akik egyfajta, az EU-n belüli szeparatizmusnak tartják a V4-es összefogást, pedig hasonló nagyon szoros együttműködés működik a balti országok vagy a Benelux-államok között is.** A visegrádi országok nem mindig ugyanazt mondják, de – elsősorban a közös történelem miatt – hasonló a véleményük.

Michal Sewerynski lengyel szenátor, a felsőház emberi jogi bizottságának elnöke kifejtette, a V4 az erős, jól megalapozott együttműködésnek köszönhetően fontos szerepet tölt be Közép-Európában. A politikus rámutatott arra, **az EU számára a visegrádi együttműködés nem jelent fenyegetést, segíthet abban, hogy megerősödjön a közösség.**

Karel Klíma, a Metropolitan Egyetem Prága professzora közölte, **tiszteletben kell tartanunk az Európai Unió iránti kötelezettségeinket, ugyanakkor kommunikálnunk kell érdekeinket a közösségben.**

(2016. november 17.)

A választottbíráskodás vonzóbb jogi környezetet jelent a gazdasági szereplőknek

Kecsmár Krisztián, az Igazságügyi Minisztérium nemzetközi és európai uniós ügyekért felelős államtitkára beszédet mondott a 2016. november 17-én, Budapesten rendezett „Az UNCITRAL és a választottbíráskodás ötven éve, magyar javaslatra jött létre az ENSZ Nemzetközi Kereskedelmi Jogi Bizottsága” című konferencián. Előadásában kiemelte a **jogharmonizáció** fontosságát a nemzetközi gazdasági-kereskedelmi kapcsolatok fejlesztésének területén és a hagyományos bírósági útnál **gyorsabb alternatív vitarendezési módok** egyre növekvő térhódítását a gazdasági kapcsolatokban. **Hangsúlyozta a jogi versenyképesség szükségességét,** a gyors és magas színvonalú választottbíráskodás jelentőségét, amely vonzóbb jogi környezetet teremt a gazdasági szereplők számára.

(2016. november 17.)

Erősek a jogi érveink az Európai Unió Bírósága előtt folyó kvótaperben

– mondta **Trócsányi László** igazságügyi miniszter 2016. november 22-én Budapesten, egy más témában tartott sajtótájékoztatón a bíróságon folyó kvótaperrel kapcsolatos kérdésre. A miniszter úgy fogalmazott: **„nem kis jelentőségű ügyről van szó”, precedensértékű a per,** és mindkét fél oldalán sok a beavatkozó, Magyarország oldalán például Szlovákia és Lengyelország avatkozott be. Mint mondta, az írásbeli előkészítési szakasz lezárult, jövő év januárjában-februárjában várható tárgyalás. Ezt követően a főtanácsnok kialakítja véleményét, amelyet a bíróság elé terjeszt. A miniszter megerősítette: valóban **a jövő év második-harmadik negyedében szülehet döntés az ügyben.**

(2016. november 22.)

Versenyképességi kérdés, hogy milyen egy ország polgári perrendtartása

– jelentette ki Trócsányi László igazságügyi miniszter 2016. november 22-i budapesti sajtótájékoztatóján, **miután az Országgyűlés elfogadta az új polgári perrendtartásról szóló törvényt.** A miniszter **a versenyképesség jogi vetületének nevezte, hogy az eljárási szabályok lehetővé tegyék: a vállalatok, intézmények, magánszemélyek bizalommal fordulhassanak az igazságszolgáltatáshoz, és rövid időn belül, tisztességes eljárásban, gyors döntés szülessen az ügyükben.** A miniszter emlékeztetett, az anyagi jogi szabályokat az új Polgári törvénykönyvben 2013-ban megalkották. Így a polgári viszonyok mind anyagi jogi, mind eljárásjogi értelemben teljes mértékben szabályozottak. Hozzátette: a kormány november 23-án tárgyalja a büntető eljárási kódexet, és várhatóan decemberben a közigazgatási perrendet is elfogadják, így az év végére valamennyi új eljárási kódexet megalkotják.

(2016. november 22.)

Trócsányi László kriminalisztikai laboratóriumot avatott Kolozsváron

A magyar Igazságügyi Minisztérium európai uniós feladatairól tartott előadást és kriminalisztikai laboratóriumot avatott a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem kolozsvári karán **Trócsányi László** igazságügy-miniszter. Trócsányi László a magyar közmédiának elmondta: **a minisztérium feladatának érzi a magyarországi és a határon kívüli magyar nyelvű jogászképzés támogatását.**

(2016. november 24.)

**„Közös feladat és felelősség,
hogy minél több emberhez eljussanak
a Gulág túlélőinek történetei,**

de különösen az, hogy a most felnövekvő nemzedék tisztában legyen azzal, ami 600–800 ezer magyarral és családtagjaikkal történt” – mondta az Igazságügyi Minisztérium parlamenti államtitkára a Szovjetunióba elhurcolt magyar politikai rabok és kényszermunkások emléknapja alkalmából rendezett megemlékezésen, 2016. november 25-én, Budapesten. A Gulág áldozatainak emlékkövénel tartott ünnepségen **Völner Pál** úgy fogalmazott: ezen a napon azokra az áldozatokra emlékezünk, akiket elfelejtett a 20. század, akiknek a sorsát nemhogy nem kutathatták történészek, de akik évtizedeken keresztül maguk sem beszélhettek az átélt szörnyűségekről. Völner Pál közölte: ahogy a Szovjetunióba elhurcoltak, úgy az egész ország némán túrt fél évszázadon át, de „Magyarország úgy döntött, hogy véget vet a némaságnak és a hazugságnak és a valóságról fog szólni, legyen az múltja vagy jelene”. Az Országgyűlés 2012. május 21-én döntött arról, hogy november 25-e legyen a Szovjetunióba elhurcolt magyar politikai rabok és kényszermunkások emléknapja.

(2016. november 25.)

**Az Ab
több uniós alkotmánybíróság példája nyomán
hozott döntést**

Az alkotmánybíróságok mint a nemzeti alkotmányok őrei már több tagállamban kijelentették, jogosultak meg-

állapítani, hogy a nemzeti alkotmányok mely elemeit nem sérthetik még az uniós aktusok sem – reagált az MTI-nek **Völner Pál**, az Igazságügyi Minisztérium parlamenti államtitkára 2016. december 1-én a magyar testület előző napi, hatáskört megállapító döntésére. A magyar Alkotmánybíróság (Ab) kimondta: megfelelő indítvány esetén vizsgálhatja, hogy az uniós kvótarendszer sérti-e az emberi méltóságot, sért-e más alapvető jogot vagy az ország szuverenitását, illetve a történeti alkotmányon alapuló önazonosságát. Völner Pál szerint a magyar testület ezzel a határozattal csatlakozott a többi uniós alkotmánybíróság hasonló döntéséhez, példaként említve a német, a francia, az olasz, a spanyol, a cseh, az észt és a lett testület hasonló határozatait.

(2016. december 1.)

**Emléktábla őrzi
Horváth Barna emlékét
szegedi házában**

Trócsányi László igazságügyi miniszter Horváth Barna jogtudóst méltatta szegedi lakóházánál, ahol emléktáblát avatott százhuszadik születésnapja alkalmából. A miniszter úgy fogalmazott, ő maga nem jogfilozófus, és történelemszemlélete sem egyezik talán mindenben Horváth Barnáéval, de **az a szenvedély, az a szív, amely az emberi mozzanatot keresi a jogban és a jog mögött, követendő példa kell, hogy legyen minden jogász számára, különösen egy olyan technokrata korban, mint amilyenben élünk.**

(2016. december 1.)

Emlékezés Nizsalovszky Endrére

Negyven évvel ezelőtt, 1976 novemberében halt meg Nizsalovszky Endre, a magyar jogtudomány egyik kiemelkedő személyisége. Életrajzi adatai szerint viszonylag hosszú élet adatott meg neki: nyolcvankét évet élt. 1894 és 1976 között sok megpróbáltatással járó évek teltek el. Csak jelzésszerűen említve: ez alatt az időszak alatt volt az I. világháború, az azt követő politikai és gazdasági krízis, a II. világháború, az 1947. évi politikai rendszerváltozás, az 1956. évi forradalom, a forradalom leverését követő időszak, a rendszernek elsősorban gazdasági területen bekövetkező lassú átalakulása. Mindenkinek nehéz volt ezt az időszakot átélni, de különösen megpróbáltatást jelentett az olyan személyeknek, akik kiemelkedő egyéniségek voltak, akik különleges tulajdonságokkal rendelkeztek, és akik nem akarták megtagadni azt, amiben hittek. Az életút nehézségeit, megpróbáltatásait valószínűleg jobban el tudja képzelni az, aki – mint a jelen sorok írója – maga is élt már a II. világháború alatt és az 1950-es években. Ez a visszaemlékezés jelentős részben az 1956-ban, majd az azt követő időszakban történt találkozásokon és műveinek tanulmányozásán, mások által összegyűjtött életrajzi adatokon alapul, nem az életpálya értékelését adja. Személyes emlékeken nyugvó felidézése a magyar jogtudomány egyik nagyhatású egyénisége munkásságának.

Nizsalovszky Endrével 1956 szeptemberében találkoztam először. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának II. éves hallgatója voltam ekkor. A II. éves hallgatók tanterve szerint az őszi félévében kezdődött a polgári jog tanulása. Az előadásokat polgári jogból Nizsalovszky Endre tartotta és ő vizsgáztatta a hallgatókat. Ez az 1956 szeptemberében kezdődött tanév nemcsak az akkori II. évesek számára volt különleges, hanem Nizsalovszky Endre számára is. 1956 októbere az ország életében és sok magyar egyéni életében is döntő változásokat hozott. Nizsalovszky nemcsak egyetemi tanár volt, hanem a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja és (amiről az egyetemi hallgatók nem tudtak, erről csak később értesültek) 1956 októberében az Akadémia főtítkárává választották. A forradalom leverése után ettől a tisztségétől megfosztották, majd 1957-ben egyetemi munkaviszonyát fegyelmi határozattal megszüntették. Az 1956 szeptemberében kezdődő szemeszter volt tehát Nizsalovszky Endre oktatói tevékenységének utolsó szakasza.

Emlékezetem szerint előadásai nem voltak látványosak, mégis megmaradt – hatvan év távlatából is – a csak néhány hónapig tartott előadások sajátos légköre, az előadó egyéniségének emléke. Ezt annál inkább értékelni lehet, mert az akkori hallgatók az I. tanévben Marton Géza és Eckhart Ferenc, a későbbi években pedig Eörsi Gyula és Világhy Miklós előadásait hallgatták. Nizsalovszky előadásaiból sugárzott a tudás, a magyar jogon kívül más országok jogának is az ismerete. Bizonyos fokig összehasonlító jogi előadásokat tartott, amelyben francia, német jogra, szerzőkre is történtek utalások és természetesen helyet kaptak a szovjet jogra és szerzőkre

vonatkozó megjegyzések is. Az akkori időszakban szokatlan módon be akarta vonni a hallgatókat az előadások menetébe: azt javasolta, hogy ha valakinek az előadás alatt kérdése van, írja fel azt egy papírlapra és küldje oda neki. A sajátos hangulathoz tartozott, hogy előadásaira beültek a tanszék fiatal oktatói is. Visszagondolva, ez a megoldás a tanszék bizonyos közös munkáját, közös gondolkodását is sugározta. (A példára visszaemlékezve sok évvel később a doktori képzés hallgatóival próbáltam a magam előadásainál hasonló megoldást megvalósítani.) Az előadásai során a hallgatói tekintetét kereste, folyamatos kapcsolatot tartott fenn. Ez időnként zavarba ejtő volt, mert ha a hallgató figyelmét valami vagy valaki más ragadta meg, tekintete követte a máshova irányuló tekintetet – anélkül, hogy az előadás menetét változtatta volna. Az előadás tartásának olyan apró, de a hallgatósággal kapcsolatot teremtő elemeit ismerte, amelyek közül egyet a közelmúltban egy előadásom után egy hallgatóm megjegyzése után vettem észre magamnál: ezt is Nizsalovszkytól tanultam, csak eddig nem tudtam róla.

Az egyetemi tanári tevékenység – bármennyire lényeges volt is – csak egy részét képezte a tevékenységnek. Az elméleti és gyakorlati munka megismerhető része az utókor nagy tiszteletét követeli meg. Sajnálatos módon kevésbé ismert az, hogy milyen mértékben befolyásolta Nizsalovszky Endre a magyar jogalkotást és joggyakorlatot. Munkásságának fontos része a jogszabályok előkészítésében és a bírói gyakorlat gyűjteményes kiadásaiban való közreműködés. Tanári pályája során a családjogot is felölelő magánjog anyagán kívül a kereskedelmi és váltójogot, valamint a polgári perjogot is tanította. A polgári jognak kevés olyan területe volt, amelyről ne jelent volna meg tanulmánya. Érdeklődése nemcsak a korszak fontos témáira irányult (például valorizáció, földbirtok-politika, jelzálog), hanem az elméleti új irányokkal is foglalkozott (például érdekkutató jogtudomány). A joganyag átfogó ismerete is indoka volt annak, hogy a bírói gyakorlatnak a II. világháború után a Legfelsőbb Bíróság által elvégzett felülvizsgálatát tartalmazó háromkötetes gyűjteménynek Nizsalovszky volt a szerkesztője.

Nizsalovszky munkásságának fontos területe volt a kodifikációs munkában való részvétel. Az 1920-as években az Igazságügyminisztérium törvényelőkészítő főosztályán dolgozott és különböző jogszabályok előkészítésében való közreműködése akkor is folytatódott, amikor már nem a Minisztériumban volt állása. A jogász közvélemény nem tartja számon azt a meghatározó szerepet, amelyet az 1959. évi Polgári Törvénykönyv előkészítésében játszott. Meglepő lehet, hogy milyen nagymértékben hasznosította a törvénykönyv az 1928. évi magánjogi törvényjavaslat és a Kereskedelmi Törvény anyagát. A Ptk. előkészítő anyagainak az Igazságügyi Minisztérium megrendelésére digitalizált formában közeljövőben mindenki számára hozzáférhetővé tétele után mindenki meggyőződhet majd arról, hogy a törvénykönyv anyagának kialakításában az 1928. évi javaslatot az előkészítésben

való közreműködés révén ismerő Nizsalovszkynak meghatározó szerepe volt. A folyóiratokban megjelenő és így megismerhető ideológiai magyarázatok, alapozás elkészítése nem az ő munkája volt, de a tényleges joganyag megformálásában a kezdettől az 1957-ben bekövetkezett háttérbe állításáig közreműködése fontos volt.

Az egyetemről történt eltávolítása után Nizsalovszky nem taníthatott, de tudományos munkát végezhetett. Pályájának így sajátos termékeny szakasza kezdődött. A család társadalomban betöltött fontos szerepét mindig értékelte, foglalkoztatták a családjog kérdései. Életének ebben a szakaszában erejének, idejének jelentős részét a családjog átfogó vizsgálatának szentelte és megírta ennek a jogterületnek máig fontos művét. A családjog mellett más témák is megjelentek. Az új jelenségek iránti érdeklődését mutatja, hogy felfigyelt az orvostudomány és a biológia fejlődése következtében jelentkező jogi problémákra: a szerv- és szövetátültetés kérdéseiről írt monográfiát. Mindemellett folyamatosan figyelemmel kísérte a jogrendszer változásait is és ezekkel kapcsolatban tanulmányokat írt. Az új jelenségek figyelemmel kísérése vezetett ahhoz is, hogy észrevette a vagyoni helyzet átalakulását (a vagyonon belül az ingóságok és a pénz szerepének növekedését), a házastárs öröklési jogi helyzetének a változott körülmények között nem megfelelő szabályozását, a módosítás szükségességét.

A II. világháború után Magyarországon sokaknak volt megpróbáltatásokkal tele az élete. Nem volt kivétel Nizsalovszky Endre sem. A problémák nemcsak 1956 után jelentkeztek. Nehéz időszak volt az 1950-es évek első szakasza is. Azok, akik nem éltek ezekben az években nem értik azokat a műveket,

amelyek akkor születtek. Az, aki elismertsége folytán a figyelem előterében állt, nem kerülhetett el a kor stílusához történő alkalmazkodást. Ismételt bírálatok között készült cikkeit szégyellve, 1956-ban a forradalom napjaiban magyarázta a nehezen megtett engedményeket: a szellemi termékek eredményeinek megmentése érdekében alkalmazta a kor stílusát, idézési követelményeit. Aki abban az időszakban élt, megtanulta a sajátos olvasást, a szöveg átértelmezését – csak az utókor számára jelent gondot az értékek megtalálása ennek az időszaknak a termékeiben. Az 1950-es évek első felének cikkei azonban nagyon kis részt jelentenek a gazdag munkásságon belül. Az életmű alkotásainak tanulmányozása mindenkiben tiszteletet ébreszthet. A magyar civilizatika egyik nagy egyénisége volt Nizsalovszky Endre. Ő maga azonban nem volt elégedett elért eredményével. Az egyik találkozásunk során Marton Gézátt dicsérte, aki egységes életművet hagyott maga után. Magáról viszont azt mondta, hogy nem tudott Martonéhoz hasonló egységet teremteni. Az elégedetlen megállapítással szemben az mondható el, hogy e két kiváló professzorunk más-más pályát futott be. Nizsalovszky érdeklődése a polgári jog hatalmas területének egészére terjedt ki és munkásságát ennek alapján értékelhetjük. Mindketten a magyar civilizatika nagy egyéniségei voltak.

A jelen visszaemlékezés írójának a sorsa olyan szerencsésen alakult, hogy nem szűnt meg kapcsolata Nizsalovszky Endrével 1957 után sem. Támogatását élvezhette később is és kitüntetésnek érezte azt, hogy kandidátusi értekezésének egyik bírálója Nizsalovszky volt. Az érzelmi kötődés a magyarázata a jelen emlékezés hangnemének.

Harmathy Attila

120 éve született Flachbarth Ernő, a kisebbségi jog legnagyobb hazai alakja

(Gölnicbánya, 1896. március 3.–1954. december 12.)

Flachbarth Ernő a Millennium évében, 1896-ban született Gölnicbányán – a mai Szlovákia területén. Mindez meghatározta későbbi pályafutását is, hiszen nemzetközi jogászként figyelme elsősorban a kisebbségvédelem felé

(A kép forrása:
<https://jak.ppke.hu/kozigazgatasi-jogi-tanszek/kutatas/flachbarth-erno-kisebbségi-jogi-kutatomhely>)

terelődött, ahol – amint azt művei is mutatják – maradandót alkotott.

A Pázmány Péter Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Karán végzett. A Csehszlovákiai Magyar Népszövetségi Liga ügyvezető alelnökéként képviselte a felvidéki magyarságot a népszövetségi ligák kongresszusain és a genfi kisebbségi kongresszusokon. 1925-től a csehszlovákiai magyar ellenzéki pártok Központi Irodájának igazgatója lett, végül azonban a csehszlovák hatóságok zaklatása elől Magyarországra menekült. 1933-tól a budapesti Felvidéki Tudományos Társaság főtítkára. 1939-től egyetemi tanár a Debreceni Magyar Királyi Tisza István Tudományegyetem Jogbölcseleti és Nemzetközi Jogi Tanszékén, majd 1949-től haláláig a Pécsi Egyetem Nemzetközi Jogi Tanszékén.

1937-ben jelent meg főműve a nemzetközi kisebbségi jog rendszeréről.¹ Önmagában is beszédes az a tény, hogy a németül megjelent mű bevezető méltatását gróf Bethlen István írta. Az előszó egyértelműen utal a szerző személyes érintettségére, tapasztalataira: „Abban a felőlő harcban, amelyet szerző több mint egy évtizeden át folytatott a megkérdésük nélkül, akarattuk ellenére a csehszlovák köztársaságba bekebelezett magyar kisebbség jogaiért ezen ország határain belül és azon kívül, bőven volt alkalma a nemzetiségi politika és kisebbségjog kérdéseivel mind gyakorlati, mind elméleti síkon foglalkozni. Amikor életének számára oly fontos e szakasza után korábbi tevékenységi területét és a szeretett szülőföldet elhagyni kényszerült, a tudományban keresett és részben talált kárpótlást és feledést.”² Önmagát többek között azon Balogh Artúr követőjeként, művének továbbfejlesztőjeként definiálta, aki a kolozsvári egyetem professzoraként főként államjogot és alkotmányjogot oktatott. Szerény megfogalmazásra törekedve, de olykor erőteljes kritikával illette a Népszövetség (Nemzetek Szövetsége) Jogi Bizottsága és az Állandó Nemzetközi Bíróság ítélkezési gyakorlatát is. A kisebbségi jogok akkoriban még erőteljesen gyerekcipőben járó területén éles logikával tett rendet: rendszerbe szedte a közvetett és a közvetlen jogokat (kiterve a nyelvhasználatra és az oktatás kérdésére); megkülönböztetett egyéni, kollektív és autonóm jogokat; és rendszerezett az azokat biztosító jogforrások szerint. Több mint háromnegyed századdal a megírását követően a mű nem veszített értékéből és aktualitásából.

Számos területen jelent meg publikációja, érvelt a nemzetközi jog jogi léte mellett (*Van-e nemzetközi jog?*, 1942);

1 FLACHBARTH Ernő: *System des internationalen Minderheitenrechtes*. Budapest, Veröffentlichung des Instituts für Minderheitenrecht an der Budapester Kgl. Ungarischen Péter Pázmány Universität, 1937, 1–475. p.

2 GÁL Gyula: Flachbarth Ernő emlékezete. *Miskolc Journal of International Law*, VOL. 2., 2005, No. 2., 52–58. p.

írt többek között *A területi revízió jogi alapjairól* (1933), amelyben – azóta már tudjuk: sajnos sikertelenül, de – a Nemzetek Szövetsége Egyezségokmányában vélte felfedezni a magyarság „feltámadásának” hitét; vagy *Tisza István gróf nemzetiségi politikájáról* (1944), amelyből kiderül, hogy az úgynevezett szubjektív nemzet-felfogás híve volt (azaz nem az a magyar, akinek az az anyanyelve, hanem, aki annak vallja magát). A nemzetiség, a nemzet fogalma mindmáig a nemzetközi kisebbségvédelem egyik legégetőbb kérdése, olykor kibékíthetetlennek tűnő elvi ellentétek forrása. Ezenfelül már a második világháború alatt értekezett a *háborús büntettekért való felelősségre vonásról*, s egyik utolsó tanulmányában a *népek önrendelkezési jogát* mint nemzetközi kötelezettséget aposztrofálta. E rendkívül jelentős megállapításait a nemzetközi jog fejlődése közel- vagy hosszútávon igazolta. Mégis, ahogy Gál Gyula professzor rámutatott, a magyar jogásztársadalom legfőképpen úgy emlékszik rá, mint a kisebbségi jogi „jogterület legkiválóbb magyar művelőjé[re]”.³

FELHASZNÁLT FORRÁSOK:

- FLACHBARTH Ernő: *System des internationalen Minderheitenrechtes*. Budapest, Veröffentlichung des Instituts für Minderheitenrecht an der Budapester Kgl. Ungarischen Péter Pázmány Universität, 1937, 1–475.
- GÁL Gyula: Flachbarth Ernő emlékezete. *Miskolc Journal of International Law*, VOL. 2., 2005, No. 2., 52–58. p.
- https://hu.wikipedia.org/wiki/Flachbarth_Ern%C5%91

Raisz Anikó

3 Lásd GÁL i. m.

Horváth Barna élete és munkássága

Horváth Barna (1896–1973) a XX. századi magyar jogbölcseletnek „új színt”¹ adó jogászprofesszor élete oly színesen és tragikusan alakult, akárcsak hazánk századbeli történelme. Jogi tanulmányait 1920-ban fejezte be Budapesten, majd Moór Gyula, a mester és későbbi bíráló,² meghívására Szegeden habilitált jogbölcseletből 1925-ben. 1929-től 1949-ig a szegedi, illetve Észak-Erdély visszacsatolását követően rövid ideig a kolozsvári egyetemen tevékenykedett mint a jogfilozófia

professzora. 1949-ben emigrációra kényszerült, 1950 és 1956 között pedig az amerikai progresszív társadalomtudomány műhelyének tekinthető The New School for Social Research tanáraként oktatott. Tanítványai között olyan nevek találhatók, mint Bibó István, Szabó József és Vas Tibor.³ Talán kevésbé ismert tény, de „a demokrácia és a jogállam elkötelezett híveként”⁴ 1945-ben az Ideiglenes Nemzetgyűlés tagja volt a Polgári Demokrata Párt színeiben.⁵

1 SZABADFALVI József (2015): *Kísérlet az „új magyar jogfilozófia” megteremtésére a 20. század első felében*. Akadémiai nagydoktori thesis, Debreceni Egyetem, 121. p.

2 ZSIDAI Ágnes: *Tény és érték. Moór Gyula és Horváth Barna jogfilozófiai vitája*. Jogtudományi Közlöny, XLIV. évf. 10. szám, 1989; 513–520. p.

3 SZABADFALVI, 2015: 126. p.

4 H. SZILÁGYI István: *Horváth Barna géniusza*. Iustum Aequum Salutare III. évf. 2. szám, 2007, 31–42. p.

5 Az életrajzot főként Szabadfalvi, 2015 alapján készítettem el.

Munkásságának korai éveiben nagy hatással volt rá Moór Gyula⁶, akit az „új magyar jogfilozófia” megteremtőjének nevezett.⁷ A korban divatos neokantiánus kutatásai mellett, Moór hatására kezdett el megismerkedni a kortárs német nyelvű és angolszász jogelmélet nagyjaival. Nagy impulzust gyakorolt rá többek között Kelsen, Verdross, Pound és Laski.⁸

E kettős érdeklődése vitte arra az útra, amellyel létrehozta a „jogfilozófiai gondolkodás legeredetibb és legprovokatívabb teljesítményét”⁹ a szinoptikus jogelméletet, melyet főként az 1934-ben, Berlinben kiadott *Rechtssoziologie (A jog társadalom- és történelemelméletének problémái)* című munkájában fejtett ki. Elmélete „a kontinentális újkantiánus, illetve az angolszász eredetű pragmatikus-empirikus szemlélet egymásra vonatkoztatása és összeegyeztetésének kísérlete”.¹⁰ Művének hazai fogadtatása drámai, bár európai szinten jeles kritikusként, itthon teljesen elfeledetté lett, sőt a megjelenés után

a könyv kapcsán kirobbant személyeskedővé fajuló vita miatt viszonya végleg megromlott Moór Gyulával.¹¹

Életművében azonban számos egyéb jelentős munkát találhatunk, az 1942-ben megjelent *A génius per. Sokrates-Johanna* és az 1943-ban elkészült, máig hiánypótló *Angol jogelmélet* c. művek.¹²

Emigrációja után viszonylag keveset publikált, gyakran visszatért Európába mint neves egyetem vendégoktatója.¹³ Utolsó nagyobb munkája a modern fizikai felfedezések inspiálta *Field Law and Law Field*.¹⁴

1973-ban Massachusetts államban hunyt el, életéről az 1993-ban magyar fordításban is megjelent *Forradalom és alkotmány* c. önéletrajzából olvashatunk.¹⁵

Matyasovszky-Németh Márton

6 SZABADFALVI, 2015, 124. p.

7 SZABADFALVI József: *Tiszta jogszociológia felé.* (Horváth Barna jogszociológiája). Budapesti Könyvszemle (BUKSZ), VIII. évf. (1996) 2. sz. (nyár) 135–138. p.

8 SZABADFALVI, 2015, 123–125. p.

9 ZSIDAI Ágnes: *A jog Janus-arca* (Horváth Barna szinoptikus jogelmélete). *Tolle lege*, II. évf. 1. szám. 2012.;

<http://tollelege.elte.hu/sites/default/files/articles/zsidaiaignes.pdf>

10 SZABADFALVI, 1996, 25. p.

11 ZSIDAI, 1989, 513. p.

12 BIHARI Zsuzsanna: *Dráma a jogelméletben – Horváth Barna géniusai.* In: Fazekas Marianna (szerk.) *Jogi tanulmányok – 2014.* ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2014.

13 SZABADFALVI, 2015, 121. p.

14 Érdekes, hogy e műve még itthon is visszhangot kapott, ld. bővebben: Kulcsár Kálmán: *Jog – norma – valóság* (Horváth Barna: „*Law Field and Field Law*” c. tanulmányának margójára). *Jogtudományi Közöny*, XIV. évf. 9. szám. 1959.

15 BIHARI, 2014, 205. p.

200 éve született a kiegyezés korának neves jogtudósa, „az utolsó észjogász magyar földön”¹

Emlékezés Pauler Tivadarra

(Buda, 1816. április 9.–Budapest, 1886. április 30.)

„Kiváló tehetségével egyaránt szolgálta a tudományos kutatást, a tanítást és a politikai közéletet, nagyszerű harmóniába egyesítve mindezeket. A tudóst és tanárt sohasem nyomta el a politikus; mint politikus viszont nem vált

légüres elméletek hirdetőjévé, hanem gyakorlati alkotásaiban hasznosította páratlan tudását és ismereteit.”²

Pauler Tivadar büntetőjogász, jogbölcse, egyetemi tanár, akadémikus és igazságügyminiszter 1816. április 9-én született Budán.³ A budai Királyi Katholikus Egyetemi Főgimnázium elvégzése után a Pesti Tudományegyetemen tanult tovább, bölcsetből 1832-ben 16 évesen, jogból 1836-ban 20 évesen doktorált. 1938-ban pályázattal nyerte el az észjog és a magyar közjog rendes tanári állását

1 MOÓR Gyula: *A jogbölcselet problémái.* Magyar Szemle Társaság, Budapest, 1945. 44. p., idézi SZABADFALVI József: *Pauler Tivadar, az észjogtudomány utolsó nagy alakja.* *Zempléni Múzsza* 14. évf. 2. sz. (2014. nyár), 12. p.

2 RÁCZ György: *Pauler Tivadar (1816–1886).* In: *Jogi professzorok emlékezete.* Sárkány-nyomda, Budapest, 1935. 51. p., idézi SZABADFALVI József, i. m. 16. p.

3 Életrajzi források: Országgyűlési Könyvtár – Digitalizált Törvényhozási Tudástár, Magyar Tudományos Akadémia – Történeti Irattár.

a zágrábi magyar jogakadémián, ahol 1848 áprilisáig. Közben 1845-1848 között Zágráb vármegye táblabírája is volt. A magyar nemzeti érzelmeit nem titkoló tanár a horvát nemzetiségi mozgalmak miatt eljött Zágrárból, néhány hónapig a Győri Jogakadémia tanára lett. 1848 augusztusában kinevezést kapott a pesti egyetemre, azonban a szabadságharc idején szünetelt az oktatás. Az 1849 novemberében újrainduló egyetemen az 1848-as tanári kinevezéseket felülvizsgálták, Pauler helyettes tanárként maradhatott, majd 1852 januárjában az ész- és büntetőjog rendes tanárként véglegesítették.

Mint az Egyetemi Tanács tagja mindenkor a magyar nemzeti érdekek képviselője volt. Az egyetem autonómiájának, választási jogának visszavívása, és a magyar tan nyelv teljes helyreállítása részben Paulernek volt köszönhető, ezért is választotta meg az egyetem jogtudományi kara az 1860–61. és az 1865–66-os tanévre dékánna, a négy kar pedig az 1861–62. tanévre rektorra. 1862-ben királyi tanácsosi címet kapott és a Magyar Királyi Helytartótanács tanulmányi bizottságának, majd 1863 és 1866 között a császári és királyi Közoktatásügyi Tanácsnak külső tagja lett.

1863-ban az országbíró meghívta a Hétszemélyes Táblához büntetőügyekben szavazó pótbíróvá, ebben az állásban maradt a Tábla megszűntéig, 1869-ig. Ekkor a Kúriánál rendes bírói állást vállalt, de rövidesen életbe lépett egy törvény, mely a közszolgálatot az egyetemi tanársággal összeférhetetlennek mondta ki. Pauler ekkor az egyetemet választotta. Elhivatott tanárként 36 évet töltött a katedrán, joghallgatók ezreit tanította. „Kitűnő szónokias előadásait, melyeket mindig könyv nélkül tartott, fennkölt eszméivel, széles irodalmi ismerettel párosult világos felfogásával, kritikai eszének győzelmes dialektikájával, az egymással ellentétes tanok finom árnyalati különbségeinek feltűntetésével, az ellenérvék közötti eszmeharc kiegyenlítésére vezető irány kijelölésével oly vonzóvá tette, hogy hallgató-termében a lebilincselte figyelemnek mindenkor csak egy tárgya volt, t. i. az, ami körül forgott előadása; a legnehezebbnek s legszárabbnak látszó tanok megoldásába is bű-bájt tudott varázsolni.”⁴

1871. február 10-től 1872. szeptember 4-ig Andrassy Gyula gróf kormányában vallás- és közoktatásügyi miniszter, majd 1872. szeptember 8-tól 1875. március 2-ig igazságügy-miniszter az Andrassy-, a Lónyay-, a Szlávy- és a Bittó-kormányban. Utóbbi lemondásakor, 1875-ben ismét visszatért egyetemi katedrájához, és 1876-ban az Országos Közoktatási Tanács elnöke lett.

1878. június 30-án Tisza Kálmán kormányában igazságügyi tárcát kapott, ezt a pozíciót haláláig töltötte be. Több mint tizenkét évi megbízatása alatt jelentős kodifikációs te-

vékenység folyt a minisztériumban, amelynek legismertebb eredménye a Csemegi-kódex megalkotása volt. Ezen kívül a büntetőeljárás törvény egyik fő előkészítője volt, átalakította a polgári peres eljárást, új végrehajtási törvényt készített, és megkezdte a polgári törvénykönyv javaslatának kidolgozását is. A börtönügy fejlesztése, a börtönök korszerűsítése, építése mellett ő alapította Közép-Európa első javítóintézetét Aszódon.

1841-ben jelent meg első tudományos cikke. Eredetileg Kant gyakorlati bölcsezetének híve volt, de az észjogi és a történeti iskola közötti kompromisszum megteremtésére törekedett. „A – tudatosan magyar nyelven írt – műveivel egy bő évtized alatt, a század közepére, a hazai jogbölcseleti gondolkodás doyenjévé vált.”⁵ 1851-ben *A jog és államtudományok encyclopaediája* című önálló kötetét az Akadémia Marcibányi-díjjal jutalmazta, ezt a művet már életében is többször kiadták. A tanulmányait megkezdő joghallgatók számára írt munkájában az „észjog- vagy bölcseleti jogtan” jellemzésekként kiemeli, hogy az észjog fő forrása a „józan ész”, mint az emberi cselekvés „természetszülte szabályozója”, melyhez segédforrásként társulnak az emberi ösztönök, a jogérzület és a jogintézményekben benne rejlő jogelvek.⁶ Közel száz tanulmányban tárgyalta a közjog, a jogbölcselet, a jog(alkotmány)-történet, és a büntetőjog területét. Fő műve az 1864-ben megjelent kétkötetes Büntetőjogtan, mely egyszerre szolgált jogszabályként, kommentárként és tankönyvként. A munka jelentőségét az Akadémia Sztrókay-díjjal ismerte el.

A Magyar Tudományos Akadémia 1845-ben levelező, 1858-ban rendes, 1876-ban igazgató taggá nevezte ki. 1879–1880-ban a II. (Filozófiai, jog- és történettudományi) osztály elnökévé, 1880 és 1883 között az MTA másodelnökévé, 1885-ben tiszteleti taggá választották. Tudósi tevékenysége mellett az Akadémia szervezetében többféle közéleti tevékenységet is vállalt.

1871. április 17-től haláláig országgyűlési képviselő. A főváros I. kerülete kormánypárti programmal hatszor választotta meg. Miniszterként és képviselőként is aktív szereplője volt az országgyűlésnek, kiváló szónok, és nagyszerű vitapartner. 1875-ben a Csemegi Károly által szerkesztett büntető törvénykönyvnek mind az igazságügyi bizottságban, mind a képviselőházban előadója volt.

A Magyar Jogászegylet állandó bizottságának tagja. 1870-től a Magyar Jogászegylet és az első Jogászegylet, 1876–78-ban az Országos Közoktatási Tanács, és a Magyar Tisztviselők Országos Egyletének elnöke.

1867-ben a koronázás után a királytól a Lipót-rend keresztjét, 1875-ben a Lipót-rend nagy keresztjét kapta, 1881-ben

5 MOÓR Gyula, i. m. 44. p.

6 PAULER Tivadar: *Jog és államtudományok encyclopaediája*. Emich, Pest, 1851, 1862, 1865, 1871. Harmadik kiadás, 33. p. idézi SZABADFALVI József, i. m. 13. p.

4 MÁTÉ Sándor: *Pauler élete és művei*. Klny. a „Figyelő” XXIII. kötetéből. Rudnyánszky, Budapest, 1887. 3. p.

több évtizedes, kiváló munkásságát valóságos belső titkos tanácsosi címmel ismerték el.

Budapesten halt meg 1886. április 30-án. A szerény bölcsnek, aki a külső ceremóniát és pompát sohasem szerette, betegágyánál és temetésén a király, Ferenc József személyesen is megjelent.⁷

⁷ SZINNYEI József: *Magyar írók élete és munkái*. HTML változat: Magyar Elektronikus Könyvtár · Hungarológiai Alapkönyvtár.

FŐBB MŰVEI:

- Észjogi alaptan. Pest: Emich, 1854.
- Büntetőjogtan. I–II. Pest: Pfeifer Ferdinánd, 1864.
- Jog- és államtudományok encyclopaediája. Pest: Athenaeum, 1871.
- Büntetőjogtan. I. Budapest: [s.n.] 1872–1873.
- Észjogi előtan. Budapest: Athenaeum, 1873.
- Adalékok a hazai jogtudomány történetéhez. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia Könyvkiadó Hivatala, 1878.

Dobrotka-Mayer Annamária

Kihirdetett törvények és az Igazságügyi Minisztérium tevékenységét közvetlenül érintő fontosabb jogszabályok (2016. október–2016. december 5.)

KIHIRDETETT TÖRVÉNYEK

- **2016. évi XCV. törvény** a Magyarország Kormánya és Kuvait Állam Kormánya közötti légitársasági megállapodás kihirdetéséről
- **2016. évi XCVI. törvény** a Magyarország Kormánya és Türkmenisztán Kormánya között a jövedelem- és a vagyonszerzés területén a kettős adóztatás elkerüléséről és az adóztatás kijátszásának megakadályozásáról szóló Egyezmény kihirdetéséről
- **2016. évi XCVII. törvény** egyes törvényeknek a tiltott szerencsejáték megakadályozásával összefüggő módosításáról
- **2016. évi XCVIII. törvény** a Magyarország Kormánya és Ausztrália Kormánya között az ideiglenesen munkát vállaló turisták programjáról szóló Egyetértési Megállapodás kihirdetéséről
- **2016. évi XCIX. törvény** a Habsburg Ottó Alapítványról
- **2016. évi C. törvény** az adózás rendjéről szóló 2003. évi XCII. törvény módosításáról
- **2016. évi CI. törvény** az államháztartásról szóló 1992. évi XXXVIII. törvény és egyes kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2006. évi LXV. törvény, valamint a civil szervezetek bírósági nyilvántartásáról és az ezzel összefüggő eljárási szabályokról szóló 2011. évi CLXXXI. törvény módosításáról
- **2016. évi CII. törvény** az egyes kárpótlással összefüggő törvények módosításáról
- **2016. évi CIII. törvény** az európai uniós és a nemzetközi büntügyi együttműködést szabályozó törvények, valamint egyes büntetőjogi tárgyú törvények jogharmonizációs célú módosításáról
- **2016. évi CIV. törvény** a központi hivatalok felülvizsgálatával és a járási (fővárosi kerületi) hivatalok megerősítésével összefüggő egyes törvények módosításáról, valamint egyes költségvetési szervek feladatainak átadásáról
- **2016. évi CV. törvény** a Nemzetközi Vasúti Árufuvarozásról szóló Megállapodás (SzMGSz) és Mellékletei 2015. és 2016. évi módosításaival egységes szerkezetben történő kihirdetéséről
- **2016. évi CVI. törvény** a „Földet a gazdáknak!” Programról
- **2016. évi CVII. törvény** a Nemzeti Földalapról szóló 2010. évi LXXXVII. törvény módosításáról
- **2016. évi CVIII. törvény** az Országgyűlésről szóló 2012. évi XXXVI. törvény módosításáról
- **2016. évi CIX. törvény** az anyakönyvi eljárásról szóló 2010. évi I. törvény módosításáról
- **2016. évi CX. törvény** a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény és ehhez kapcsolódóan más törvények módosításáról
- **2016. évi CXI. törvény** egyes törvényeknek az önálló zálogjoggal összefüggő módosításáról
- **2016. évi CXII. törvény** az egyes közszolgáltatások ellátásáról és az ezzel összefüggő törvénymódosításokról szóló 2013. évi CXXXIV. törvény módosításáról
- **2016. évi CXIII. törvény** egyes törvényeknek az egyetemi kórházak létrehozásával, fenntartásával és működésével kapcsolatos módosításáról
- **2016. évi CXIV. törvény** az Országos Magyar Vadászkamarról szóló 1997. évi XLVI. törvény módosításáról
- **2016. évi CXV. törvény** a megyei könyvtárak és a megyei hatókörű városi múzeumok feladatának ellátását szolgáló egyes állami tulajdonú vagyontárgyak ingyenes önkormányzati tulajdonba adásáról szóló 2015. évi LXXV. törvény módosításáról
- **2016. évi CXVI. törvény** az egyes belügyi tárgyú törvények módosításáról
- **2016. évi CXVII. törvény** a honvédek jogállásáról szóló 2012. évi CCV. törvény, a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról szóló 2015. évi XLII. törvény és más kapcsolódó törvények módosításáról

- **2016. évi CXVIII. törvény** az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. törvény módosításáról
- **2016. évi CXIX. törvény** a sportról szóló 2004. évi I. törvény módosításáról
- **2016. évi CXX. törvény** az elektronikus hírközlésről szóló 2003. évi C. törvény, valamint a Magyar Energetikai és Közmű-szabályozási Hivatalról szóló 2013. évi XXII. törvény módosításáról
- **2016. évi CXXI. törvény** az egységes elektronikus ügyintézési rendszer kialakításához szükséges egyes törvények módosításáról
- **2016. évi CXXII. törvény** a Magyarország 2015. évi központi költségvetéséről szóló 2014. évi C. törvény végrehajtásáról
- **2016. évi CXXIII. törvény** a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság 2015. évi egységes költségvetésének végrehajtásáról
- **2016. évi CXXIV. törvény** a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság 2017. évi egységes költségvetéséről
- **2016. évi CXXV. törvény** az egyes adótörvények és más kapcsolódó törvények módosításáról
- **2016. évi CXXVI. törvény** az oktatás szabályozására vonatkozó egyes törvények módosításáról
- **2016. évi CXXVII. törvény** a közigazgatási bürokráciacsökkentést érintő egyes törvények módosításáról
- **2016. évi CXXVIII. törvény** a Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény, valamint az elektronikus hírközlésről szóló 2003. évi C. törvény módosításáról
- **2016. évi CXXIX. törvény** a szőlőtermesztésről és a borgazdálkodásról szóló 2004. évi XVIII. törvény és a hegyközségekről szóló 2012. évi CCXIX. törvény módosításáról
- **2016. évi CXXX. törvény** a polgári perrendtartásról

KORMÁNYRENDELETEK

- **350/2016. (XI. 18.) Korm. rendelet** a Nemzeti Szakértői és Kutató Központról
- **362/2016. (XI. 29.) Korm. rendelet** az igazságügyi szolgáltatásokkal kapcsolatos egyes feladat- és hatáskörökről

IGAZSÁGÜGYI MINISZTERI RENDELETEK

- **21/2016. (X. 11.) IM rendelet** a bírósági végrehajtás szervezetéről szóló 16/2001. (X. 26.) IM rendelet módosításáról
- **22/2016. (XI. 15.) IM rendelet** a cégnyilvántartással és a számviteli törvény szerinti beszámolók közzétételével összefüggő egyes miniszteri rendeletek módosításáról

